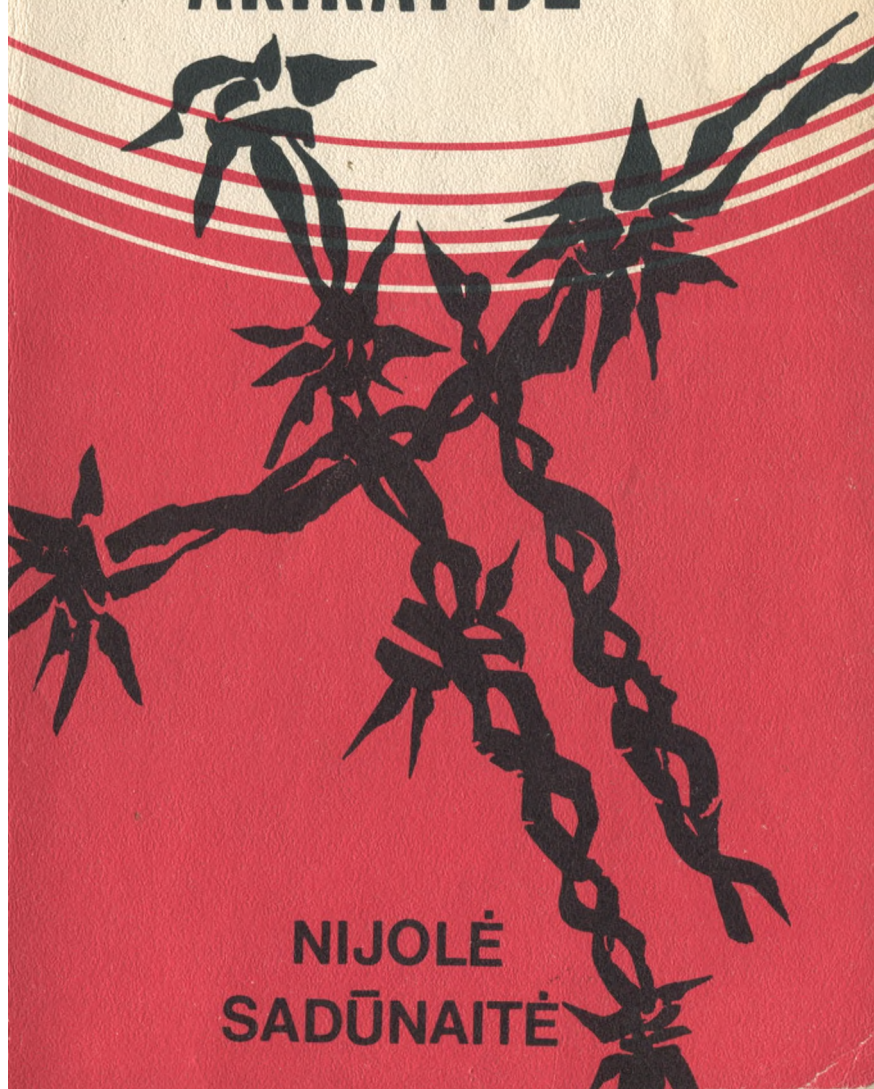

KGB

AKIRATYJE

NIJOLĖ
SADŪNAITĖ

Nijolė Sadūnaitė 1964 m. (26 m. amžiaus).

NIJOLĖ SADŪNAITĖ

KGB AKIRATYJE

Copyright 1985 by Leidykla „Ateitis”

Library of Congress Catalog Card No.: 84-71158

Viršelis — dail. Ados Sutkuvienės

Išleido „Ateities” leidykla.

Tiražas 2500 egzempliorių

Spaudė „Draugo” spaustuvė

4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629

LEIDĖJŲ ŽODIS

Motto:

*Jūs, kenčiantys kratas ir areštus, ir ištrėmimo taigų
šaltį,*

*Jūs, atgailojantys be nuodėmės ir mirštantys kalti be
nuodėmės,*

*Jūs, bausmę nešantys už Dievo vardą velniui nusi-
kalte, —*

*Kalbėkite, kalbėkite pasauliui, tartum balsas Dievo
ateities Giesmės!*

Bernardas Brazdžionis

Dar vienas epizodas iš teroro ir melo pasaulio. Šie Nijolės Sadūnaitės prisiminimai jau buvo spausdinti (kad ir ne ištisai) periodinėje spaudoje. Tiek čia tremtyje, tiek okupuotoje Lietuvoje buvo pageidavimų išleisti atskiru leidiniu. (O ir KGB brangiai apmokamiems pareigūnams nemažas palengvinimas!).

Nors Nijolė leido taisyti, bet palikome viską kaip jos rašyta. Tik kalba buvo peržiūrėta. Atskirų straipsnių pavadinimai uždėti leidėjų nuožiūra. Taip pat pilnesniam vaizdui atsiminimai papildyti Nijolės kalba teisme ir jos brolio Jono Sadūno teroro pradžia (paimta iš Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikų).

Nuoširdi padėka visiems, kurie savo patarimais prisidėjo redaguojant šį leidinį. Ypač širdingas ačiū Lietuvos Informacijos Centrai už rankraščius ir nuotraukas, dail. Adai Sutkuvienei už viršelio iliustraciją, Juozui Masilioniui už kalbos priežiūrą ir „Draugo“ spaustuvės štabui už technišką darbą.

Ateities leidykla

CHAPTER I

The first part of the book is devoted to a general survey of the history of the world, from the beginning of time to the present day. The author discusses the various stages of human development, from the earliest forms of life to the modern era. He also examines the different civilizations that have arisen throughout history, and the factors that have influenced their growth and decline. The second part of the book is a detailed account of the events of the last few centuries, from the Renaissance to the present. The author describes the various revolutions, wars, and social movements that have shaped the modern world. He also discusses the current state of the world, and the challenges that lie ahead. The book is written in a clear and concise style, and is suitable for both students and general readers. It is a valuable source of information and insight into the history of the world.

I PERSEKIOJAMŲJŲ SĄRAŠĄ

1970 už vaikų katekizavimą buvo iškelta kun. Antanui Šeškevičiui baudžiamoji byla. Pasamdžiau jam advokatą. Užjausti ar padėti KGB nekaltai persekiojamiems reiškia ir pačiam patekti į persekiojamųjų sąrašą — į KGB objektyvą.

Kun. A. Šeškevičiaus teismas vyko Molėtuose 1970.IX.7-8 d. Kai pirmą teismo dieną suėjome į salę, pamatėme, jog visos sėdimos vietos jau užimtos. Salėje sėdėjo sveikata trykštantys KGB agentai, civiliai persirengę milicininkai ir keletas ryškiai išsidažiusių moterų. Liudininkai, kunigo draugai bei pažįstami, kurių tik maža dalis pateko į salę, turėjo per visą teismo procesą stovėti. Teismas vyko nuo 9 iki 18 val. Liudininkų tarpe buvo pagyvenusių, kolūkyje išvargusių daugiavaikių motinų, viena po skrandžio operacijos 4 vaikų motina, vienas karo invalidas — be kojos, kuriems taip ilgai stovėti buvo labai sunku. Man priminus sėdintiems jauniems vyrams, kad tiktu leisti kiek pasėdėti pavargusioms moterims ir invalidui, jie piktai atkirto: „Jei pavargo — tesinėsdina lauk!.. Niekas jų čia nelaiko!..“ Jie vargšai nesu-

prato, kad visus tuos žmones čia atvedė ir laikė meilė ir pagarba kunigui. Patys gi jie nuobodžiavo, vartė laikraščius, kalbėjosi tarpusavyje, ciniškai šaipėsi iš nuliūdusių ir susirūpinusių kunigo likimu tikinčiųjų, visai nesidomėdami teismu.

Į teismą buvo iškviesti apie 17 vaikų, tarp 7—10 m. amžiaus, ir jų tėvai liudininkais. Vaikus dar prieš teismą gąsdino Dubingių aštuonmetės mokyklos direktorė kartu su keliais čekistais. Jie prievartavo, net stumdė ir mušė vaikus, kad tie pasirašytų po jų suredaguotais kunigą kaltinančiais pareiškimais, esą „kunigas bažnyčios salėje mokė vaikus religijos“. Iš 17 pasirašė tik 4, bet ir šie 4 per teismą pasakė, kad pasirašė verčiami ir išsigandę, nežinodami net pareiškimo turinio. Visus liudininkus, jų tarpe ir vaikus, iki parodymų teisme laikė po vieną atskirai. Pareigūnai visaip gąsdino ir grasino vaikams ir tėvams, reikalaujami teisme liudyti, jog kunigas vaikus mokė religijos. Teisme jie visi vieningai paliudijo, kad tėvai patys ar jų artimi giminės išmokė vaikus tikėjimo tiesų, o kunigas tik patikrino jų žinias. Todėl prašė juos, tėvus, o ne kunigą, sodinti į kalėjimą. Tik į jų žodžius niekas nekreipė dėmesio. Teisėjas iškviestiems po vieną vaikams — liudininkams taip kalbėjo: „Gera, kad mokėtės religijos. Reikia mokytis. Ir aš mokiausi. Juk kunigas jus mokė?“ Vaikai buvo labai išgąsdinti, daugelis jų verkė, bet visi atsakydavo, kad ne kunigas juos mokė, o mama, tėtis ar senelė. Po teismo 4 vaikai sunkiai susirgo: pakilo aukšta temperatūra, verkė, blaškėsi ir šaukė, kad bijo milicininkų.

Po pirmos teismo dienos kun. A. Šeškevičius

vakare aukojo šv. mišių auką, dalyvaujant verkiantiems parapijiečiams. Pamokslo metu jis prašė visus tikinčiuosius tik meile ir malda atsakyti už neapykantą ir skriaudas — Nukryžiuotojo Jėzaus Kristaus pavyzdžiu. Vaikučiai, suklupę po kryžiumi, dėkojo, kad gerasis Dievas jiems padėjo neišsigąsti pareigūnų grasinimų ir teisme pasakyti visą tiesą.

Antrą teismo dieną į salę įleido dar mažiau žmonių. Salėje sėdėjo vien tik pareigūnai. Kunigui atėmė teisę turėti liudininkus. Vos paskelbus teismo pertrauką, į salę įpuolė du milicininkai ir be jokios priežasties išvedė vienintelę salėje buvusią liudininkę. Tuoj po to į salę įėjo Molėtų milicijos viršininko pavaduotojas Tamašiūnas. Prie durų stovėję čekistų agentai parodė į mane pirštu ir pasakė: „Šitą griebk!“ Jis griebė man už rankos, kurią aš išlaisvinau, bet prišokę du milicininkai užlaužė man rankas už nugaros ir išvedė iš salės, neleidę pasiimti rankinuko. Mus abi pasodino į mašiną, ir Tamašiūnas nuvežė į miliciją. Ten buvę milicininkai juokėsi, esą buvo užprogramuota grubiai iš salės išvesti dvi, kad visi būtų išgąsdinti. Sulaikytoji moteris buvo 4 vaikų motina, tik po skrandžio operacijos, o jos trečioji dukrelė Teresėlė po vakarykščio gąsdinimo teisme sunkiai sirgo. Visa tai papasakojau milicijos vyresniajam ir prašiau ją išleisti, nes jis žino, kokios mes „nusikaltėlės“. Jis pasišaipė iš manęs, bet po pusvalandžio moterį įsodino į jos kolūkį važiuojantį autobusą, įsakęs vairuotojui neišleisti jos pakelyje, kad nesugrįžtų į teismą. Moteris buvo labai išblyškusi ir verkė, taip buvo išsigandusi.

Teismui pasibaigus ir kunigą išvežus į Vilniaus

Lukiškių kalėjimą — 1 m. griežto režimo, į miliciją sugrįžo Tamašiūnas ir triumfuodamas man pasakė: „Nuteisėme kunigą!” Po to paaiškino, jog mane sulaukė, norėdami, kad salėje būtų ramybė. Salėje niekas netriukšmavo, teisėjas nė karto manęs neperspėjo, kokios jis ramybės norėjo, taip man ir nepaaiškino.

RAGASKAS GUDRENIS

Kai Tamašiūnas ėmė juoktis iš tikėjimo, jam pasakiau, kad negalima juoktis iš to, ko nepažjati. Besikalbant apie tikėjimą, Tamašiūnas man pasakė: „Religijos klausimu esi apsiskaičiusi, bet Ragauskas už pačią gudresnis buvo. Skaitei, ką jis rašė?“ „Taip, skaičiau jo knygas, bet prieš mirtį ekskun. Ragauskas gailėjosi, kad taip rašė, šaukėsi kunigo, bet du čekistai visą laiką saugojo jo palatos duris ir nieko iš lankytojų neįleido. Ligoninės personalas girdėjo, kaip jis garsiai meldėsi, kalbėjo Dovydo atgailos psalmes „Pasigailėk manęs, Dieve...“ ir kitas, paaiškinau jam. Tamašiūnas sutriko ir, kiek pagalvojęs, pasakė: „Ragauskas prieš mirtį meldėsi todėl, kad buvo suvaikėjęs...“ Nustebusi paklausiau: „Vos kelis mėnesius prieš jo mirtį buvo Ragausko vardu išspausdintas respublikiniame laikraštyje straipsnis, o juk suvaikėjusių autorių straipsnių nespausdina? Ragauskas teturėjo 60 metų, sirgo skrandžio vėžiu ir per 2 mėn. po straipsnio parašymo jis suvaikėti negalėjo! Tamašiūnas patylėjo ir nukreipė kalbą į kitą temą. Taip tad jis pirmas iš valdiškų be-

dievių viešai — visų milicininkų akivaizdoje paliudijo, kad ekskun. Jonas Ragauskas prieš mirtį meldėsi. Tebus jo vėlei Viešpats gailestingas! Po to Tamašiūnas atidavė man mano rankinuką ir pasą, kurį paėmė mane išvedant iš teismo salės, prieš tai padaręs iš paso užrašą dėl Vilniaus KGB.

Jau ruošiausi išeiti, kai staiga atsidarė durys ir į kambarį įgriuvo girtutėlis Molėtų KGB viršininkas. Pamatęs mane, svyruodamas puolė artyn ir, daužydamas kumščiu stalą, šaukė: „Ko tu čia atvažiavai? Ko tau čia reikia? Kam tu jį gini? Kas jis tau? Ar žinai, kad jo rankos kruvinos?...“ Jo įtūžas buvo toks didelis, kad šaukiant seilės taškėsi iš jo burnos į visas puses. Buvę kambary milicininkai paslinko nuošaliau į kampus. Aš jam ramiai paaiškinau, kad mano a.a. mama ir kun. A. Šeškevičius kartu mokėsi Biržų gimnazijoje, todėl gerai jį pažinojo ir visada gerbė, o aš taip pat gerbiu visus kunigus. Toliau jis šaukė, kad viską apie mane žinąs, turįs užrašytus mano pokalbius su kunigu ir t.t. „Man nei kiek neįdomu, ką jūs turite“ — atsakiau jam. Po kiek laiko, man ramiai atsakinėjant, KGB viršininkas aprimo. Buvo vidurnaktis, kai mane išleido iš milicijos. Pirmą kartą taip aiškiai pajutau, kokie yra nelaimingi tie, kurie neturi tikėjimo ir meilės. Mačiau, kaip kun. A. Šeškevičiaus su meile priimta už juos kančia — kalėjimas — palietė jų širdis ir sąžinės. O jei daugiau atsirastų žmonių, pasiryžusių su Kristumi eiti į Golgotą ir mirti už juos!

Po kun. A. Šeškevičiaus teismo labai greitai buvau iškviesta į Vilniaus KGB, kur čekistas Gudas ir čekistas Kolgovas barė mane, kad išdrįsau kun. A.

Šeškevičiui pasamdyti advokatą. Gudas grasino išmesti mane iš darbo, atimti kooperatinį butą, išvyti iš Vilniaus, susidoroti su mano broliu Jonu Sadržu... Man neišsigandus, Gudas ėmė šaukti: „Mes tau iškelsime tokią pat bylą kaip Šeškevičiui, ir sėdėsi kartu su juo kalėjime!...“ Atsakiau, kad su džiaugsmu sutinku už tiesą pakentėti. Čia Gudo nervai neišlaikė, ir jis, trenkęs durimis, išbėgo iš kabineto. Įsitikinę, kad jų grasinimų neišsigandau, paleido, bet nuo to laiko, anot Kolgovo, sekė mano kiekvieną žingsnį. Aš tai pastebėjau tik 1974 vasarą, prieš savo areštą.

RANKAS AUKŠTYN!

Dažnai mane visur sekiojo du-trys KGB agentai. Pasiruošiau kratai — sunaikinau ar paslėpiau viską, dėl ko kiti, mane suėmus, galėtų turėti nemalonumų — būti tardomi: man rašytus laiškus, adresus, žmonių darbo ar namų telefonų numerius ir t.t.

1974 m. rugpjūčio 27, pasimeldusi Aušros Vartų Gailestingumo Motinos koplyčioje, pareidama namo, parsinešiau „LKB Kronikos“ 11 nr., pasiryžusi perrašyti. Kartu parsinešiau ašą kan. Petro Raudos padovanotą mažą rašomąją mašinėlę. Įeidama į savo butą Architektų 27-2, tarpduryje sutikau brolių, išeinančių į polikliniką, ir net nespėjau su juo pasikalbėti. Savo kambaryje pradėjau perrašyti „LKB Kroniką“. Tai išgirdusi mūsų buto kaimynė — KGB informatorė, ko tada net neįtariau, paskambino telefonu į KGB ir pranešė, kad aš rašau mašinėle. Apie tai man per tardymą išsitarė maj. čekistas Vytautas Pilelis: „Tau visų gaila, o tavęs nepagailėjo, vos pradėjai rašyti Kroniką, tavo kaimynė mums tuojau telefonu apie tai pranešė“. Į tai jam atsakiau: „Jei ji tai padarė įsitikinusi, kad daro gera — gerbiu ją, o jei dėl

išskaičiavimų, labai jos gaila”. Ta pati kaimynė — pedagogė, kai atvažiavę čekistai apsupo namą, jų pasiūsta bėgo į polikliniką sužinoti, ar greitai brolis sugrįš namo, mat čekistai nutarė į butą įeiti kartu su juo ir taip netikėtai užklupti mane berašančią. Jie taip ir padarė: kai tik brolis sugrįžo, į mūsų butą sugriuvo visos būrys čekistų. Trys iš jų atidarė duris į mano kambarį ir, pamatę mane sėdinčią prie rašomosios mašinėlės ir besikalbančią su netoliese sėdinčia Brone Kibickaite (mano geriausia drauge), ėmė garsiai šaukti: „Ramiai! Nė iš vietos! Rankas aukštytyn!” Nusišypsojusi jų paklausiau: „Ko taip šaukiate? Ar atominę bombą pamatėte?” Tai pasakiau taip ramiai, kad Bronė pamanė, jog atėjo mano pažįstami ir nori ją išgąsdinti. Ji jų paklausė: „O kaip jūs čia patekote?”. Jie neatsakė jai, tik pareiškė, kad turi kratos orderį ir darys kratą. Patarė atiduoti viską, kas inkriminuojama. Atsisitojau ir pasakiau: „Jūs visų labiausiai domina „LKB Kronika”, štai ji. Daugiau pas mane nieko nerasite”. „Sėskis prie mašinėlės, — šaukė čekistai. — Nufotografuosime”. „Jei norite fotografuotis, sėskitės patys”, atsakiau jiems ir pasitraukiau nuošaliau. Man ir Bronei liepė stovėti prie sienos, kambario kampe ir niekur nevaikščioti. Pradėjo kratą, o mudvi, kad tuščiai neleis-tume laiko, ėmėme garsiai kalbėti rožančių: „Jūs darykite savo darbą, o mes — pasimelsime”. Vargšai čekistai jautėsi labai nesmagiai, kad mes jų nė kiek neišsigandome ir ramiai meldžiamės, visai į juos nekreipdamos dėmesio. Įpusėjus kratai, Bronė Kibickaite čekistai išsivežė ir jos bute, Tiesos 11b. 38, padarė kratą, bet nieko „nelegalaus” nerado. Dar vėliau

į KGB būstinę (irštvą) išvežė brolių, kad vėliau be jo, be manęs ir be orderio jo kambaryje padarytų kratą, visai nereaguodami į mano griežtą protestą dėl sergančio brolio terorizavimo. Čekistams viskas galima...

Kratos metu čekistai paėmė tris įvairius „LKB Kronikos“ numerius. Vėliau jie ėmė ir nešė K, tik norėjo, man neparodydami ir į kratos protokolą neįrašydami. Taip dingo mano užrašai su religinio turinio mintimis, kai kurios nuotraukos ir t.t. Adresai buvo gerai paslėpti, ir jų nerado. Staiga vienas iš čekistų nudžiugo, nes rado kelis man rašytus laiškus: „Laiškai!“ Aš netikėtai greit prie jo prišokau ir, išplėšus iš rankų laiškus, suplėšiau juos į skutelius, o čekistas šaukė: „Atiduok!“ Greit išokau į šalia koridoriuje esantį tualetą ir stipria vandens srove viską nuleidau kanalizacijos vamzdžiais žemyn. Čekistai tokios staigios mano reakcijos nelaukė, o kai susigriebė — buvo per vėlu. Taip nuo tardymų, o gal ir kratų buvo išgelbėti man rašę žmonės. Atsipeikėję čekistai apsupo mane, šaukdami, kad išves į KGB, o kratą baigs vieni. „Galite išvežti, — sutikau, — dabar aš rami, nes žinau, kad dėl manęs niekas nenukentės“. Manęs neišvežė, nes krataėjo į pabaigą.

PAŽADO LAUKIAMA 3 METUS

Į kambarį įeina čekistas Kolgovas ir labai patenkintas pasakė: „Prieš 4 metus perspėjome tave. Nuo tada kiekvieną tavo žingsnį sekėme... Nepasitaisėi. Dabar tai gausi!...” „Pagal rusų priežodį, — atsakiau jam, — pažado 3 metus laukiama. Aš gi laukiau keturis, kol pasodinsite, kaip žadėjote, į kalėjimą vėluojate!...” Kolgovas sumišo ir ėmė išsiginti, esą, jie man nieko nežadėję, tai man prisisapnavę... „Kaip gerai, — pasakiau jam, — kad pačiu laiku mane perspėjote, su kuo turiu reikalą, dabar su jumis visai nekalbėsiu, kad vėl „neprisapnuotų...” Taip gimė tvirtas pasiryžimas su melo vergais — čekistais per tardymus bylos klausimais nekalbėti.

Po kratos 3 čekistai nuvežė mane į KGB, o kiti, likę mano bute, be brolio ir be manęs, jo kambarį padarė krata, nieko ten „nelegalaus” nerasdami. Mane tardyti pradėjo kratai vadovavęs papulkininkis Petruškevičius. Į jo klausimą: „Iš kur gavai Kroniką?” Atsakiau: „Į bet kokius klausimus, liečiančius bylą, neatsakinėsiu, nes jūs patys esate nusi kaltėliai, grubiai laužote elementariausias tikinčiųjų

teises, garantuotas konstitucija, Žmogaus Teisių Deklaracija, įstatymais. Tuo reiškiu protestą prieš šią bylą. Nusikaltėliams daryti nusikaltimą nepadėsiu!” „Už tai uždarysime tave į psichiatrinę ligoninę, — grasino Petruškevičius, — ten bus 100 kartų baisiau nei kalėjime!” Kai neišsigandau, jis žadėjo mane išleisti į laisvę, jei pasakysiu, iš ko gavau „LKB Kroniką”. Tylėjau.

Taip čekistai per tardymus nuolatos nusikalsta, ir visi jie turėtų būti patraukti į baudžiamąją atsakomybę, pagal BK 187 straipsnį: „Vertimas duoti parodymus — Asmens, darančio kratą ar parengtinį tardymą, vertimas duoti apklausos metu parodymus, pavartojant grasinimus ar kitokius neteisėtus veiksmus, — baudžiamas laisvės atėmimu iki 3 metų. Ta pati veikla, susijusi su smurto pavartojimu ar pasityčiojimu iš apklausiamojo asmenybės, — baudžiama laisvės atėmimu nuo 3 iki 8-rių metų”. Bet tai tik ant popieriaus, o tikrovėje per visą Lietuvos okupacijos laikotarpį čekistai sąmoningai laužo šį straipsnį, ir nė vienas iš jų nebuvo patrauktas į baudžiamąją atsakomybę, nes viskas pas juos pagrįsta melu, klasta.

ILGAI GROJANTI PLOKŠTELĖ

Nieko neišgavęs per tardymą, čekistas Petruškevičius liepė kareiviui mane nuvesti į KGB požemį — tardymo izoliatorių. Uždarė vienutėje. Atėjusi moteris mane iškrėtė, atėmė viską, net kryželį nuo kaklo, rožančių, medalikėlį. Po to pervedė mane į atskirą kampinę kamerą, kurioje vieną išlaikė apie 17 parų. Nors kameroje buvo labai karšta, trūko oro, mano nuotaika buvo labai gera, kad mane suėmė vieną ir nieko neįpainiojau. Dėkodama Dievui, giedojau giesmes, o kareiviai — sargai daužė į kameros duris ir šaukė, kad nutilčiau. Kai jų nepaklausiau, jie parašė izoliatoriaus viršininkui raportą, o patys dejavo: „Na ir atvežė mums ilgai grojančią plokštelę, niekaip neišjungti...” Netrukus ėmė man labai slinkti plaukai ir kristi svoris. KGB turi būdus nualinti tardomuosius, manydami, kad, nusilpus fizinėm jėgom, ir valia nusilps... Bet jie nežino, kad ir pats silpniausias, atsiėmęs į Kristų, yra nepalaužiamas.

Petruškevičius tardė mane apie 2 mėn. ir, neprakalbinęs bylos klausimais, mano bylą atidavė. Mane pradėjo tardyti tardymo poskyrio viršininkas

Rimkus. Jis taip pat visą laiką grasino psichiatrine ligonine ir tyčiojosi iš tikinčiųjų: „Bailiai jūs visi... Kai tik pas mus pakliūnate, visi kaip zuikiai į krūmus bėgate: tylite, į klausimus neatsakinėjate, parodymų neduodate... Revoliucionieriai teisme tribūną darydavo, reždavo tiesą į akis, o jūs — bailiai...” „Nesijuokite iš tikinčiųjų, — patariau jam, — geriau pasiimkite šv. Raštą ir paskaitykite skyrelį apie Dovydo kovą su Galijotu. Tai labai tinka dabartiniam atvejui. Jūs — KGB, simboliškai, šandieną esate tas Galijotas: tūkstančiai darbuotojų, šimtai tūkstančių jūsų agentų — informatorių, jūs turite visas geriausias sekimo — pasiklausymo priemonės, jūsų žinioje visa jėga — kariuomenė, milicija, kalėjimai, psichiatinės, o žmonių mulkinimui jūs specialius mokslus baigėte ir 20 metų praktiką tam turite; o mes — tikintieji, silpnesni už Dovyduką, ne tik laidyklės su akmenuku neturime, bet jūs mums ir kryželius nuo kaklo nutraukėte (sic). Tačiau mes, kaip ir Dovydukas, prieš jus einame Galybių Viešpats vardu, ir jei Gerasis Dievas to panorės — bus tribūna (kalba teisme), tik truputį palaukite...” Gerasis Dievas palaimino ir ypatingai slapto teismo (salėje sėdėjo tik keli čekistai) smulkmenos — tai, ką per teismą kalbėjau, labai greit tapo žinoma plačiam pasauliui. „Jei Dievas už mus, tai kas gi prieš mus?!” Jis išsirenka, kas pasaulyje menka, kad sugėdintų tuos, kurie mano esą šis tas... Jam vienam garbė, padėka ir meilė per amžius!

TARDYTOJAS - GENIALUS PSICHIATRAS

Apie 2 mėn. su manimi vargo Rimkus ir, nieko neišgavęs, mane tardyti perleido tardymo skyriaus viršininko pavaduotojui Kažiui. Pačią pirmą dieną čekistas Kažys, negavęs atsakymo į bylą liečiantį klausimą, ėmė šaukti: „šizofrenike tu!“ — „Pasirodo, kad jūs ne tik tardytojas, bet ir genialus psichiatras?

— nustebusi jo paklausiau. — Jūs vos mane pamatęs taip užtikrintai diagnozujete...” „Taip, aš psichiatras, — patvirtino Kažys, — ir kai veža į durnių namus, pirmas pasirašau”. „Kiek aš žinau, šizofrenikai dažniausiai serga didybės manija. Kadangi jūs save laikote genijumi, labai tiktų jums susirūpinti savo sveikata”, — patariau jam. Kažys iš piktumo išbalo ir ėmė lakstyti po kabinetą. Po to ėmė gąsdinti ir grasinti, net Lietuvos partizanų nuotraukas rodyti, kurios su mano byla visiškai nieko bendro neturėjo.

Tardė visą dieną, o kai kareivis vakare parvedė į saugumo rūšį — kalėjimą, paprašiau popieriaus ir parašiau prokurorui protesto pareiškimą, kopijas gi — KGB pirmininkui ir tardymo skyriaus viršininkui.

Pareiškime protestavau prieš moralinį chuliganizmą, kuriuo per tardymus užsimoja čekistai: papulk. Petruškevičius, majoras Rimkus ir Kažys. Jie, grasindami psichiatrine ligonine, prievartauja duoti parodymus. Pareiškime pabrėžiau, kad aš ne prieš psichekspertizę, bet prieš tą nuolatinį čekistų tyčiojimąsi iš žmogaus orumo ir kad aš sutinku geriau, jog jie mane muštų, nes fizinės žaizdos užgyja greičiau nei moralinės traumos. Jei tardytojai nenutrauks šio chuliganizmo, atsisakau eiti į tardymus.

Maždaug 2 savaites manęs nevedė tardyti, o po to gavau iš KGB prokuroro Bakučionio šitokį atsakymą: „Tardytojai turi teisę daryti psichekspertizę, bet šiuo atveju nemato tam reikalo”. Kažys mane tardė tik vieną dieną.

Po Bakučionio atsakymo į protesto pareiškimą mane tardyti pradėjo nusipelnęs čekistas Vytautas Pilelis. Kai kareivis nuvedė mane į tardymą, Pilelis paklausė: „Tai ką skundiesi?” „Nesiskundžiu, o protestuoju”, — atsakiau jam. „Matai, — tęsė čekistas, — aš dirbu čia virš 20 metų. Visokių vyrų ažuolų per tą laiką mačiau... Savaitę, kitą jie šiokią tokią nuotaiką išlaikydavo, o po to visi nosis nuleisdavo... O tu čia, tokiose tai sąlygose, jau penktas mėnuo nuo ryto iki vakaro šypsodamasi vaikštai. Mes tokių nematėme”. „Ne dėl geros nuotaikos jūsų kolegos čekistai mane psichiatrine ligonine baugino, o kad parodymų neduodu”, — pertraukiau Pilelio kalbą. „Vot, duotumei bent vieną parodymą ir išleistume tave namo”, — melagingai žadėjo Pilelis. „Jei jūs man duotumėte ir 1000-čiai metų jaunystę bei visa, kas yra gražiausio pasaulyje, už vieną parodymą, dėl kurio kas nors

turėtų nemalonumų, tai tie metai man pragaru virstų. Jei gi ir visą gyvenimą psichiatrinėje laikytumėte, bet aš žinočiau, kad niekas dėl manęs nenukentėjo, tai ir ten šypsodamasi vaikščiočiau. Sąžinės ramybė brangesnė už laisvę ir gyvybę. Aš gi nesuprantu, kaip jūs, kurio sąžinę slegia tiek daug nekaltų žmonių pralieto kraujo ir ašarų, galite naktimis miegoti?!. Sutikčiau tūkstantį kartų mirti, nei vieną sekundę su jūsų sąžine laisvėje būti!” Maj. Pilelis nubalo ir nuleido galvą. Trumpam jis tarsį suakmenėjo. Supratau, kad jis žino savo niekšybės gilumą, bet nebeturi jėgų, o gal ir noro iš to liūno pakilti. (Jau sugrįžus iš Sibiro, sužinojau, kad tikrai Pilelio praeitis yra baisi). Po kiek laiko vargšas čekistas pakėlė galvą ir piktai pagrasino: „Jei taip, tai mes šiandien pat iš saugumo išvejame namo, o tavo vardu, tarsį tu išdavei žmones, darome kratas ir areštus. (Čia jis pavardėmis išvardija visą eilę geriausių žmonių). Mums nieko nereikia po protokolu sufalsifikuoti tavo parašą. Ir vot — ir tavieji nuo tavęs, kaip išdavikės, nusigręš; ir mes tau „labas” nesakysime...” „Išgąsdinote, — nusišypsojau, — tegul nuo manęs visi nusigręžia, man nereikia žmonių pripažinimo, man reikia tik vieno, kad mano sąžinė būtų rami. O savo nelaimingąjį „labas” sau pasilikite”. „Mes ir taip viską žinome”, — nenusileido Pilelis. „Jei viską žinote, tai dėl ko mane tardote?” — paklausiau jo. „Ne visai viską, — paaiškino, — bet daug ką...” Ir kad mane išgąsdintų, pradėjo pasakoti: „Tokią tai dieną, tokią tai valandą, tas ir tas (viską tiksliai) buvo pats tavo, tu vaišinai slyvų kompotu...” Pajutau nerimą, kad neįpainiotų nekaltų žmo-

nių. Mintimis paprašiau Gerojo Dievo, kad padėtų man, ir staiga prisiminiau, tik ką kameroje įvykusį labai juokingą epizodą ir kad pratrūksiu nuoširdžiausiu juoku. Pilelis visko laukė, tik ne šio mano juoko. Jis taip pasimetė ir sumišo, kad nutilo, prasižiojo ir, labai nustebęs, kelias minutes žiūrėjo į mane, nesuprasdamas mano juoko priežasties. Jis žinojo, kad tai, apie ką jis man pasakojo, juoko man nesukėlė, bet priešingai, turėjo sukelti baimę ir nerimą. Jis tikriausiai pamanė, kad aš žinau tą juridinę gudrybę, jog tai, ką čekistai šnipinėdami sužino, neturi juridinės galios, kol patys žmonės, įbauginti čekistų žinojimo, neprisipažįsta. O iš tikrųjų aš to nežinojau. Nuo to karto Pilelis per 6 mėn. tardymo nė karto neužsiminė apie tai, ką šnipinėdami buvo sužinoję. Vieną dieną jis pradėjo mane labai girti: „Per visą savo darbo praktiką aš nesutikau žmogaus panašaus į tave, kuris tiek daug gero žmonėms padarytų...” Paklausiau, kodėl jis mane taip giria. „Tai ne komplimentas, bet tiesa”, — pasakė čekistas. „Ir nežiūrint to, kad aš iš tikro stengiausi visiems tik gera daryti, — pasakiau jam, — jūs teisme man paskirsite didesnę bausmę nei žmogžudžiams...” „Taip, gausi daugiau nei žmogžudžiai, nes tu per daug žinai...” — patvirtino Pilelis. O kitą dieną, jis mane ir kitus suimtuosius tikinčiuosius — ašfa kun. Virgilijų Jaugelį, Petrą Plumpą pavadino fanatikais. „Jums patiems tas žodis geriausiai tinka, — pasakiau čekistui, — nes visus jėga norite bedieviais padaryti. O tikintieji visus žmones myli, nes Jėzus Kristus pasakė: „Ką padarysite vienam — man padarysite”. Kovoju tik su blogiu, o jus užjau-

čiame ir jei reikėtų, už jus ir gyvybę atiduotume. Jūs tai žinote!” Taip. Pilelis tai žinojo, bet nežiūrint to, jis liudininkų parodymų protokoluose, jiems juos pasirašius ir išėjus po apklausinėjimo, į specialiai protokole paliktą tuščią eilutę, įrašė, esą, jie liudijo mane esančia fanatike. Tą falsifikaciją pamačiau, kai prieš teismą susipažinau su savo byla. Sugrįžusi iš Sibiro, paklausiau tų liudininkų, ar sakė, kad esu fanatikė. Nei vienas to nepasakė, o kai kurie net nežinojo, ką tas žodis reiškia. Religinį fanatizmą čekistai prirašo visiems, kurie yra teisiami dėl tikėjimo. Iš to aišku, kad yra tam bendros slaptos instrukcijos iš Maskvos.

JURIDINĖ GUDRYBĖ

Kartą atvedė mane kareivis tardymui, o kabinete, be Pilelio, sėdi dar du čekistai. Taip dažnai būdavo, nes Pilelis yra prasitaręs, kad bijosi manęs, nes per kratą prie keliolikos čekistų sugebėjau laiškus sunaikinti. „Nežinau, ką gali iškrėsti...“, — pasakė jis. Ir todėl kabinete būdavo ne vienas. Pilelis prie 2 čekistų pareiškė: „Jūs, tikintieji, vis nepatenkinti — tai tas, tai anas jums negerai. Manote, kad prie fašistų jums būtų geriau buvę?“ — „Nežinau, kas mums būtų buvę prie fašistų, — atsakiau jam, — bet žinau, kad jūs blogesni kaip fašistai“. Pilelis pašoko ir sušuko: „Kaip, mes blogesni kaip fašistai?...“ „Taip! — atsakiau. — Fašistai darė baisų nusikalstamą darbą, bet to jie neslėpė. Jie atvirai sakė, ką sunaikino, ką pavergs, ir visi apie tai žinojo. O jūs darote tą patį nusikaltimą, tik prisidengę „vaduotojų“, „brolių“ kaukėmis, o už nugaros laikote tą patį kruviną peilį... Kas žmoguje biauriausio? — Veidmainystė! Kadangi jūs esate veidmainiai, jūs blogesni už fašistus!“ „Protokoluosi!“ — sušuko Pilelis ir griebė nuo stalo popieriaus lapą. „Protoko-

luokite, — ramiai pasakiau, — aš jums viską iš eilės pakartosiu ir po šiuo protokolu pasirašysiu”. Bet Pileliui neužteko drąsos tų mano žodžių užprotokoluoti, ir jis nė žodžio nerašė...

10-tą tardymo mėnesį Pilelis parodo mano nuotrauką ir klausia, ką aš galėčiau apie tai pasakyti. Atviruko didumo savo nuotrauką pamačiau pirmą kartą ir supratau, kad padidino iš mažos pasinės, o šią rado kratos metu. Kad neįpainiotų naujų žmonių, pasakiau: „Jei tai neliečia mano bylos ir jūs mano parodymų neprotokoluosite, aš pasakysiu, ką žinau apie šią nuotrauką”. Pilelis užtikrino: „Duodu tardytojo žodį, kad tai neliečia bylos ir neprotokoluosiu”. Pasakiau, kad tokio dydžio savo nuotrauką matau pirmą kartą, ją kažkas padidino iš pasinės nuotraukos ir padauginę pasidalijo, taip, kad tą nuotrauką galėjo turėti ir manęs nepažįstantys. Kai baigiau kalbėti, čekistas ėmė viską protokoluoti. „O kur jūsų žodis?” — paklausiau jį. Pilelis ironiškai šypsodamasis pasakė: „čia ir yra visa juridinė gudrybė!” „Jei melą jūs laikote juridine gudrybe, tai protesto ženklan, nuo šio momento aš visai su jumis nebekalbėsiu”. Tylėjau 2 savaites. Į tardymus ateidavo 2-3 čekistai ir prokuroras Bakučionis ir bandė mane prakalbinti, bet man visiškai tylint, po 2 savaitių bylą uždarė. Pilelis visą laiką juokėsi iš manęs, kad aš nieko neišmanau ir nežinau juridinių plonybių, o kai baigė tardyti, piktai pro dantis iškošė: „Na ir pakausyta gi tu!..”

Kai bylą uždarė, lengviau atsidusau: „Ačiū Dievui, pasibaigė liudininkų terorizavimas!” Čekistai Gudas ir Vincas Platinskas prisidėjo ir Pilelis —

ypač terorizavo mano brolių. O Bronė Kibickaitė net
gatvėje susitikęs čekistas Vincas Platinskas tero-
rizavo: „Tavo vieta kartu su Nijole — kalėjime!“
Laisvėje pasilikę artimieji visada išgyvena daug dau-
giau skausmo ir rūpesčių nei suimtas.

TEISMAS

Kadangi atsisakiau advokato, pati susipažinau su savo byla. Iš daugybės apklaustų liudininkų (trijų „LKB Kronikos” aprašytų faktų), nežiūrint čekistų grasinimų, visi kaip vienas paliudijo, kad tie faktai yra teisingi.

1975 birželio 16—17 mane teisė už „šmeižtą”, neturėdami nė vieno liudininko...

Į teismą mane lydėjo 6 kareiviai — sargai, kai net žmogžudžius saugo tik 1 ar 2 kareiviai. Labai bijojo, kad mano gynimosi kalba ir paskutinis žodis neišeitų į viešumą. Teismo pradžioje prokuroras Bakučionis, turėdamas rankose voką su mano gynimosi kalba ir paskutiniu žodžiu, kurių man nepasisekė iš KGB rūsijų slapta išsiųsti, iškilmingai pasakė: „Nekalbėk šiandieną to, ką esi pasiruošusi kalbėti, ir eisi laisva iš teismo namo!” Prokuroras Aukščiausiam teisme siūlo man laisvę, kad tik tylėčiau. Kaip jis bijo tiesos žodžio! Jam atsakiau: „Aš ne spekuliantė ir savo įsitikinimais nespekuliuoju. Šiandieną aš kalbėsiu!” Prokuroras išbalo ir, nuleidęs galvą, atsisėdo. Salėje sėdėjo tik 6 čekistai,

mane saugojo rusai kareiviukai, kurie nė žodžio nemokėjo lietuviškai, specialiai parinkti, kad nesuprastų, ką kalbėsiu teisme. Paklausiau teisėjo, kodėl salė tuščia. Jis melagingai užtvirtino, esą, teismas slaptas... „O kodėl liudininkus tuoj po apklausinėjimo išvejate, juk ir slaptame teisme jie turi būti iki teismo pabaigos. Ir aš reikalauju, kad jie pasiliktų salėje, nes jie man reikalingi“. Teisėjas piktai sušuko: „Tylėk! Aš čia šeimininkas, ką noriu, tą darau!“ Jam atsakiau, kad nei jis, nei aš nesame šeimininkai, o visiems reikia laikytis įstatymų. Tada teisėjas pagrasino: „Dar žodį pasakysi, ir išvešime tave! Nuteisime tave be tavęs!“ „Galite išvežti, — sutikau, — bet tada jūsų teismas bus trigubai neteisingas: be žmonių, be liudininkų ir be manęs. Koks gi tai bus teismas?!“ Mane paliko salėje, ką vėliau labai apgalvestavo. Kai pradėjau savo gynimosi kalbą, prokuroras, teisėjas ir tarėjai nuleido galvas ir akis. Sėdėjo jie visi išblyškę, nė karto nepakeldami akių, kaip mirti nuteisti nusikaltėliai. Labai norėjosi tuos jų veidus nufotografuoti. Vargšai, jie suprato darantys nusikaltimą! Tai pastebėjo net rusai kareivėliai, kurie po teismo manęs paklausė: „Kas čia buvo per teismas? Jau antri metai kaip mes lydime teisiamuosius, bet nieko panašaus teisme nematėme. Tai jūs buvote prokuroras, o jie visi lyg mirti nuteisti nusikaltėliai!.. Ką jūs per teismą kalbėjote, kad jie visi buvo taip išsigandę?“

GYNIMOSI KALBA*

Noriu Jums pasakyti, kad visus myliu kaip savo brolius, seseris ir, jeigu reikėtų, nesvyruodama už kiekvieną atiduočiau savo gyvybę. Šiandien to nereikia, bet reikia pasakyti Jums į akis skaudžią tiesą. Yra sakoma, kad teisę peikti ir barti turi tik tas, kuris myli. Pasinaudodama ta teise ir kreipiuosi į Jus. Kiekvieną kartą, kai teisiami žmonės už „LKB Kroniką“, labai tinka Putino žodžiai:

„Ir tribunoluos išdidžiai
Teisiuosius smerkia žmogžudžiai.
Jūs minate altorius,
Nuo jūs įstatymo sugriuvo
Ir nuodėmės ir doros...”

Jūs puikiai žinote, kad „LKB Kronikos“ rėmėjai myli žmones ir tik todėl kovoja už jų laisvę ir garbę, už teisę naudotis sąžinės laisve, kurią visiems piliečiams, nežiūrint jų įsitikinimų, garantuoja Konstitucija, įstatymais ir Žmogaus teisių deklaracija, ir kad

* Paimta iš „LKB Kronikos“ Nr. 17

visa tai būtų ne tik gražūs žodžiai ant popieriaus, ne melaginga propaganda, kaip ligi šiol, bet kad būtų realiai įgyvendinta. Juk Konstitucijos ir įstatymų žodžiai yra bejėgiai, jei netaikomi gyvenime ir visur viešpatauja įteisinta tikinčiųjų diskriminacija. „LKB Kronika“, tarsi veidrodis, parodo ateistų nusikaltimus prieš tikinčiuosius. Kadangi nedorybė nesigroži savo šlykštumu, ji bailsi savo atvaizdu veidrodyje. Dėl šios priežasties Jūs nekenčiate visų tų, kurie nuplėšia nuo jūsų melo ir veidmainystės šydą. Tačiau dėl to veidrodis nenustoja savo vertės! Vagis atima iš žmogaus pinigus, o Jūs apiplėšiate žmones, atimdami iš jų tai, kas brangiausia — ištikimumą savo įsitikinimams ir galimybę perduoti tą turtą savo vaikams, jaunajai kartai. O juk 1960.11.14—15 „Konvencijos dėl diskriminacijos švietimo srityje“ 5-me straipsnyje reikalaujama užtikrinti tėvams religinį ir moralinį vaikų auklėjimą pagal savo įsitikinimus. Tuo tarpu tardymo protokole, mano byloje apklausta mokytoja Rinkauskienė rašo: „Kadangi yra tik viena tarybinė mokykla, tai nėra reikalo vaikus maišyti ir mokyti veidmainiauti“. Kas gi vaikus moko veidmainiauti? Tokios mokytojos, ar tėvai, kuriems užtikrintas vaikų auklėjimas pagal savo įsitikinimus? Tik tada, kai vaikai, kuriems mokykla sugriovė tėvų autoritetą, nueina šunkeliais, kažkodėl kaltinami ne mokytojai, o tėvai.

Klaipėdos 10 vidurinės mokyklos mokytoja Keturkaitė savo tardymo protokole rašo: „Kadangi aš esu istorijos mokytoja, tai tenka mokiniams aiškinti ir religijos klausimus. Aiškinant krikščionybės atsiradimą ir tuo pačiu mitą apie Kristaus atsiradimą...”

Kaip gali mokyt. Keturkaitė paaiškinti ne jos kompetencijoje esančius religijos klausimus, kai net istorijos klausimuose ji yra analfabetė, nes laikosi atgyvenusio ateistų melo, neva tai, Kristus esą legenda. Tokie analfabetai „auklėja” ir „moko” jaunąją kartą, pasinaudodami mokytojo autoritetu, į mokinių sąmonę kala melą.

Tardytojai: papulkininkis Petruškevičius, tardymo poskyrio viršininkas Rimkus, tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas Kažys daug kartų grasino uždarysią mane į psichiatrinę ligoninę už tai, kad neatsakinėjau į jų klausimus, nors buvau paaiškinusi, jog tyliu, protestuodama prieš šią bylą.

Grasinimams atsibodus, parašiau protesto pareiškimus respublikiniam prokurorui, saugumo komiteto viršininkui ir tardymo skyriaus viršininkui, kurio prašiau, kad pareiškimą prijungtų prie mano bylos. Pareiškimo neprijungė, tik respublikinio prokuroro padėjėjas Bakučionis, kuris čia pat sėdi, raštu atsakė, kad jie turi teisę atlikti psichiatrinę ekspertizę, tačiau, tardytojų nuomone, tam dar nėra pagrindo. Bet juk pareiškime visai ne apie tai buvo kalbama, o protestuojama prieš tardytojų sauvalę, kai jie grasinimais nori įbauginti tardomąją ir priversti ją spekuliuoti savo sąžinę.

Pareiškime buvo rašoma, cituoju: „Ar turi teisę tardytojas grąsinti kaltinamajam psichiatrine ligonine arba psichiatrine ekspertize, jei kaltinamasis laikosi savo nuomonės ir nespekuliuoja savo sąžine ir įsitikinimais? Per tardymus papulkininkis Petruškevičius daugybę kartų grasino uždarysiąs mane psichiatrinę ligoninę, kur būsią daug blogiau negu

kalėjime, tik todėl, kad neatsakinėjau į jo klausimus. Tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas Kažys, vos pirmą kartą mane pamatęs, autoretingai diagnozavo šizofrenike, šizofreniškai galvojančia ir žadėjo psichiatrinės komisijos, kurio nariu jis pats esąs, patikrinimą.

Tardymo poskyrio viršininkas majoras Rimkus, kai neatsakiau 5 jo klausimus, pakartotinai grasino psichiatrine ekspertize. Argi visas tarybinis teisingumas remiasi tik baime? Jei aš esu psichinė ligonė, tai mane reikia gydyti, o ne grasinti mano liga. Kuo kaltas žmogus, jei jis serga? Bet tuo netiki patys tardytojai, nes jau penktas mėnuo, kai grasina psichiatrine ligonine, norėdami palaužti mano valią. Toks tardytojų elgesys įžeidžia žmogaus orumą, ir aš protestuoju prieš tokį jų elgesį su manimi”.

(Tardytojai, versdami duoti parodymus, nuskalto LTSR Baudžiamojo Kodekso 187-jam straipsniui, kuris kalba „Asmens, darančio kvotą ar pareigtinį tardymą, vertimas duoti apklausos metu parodymus, pavartojant grasinimus ar kitokius neteisėtus veiksmus, — baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų. Ta pati veikla, susijusi su smurto pavartojimu ar pasityčiojimu iš apklausiamojo asmenybės, — baudžiama laisvės atėmimu nuo trejų iki aštuonerių metų”. – Red. pastaba).

Padavus pareiškimą, tardymo poskyrio viršininkas Rimkus priekaištavo, kad skundžiuosi, ir ironizavo: „Jeigu taip reaguoji, tai tikrai esi nenormali... Tu nežinai visų juridinių plonybių...”

Taip, aš ne tik plonybių, bet ir juridinių storybių

nežinau, nes to nestudijavau, tik dabar žinau, kad tarybiniams tardytojams meluoti, šmeižti yra normalu ne tik kaltinamajam, bet ir visai pašaliniam žmonėms. Bet juk tai dvasinis chuliganizmas, kuris turėtų būti baudžiamas, nes dvasinės traumos užgyja sunkiau už fizines.

Jums visai nerūpi nusikaltimus atitaisyti, priešingai — juos toleruojate ir skatinate. Šitai įrodo, kad mano byloje apklausinėti liudininkai, kurie parodė „LKB Kronikos“ iškeltų faktų tikrumą, pirmiausiai buvo klausinėjami, kas galėjo tas žinias perduoti „LKB Kronikos“ leidėjams, kam jie pasakojosi, kas matė, girdėjo ir pan.

Štai ko jūs bijote — tiesos žodžio! Tardytojai neapklausinėjo, net neišsikvietė tų, kurie vadovaudamiesi neapykanta kitaip manantiems, už kryželio nešiojimą išmetė iš darbo Kulautuvos vidurinės mokyklos mokytoją St. Jasiūnaite ir, visaip iš jos tyčiodamiesi, ilgą laiką nedavė jai net paprasčiausio virtuvės darbininkės darbo. Tardytojai neišsikvietė Panevėžio DŽDT Vykdomojo komiteto pirmininko Markevičiaus ir finansų skyriaus viršininko Indriūno, kurie už bažnyčios lankymą išmetė iš darbo 8-rius metus išdirbusią sekretorę-mašininkę Marytę Medišauskaitę. O visur skelbiate, kad religija — privatus piliečių reikalas ir, kad visi, nežiūrint įsitikinimų, turi lygias teises. Kokia graži jūsų propaganda ir kokia negraži gyvenimo tikrovė! Tardytojai nereagavo į N. Akmenės mokyklos direktoriaus Kuprio ir švietimo skyriaus narių nusikaltimą, kai jie iš darbo išvarė mokytoją už tai, kad ši ekskursuodama su mokiniais Kauno m. užėjo į sodelyje, kur

susidegino Romas Kalanta, esantį tualetą (žr. „LKB Kronikos” Nr. 10 — Red. pastaba). Koks nusi-kaltimas! Mokytoja nebetinka vaikų auklėjamajam darbui!? Juokinga, kad jus dar iki šiol tebegąsdina R. Kalantos šmėkla. Tik kuo čia kalta mokytoja?

(Kaltinamoji: tie patys tardytojai neperspėjo nė vieno piktnaudžiaujančio vyr. gydytojo):

Tardytojai neperspėjo nė vieno vyr. gydytojo, kai jie, piktnaudžiaudami savo padėtimi, neleisdžia mirš-tantiems pasinaudoti kunigo patarnavimu, nors to prašo ligoniai ir jų artimieji. Net nusikaltėlių pasku-tinis prašymas išklausomas. O jūs drįstate tyčiotis iš švenčiausių žmogaus įsitikinimų sunkiausiam gy-venimo momente — mirties valandą ir kaip plėšikai skaudžiai moraliai apiplėšiate tūkstančius tikinčiųjų. Štai jūsų komunistinė moralė ir etika!

„Kauno tiesoje” Vilniaus universiteto dėstytojas Augus grubiausiai apšmeižė Popiežių Paulių VI, velionį vyskupą Bučį, kun. L. Aberzą ir kun. Račiūną (žr. „LKB Kronikos” Nr. 10 — Redakcijos pastaba). Kada tas šlykštus šmeižtas bus atšauktas? Jis nebuvo atšauktas, nes melas ir šmeižtas yra jūsų kasdieninė duona!

Išsigandę paminklų restauravimo inžinieriaus, technikos mokslų kandidato Mindaugo Tamonio min-čių, uždarėte jį Vasaros gatvėje esančioje psichiat-rinėje ligoninėje, norėdami „išgydyti” jį nuo savo įsi-tikinimų!

Kas davė ateistams teisę įsakinėti klebonams, ką jie iš kunigų gali kviestis į rekolekcijas, atlaidus ir ko negali? Juk istorinis dekretas „Apie Bažnyčios atsky-rimą nuo valstybės ir mokyklos nuo Bažnyčios”

tvirtina, kad valstybė nesikiša į religinių susivienijimų vidaus veiklą. Lietuvoje Bažnyčia ne atskirta nuo valstybės, bet jos pavergta. Valdžios organai grubiausiai ir neleistiniausiu būdu kišasi į Bažnyčios vidaus reikalus ir kanonų sritį, savo nuožiūra įsakinėja kunigams ir, nesiskaitydami su įstatymais, juos baudžia.

Tie ir šimtai kitų faktų liudija, kad ateistams tikslas visus paversti savo dvasiniais vergais, pateisina visas priemones — šmeižk, meluok, terorizuok!

(Kaltinamoji: jūsų pergalės triumfą lydi moraliniai griuvėsiai):

Ir jūs džiaugiatės pergale? Virš ko tad kyla jūsų pergalės triumfas? Virš moralinių griuvėsių, virš milijonų nužudytų negimusių kūdikių, virš išniekintos žmogaus vertės, virš menkų, suniekšėjusių žmogiškųjų, apkrėstų baime ir gyvenimo aistros nuodų. Visa tai — jūsų vaisiai. Teisingai Jėzus Kristus pasakė: „Juos pažinsite iš jų darbų vaisių“. Jūsų nusikaltimai stumia jus kaskart didesniu greičiu į istorijos sąšlavyną.

(Kaltinamoji: kovoti už žmogaus teises — kiekvieno šventa pareiga; nuolaidžiauti blogiui — didelis nusikaltimas):

Ačiū Dievui, dar ne visi žmonės palūžo. Neturime visuomenėje kiekybinės atramos, bet mūsų pusėje — kokybė. Nebodami nei kalėjimų, nei lagerių, privalome smerkti visus veiksmus, kurie neša skriaudas ir pažeminimą, sėja nelygybę ir priespaudą. Kovoti už žmogaus teises gyvenime — kiekvieno šventa pareiga! Džiaugiuosi, kad man teko garbė pakentėti už „LKB Kroniką“, kurios teisingumu ir

reikalingumu aš įsitikinusi ir tam liksiu ištikima ligi paskutinio atodūσιο. Tad leiskite įstatymus kiek tik jums patinka, bet pasilaikykite juos sau. Reikia atskirti tai, kas parašyta žmogaus, nuo to, kas įsakyta Dievo. Mokestis Cezariui yra likutis nuo mokesčio, sumokėto Dievui. Svarbiausia gyvenime išlaisvinti širdį ir protą nuo baimės, nes nuolaidžiauti blogiui yra didelis nusikaltimas.

PASKUTINIS ŽODIS*

(Antrą teismo dieną, per mano paskutinį žodį, teisiantys mane taip pat sėdėjo išbalę ir nuleidę galvas. Melskimės, kad Gerasis Dievas būtų jiems, kaip ir mums, gailestingas)

— Ši diena yra laimingiausia mano gyvenime. Aš esu teisiama už „LKB Kroniką“, kuri kovoja prieš fizinę ir dvasinę žmonių tironiją. Reiškia, aš esu teisiama už tiesą ir meilę žmonėms! Kas gali būti gyvenime svarbiau, kaip mylėti žmones, jų laisvę ir garbę. Meilė žmonėms — visų didžiausioji meilė, o kovoti už žmonių teises — gražiausioji meilės daina. Tegul ji skamba visų širdyse, tegul niekados nenuityla! Man atiteko pavydėtina dalia, garbinga lemtis — ne tik kovoti už žmonių teises ir teisingumą, bet ir būti nuteistai. Mano baudmė bus mano triumfas! Gaila tik, kad mažai spėjau dėl žmonių pasidaruoti. Su džiaugsmu eisiu į vergiją dėl kitų laisvės ir sutinku mirti, kad kiti gyventų. Šiandieną aš atsistoju

* Paimta iš „LKB Kronikos“ Nr. 17.

šalia amžinosios Tiesos — Jėzaus Kristaus ir prisimenu Jo ketvirtąjį palaiminimą: „Palaiminti, kurie trokšta teisybės, nes jie bus pasotinti!” Kaip nesi-džiaugti, kad visagalis Dievas garantavo, jog šviesa nugalės tamsą, o tiesa — klaidą ir melą! O kad tai įvyktų greičiau, sutinku ne tik kalėti, bet ir mirti. O jums noriu priminti poeto Lermontovo žodžius: „Tačiau yra, yra teisingas Dievo teismas!” Duok Dieve, kad to teismo nuosprendis būtų mums visiems palankus. To melsiu gerąjį Dievą jums visiems per visas gyvenimo dienas. Užbaigti noriu kalėjime gimusiais posmais:

Kuo sunkesnis kelias, kuriuo eit turi,
tuo stipriau gyvenimą junti.
Degti mes privalom teisybės ryžtu,
blogį nugalėti, nors ir kaip sunku.

Trumpos žemės dienos ne ilsėtis duotos,
o kovot už laimę daugelio širdžių.
Ir tik tas, kas viską kovai atiduos,
tas pajus, kad eina keliu tiesiu.

Ir didesnės laimės niekam nepatirti,
jeigu pasiryžęs tu už žmones mirti.
Tada sieloj šventė visada skaisti,
nepagrobs kalėjimai jos, lageriai šalti!

Tad mylėkime vieni kitus ir būsime laimingi. Ne-laimingas tik tas, kuris nemyli. Vakar stebėjotės mano gera nuotaika sunkiu gyvenimo momentu. Tai įrodo, kad mano širdyje dega meilė žmonėms, nes tik mylint, viskas darosi lengva! Blogį turime visu griež-

tumu smerkti, bet žmogų, net ir klystantį, privalome mylėti. O to galima išmokti tik Jėzaus Kristaus mokykloje, kuris visiems yra vienintelė Tiesa, Kelias ir Gyvenimas. Tad teateinie, gerasis Jėzau, Tavo karalystę į mūsų visų sielas!

Iš teismo noriu paprašyti, kad išleistumėte į laisvę iš kalėjimų, lagerių ir psichiatrinių ligoninių visus žmones, kurie kovojo už žmogaus teises ir teisingumą. Tuo įrodytumėte savo gerą valią ir būtų gražus indėlis, kad gyvenime būtų daugiau harmonijos ir gėrio, o gražusis šūkis: „Žmogus žmogui brolis“ virstų tikrove.

*Nijolė su drauge Vilniuje 1955 m.
Nijolei 17 m. — sekančiais metais baigė gimnaziją.*

Nijolė 1969 m.

Nijolė su kunigu P. Rauda (vidury), kurį globojo iki jo mirties 1974 m.

Nijolė slaugo kun. P. Raudą 1973 m.

KGB POŽEMIUOSE

KGB požemiuose — tardymo izoliatoriuje senas tardyme naudojamas kankinimo priemonės, aprašytas „Gulage“, dabar pakeitė naujos rūšies. KGB rūsiuose yra karštos ir šaltos kameros. Mane, Vladą Lapienį, kun. Alfonsą Svarinską (1983 m.) ir daugelį kitų laikė karštosiose kamerose, kur visą laiką dusti nuo oro trūkumo ir karščio, be paliovos prakaituoji, tarsi iš vandens ištrauktas. Šlapias nuo prakaito. Genutę Navickaitę, Onutę Vitkauskaitę ir kitus laikė šaltose, drėgnose — nuo sienų bėgo vanduo, kamerose. Ten buvo taip šalta, kad atrodydavo, net kaulų smegenys sušalo ir labai skaudėdavo sąnarius. Be to, jos juto tokį silpnumą, kad vos begalėjo paeiti. Vargino stiprūs ir nesuprantami galvos ir skrandžio skausmai, o atsigulus netekdavo jėgų ne tik atsikelti, bet ir rankos pajudinti. Tik praėjus kokiam laikui, po truputį vėl atsigaudavo. Vladą Lapienį ilgą laiką laikė kameroje, kur jam pradėjo niežėti visas kūnas, per miegą pasikasius atsirasdavo negyjančios opos, pradėjo gausiai iš nosies bėgti kraujas, jautė ypatingą nervinę įtampą — baimę atidarant duris ir t.t. Kai jis

visai nusilpo ir per tardymą paklausė, ar jam čia numirus jo kūną atiduos žmonai palaidoti, čekistai išvedė į kitą kamerą, kur visi tie negalavimai praėjo. Vladas Lapienis sirgo aukštu kraujo spaudimu, o po tardymų ir net dabar jau jam sugrįžus iš Sibiro, kraujo spaudimas visą laiką minimaliai žemas. Vienas Dievas nežino, ką čekistai naudoja, norėdami sulaužyti tardomųjų valią. Be to, visą laiką kameroje laiko su KGB informatoriumi, dažniausiai kriminaliniu nusikaltėliu, kurie, kai juos iššifruoja, ima siautėti ir visaip kankinti.

KGB kameros giliai žemėje ir tik palubėje esančio langelio viršutinė dalis susisiečia su žeme — KGB kiemo grindiniu. Langelis grotuotas, dvigubi rėmai su purvinais stiklais, ir vos matosi dangaus skiautelė. Kad pasiektum tą langelį, reikia užlipti ant staliuko, kas griežtai draudžiama.

Tardomuosius per parą išveda pusvalandžiui pasivaikščioti (priklauso 45 min., bet kareiviai laiką nuvagia — sutrumpina) į kiemelį, kuris panašus į cementinį narvą — su aukštomis cemento sienomis ir grindiniu, o viršuje — tankios grotos. Kiemeliai 4 ant 5 žingsnių ar kiek didesni. Aplink aukštos KGB rūmos sienos. Per visą tardymo laiką beveik nematai nei medelio, nei žolytės.

Tardymo izoliatoriaus koridoriuje be paliovos vaikšto 3 kareiviai — sargai, jie nuolat pro duryse įtaisytą „akutę“ žiūri į kamerą. Tarpusavy blevyzgoja ir keikiasi. Šlykščiausias rusiškas keiksmas — prakeikias motiną, jų ypač dažnai vartojamas. Kai Pileliui pareiškiau pasipiktinimą dėl komjaunuolių kareivių keiksmų, jis man su šypsena paaiškino, kad

tai nieko blogo, jie kitaip kalbėti nebemoka ir keiksmus vartoja dėl žodžių sujungimo...

Štai jo komunistinė moralė: prakeikti viską, kas kilnu ir šventa, — tik, bendraujant su užsieniečiais, užsidėti melagingą kultūringumo kaukę. Kaip gaila, kad dar yra užsienyje žmonių, kurie tiki komunistų melagingais pažadais, susitarimais, jų „gera“ valia. Komunistai daug žada, kad sumažintų budrumą ir vėliau padarytų daugiau blogo — prarytų didesnę kąsni. Visi jų pasirašyti susitarimai ir aktai yra tik apgaulė, jie tuojau ciniškiausiai sulaužomi. Kiekvienas dialogas su šėtonu, ar sąmoningais jo vergais yra nusikaltimas. Tikra meilė negali jiems padėti daryti bloga — tikėti jų melu, o blogį boikotuoti. Komunistai, kaip rojus žaltys — daug žada, bet neša mirtį.

1975 m. birželio 17 — po teismo nuosprendžio juodas kalėjimo „varnas“ (juoda skarda apdengta kalėjimo mašina) mane parvežė į KGB rūsius, tik šį kartą labai trumpam — vos porai dienų.

Sekančią po teismo dieną man davė trumpąją pasimatymą su broliu Jonu Sadūnu. Prieš pasimatymą kareivis nuvarė mane į vienutę, kur KGB felčerė išrengė mane nuogai ir viską nuodugnai iškratė. Ta pati „medicininė procedūra“ man teko ir po pasimatymo. Brolis man atnešė tamsiai raudoną rožę, kurią KGB prižiūrėtojai ilgai krėtė — peržiūrėjo kiekvieną žiedlapį, o gal ką paslėpė?! Per pasimatymą mane su broliu pasodino atokiai, mus skyrė stiklo užtvara ir platus stalas, o kalinių sargas visą laiką nenuleido nuo mūsų akių ir vis pertraukdavo mūsų kalbą, reikalaudamas kalbėti tik nereikšmingais bui-

tiniais klausimais, kitaip grasino pasimatymą nutraukti. Po pasimatymo brolis norėjo perduoti dėl manęs maisto ir rūbų kelionei į Mordovijos konclagerį, bet iš jo nieko nepriėmė. Čekistai liepė jam tai atnešti sekančią dieną, o tada jam pasakė, kad aš jau išvežta, nors tai buvo sąmoningas melas — mane išvežė dieną vėliau. Tai eilinis kankinimas — tepa-
badauja kelyje!

ATSISVEIKINK SU LIETUVA

Prieš išvežant mane į konclagerį, 1975 m. birželio 20, ta pati KGB felčerė vienutėje mane iškrėtė, o kareiviai krėtė mano menkas maisto ir rūbų atsargas. Jie nuplėšė nuo saldainių net popieriukus ir paėmė visus mano užrašus. Po to, prigrasinę: „Atsisveikink su Lietuva, daugiau jos nebepamatysi! Tu mūsų rankose, ką norim su tavimi padarysime!” — su „varnu” išvežė į Vilniuje esantį Lukiškių kalėjimą. Ten mane uždarė į cementinę spintą — vienutę, kur galima tik sėdėti, aplink sienos, o prieky — durys. Kiek pasėdėjus pradedi dusti dėl oro trūkumo, bet tai nieko neįaudina — „ne į kurortą atvažiavai”, — tyčiojosi prižiūrėtojai.

Išlaikę toje spintoje kelias valandas, kareiviai mane nuvarė į „varną”, jau pripildytą kriminalinių nusikaltėlių. Mane, kad atskirtų nuo jų, įgrūdė į „varno” geležinę spintą — vienutę, lyg geležinį karštą, kuriame tvanku, karšta, trūksta oro. ir visus nuvežė į Vilniaus geležinkelio stotį. „Varnas” be langų, nieko nematai, lyg gyvas palaidotas.

Sovietų imperijoje kalinys ne žmogus, su juo elgia-

masi kur kas blogiau nei su gyvuliu — tai beteisis vergas, nekenčiamas ir nuolatos kareivių bei prižiūrėtojų moraliai ir fiziniai kankinamas.

Atvežę į Vilniaus geležinkelio stotį, kareiviai su šunimis mus visus išvarė iš „varno“. Nuošaliai, kad žmonės nepamatytų, mūsų laukė kalinių vagonas. Mus išrikiavo. Mane kaip „ypatingai pavojingą valstybinę nusikaltėlę“ (taip sovietų vadinasį sąžinės kaliniai) pastatė pirmą, mane saugojo 4 (keturi) kareiviai ir du šunes. Visus kitus — keliasdešimt kriminalistų vyrų išrikiavo už manęs ir juos saugojo tik keli kareiviai bei pora šunų. Kaliniai stebėjosi ir klausinėjo, kur mane laikė, kad esu tokia išbalusi ir išsekusi, nors jie patys ne ką geriau atrodė.

Po 10 mėn. gyvenimo KGB požemyje — kalėjime vėl pamačiau, kad tebežaluoja medžiai ir žolytė, aplink tiek erdvės ir dangus toks didelis, visai ne toks, koks matomas pro grotuotą langelį. Kokia laimė visa tai matyti! Ačiū Kūrėjui už tą grožį!

Tik mums grožėtis nebuvo kada, nes visus paskubomis suvarė į netoliese stovėjusį vagoną. Kalinių vagone, už storų geležinių grotų, atskiri užtvarai, uždaromi geležinėmis grotuotomis durimis ir užrakinami didele spyna. Mane uždarė vieną į dvivietę užtvarą, o kriminalistus vyrus sukišo po 8 ar net 12 į keturvietes užtvaras. Medinis suolas naktį atstoja lovą. Aš galėjau ant suolo atsigulti, o vyrai kaliniai, sugrūsti kaip silkės bačkoje, ne tik atsigulti, bet ir atsistoti ne visi turėjo kur. Koridoriuje, prieš mūsų užtvarus, vaikščiojo 3 kareiviai — sargai. Prieš mano užtvarą visą laiką stovėjo kareivis su šautuvu, nenuleisdamas nuo manęs akių, kad „neišgaruočiau”...

Kareiviai keisdavosi kas 3 val. Kaliniai jų klausinėjo, ką aš padariau, kad mane taip saugo. Jie, kurių dauguma jau po 4 ar 6 kartus teisiami, niekada taip saugomų nematė. Labai nustebo sužinoję, kad sovietų imperijoje yra dar sąžinės kalinių, ir visi keikė sovietų valdžią, kuri, anot jų, vienintelė kalta, kad jie dabar taip nužmoginti. Kareiviai šaukė, kad nesikalbėtume, negalima, bet vėliau ir juos tas pokalbis sudomino. Daugumos širdyse dar liko žmogiskumo kibirkštėlė, tik labai apnešta neapykanta ir įvairiausio blogio pelenais — ateistinio auklėjimo pasėka.

Kelyje — etape kaliniui duodama parai kepalukas juodos labai rūgščios ir neiškepusios duonos (tokią duoną duodavo ir KGB rūsiuose ir konclageryje, — tai specialiai kaliniams kepama duona), kurios užvalgius ima skaudėti skrandis, lyg ugnis degtų; ir keletą mažų — piršto didumo, ištežusių ir labai sūrių žuvyčių — kilkių. Aš to davinio neimdavau ir nevalgydavau, kad vėliau nesikankinčiau, nors laisvėje būdama viską galėjau valgyti ir niekada skrandžio negalavimų nežinojau, buvau visai sveika. Kaliniai gi, užvalgę kilkių, prašydavo vandens troškuliui numalšinti, o kareiviai tyčiodavosi iš jų ir tyčia po kelias valandas gerti neduodavo — tepasikankina! Vagone kildavo toks triukšmas ir keikimai — tikras pragaras. Pagaliau sočiai pasityčioję, kareiviai atnešdavo bidoną vandens. Kaliniai atsigėrę netrukus imdavo prašyti, kad juos išvestų į tualetą. Vėl kareiviai kankindavo kalinius ir keletą valandų tyčia jų nevedavo. Kiek daug žiaurumo 18—20 m. amžiaus kareivėlių širdyse! Jie beveik visi su komjaunimo

ženkliais — „Lenino anūkai”. Keikia ir blevyzgoja visai nenusileisdami kriminalistams. Tokia yra komunistinė moralė.

MUŠK FAŠISTĄ

Išvežus mus iš Vilniaus, po kiek laiko sustojome, ir mūsų vagonas kelyje prastovėjo visą parą. Maisto davinio kitai parai niekas nebedavė, nes nebuvo numatyta, kad kelionė į Pskovo kalėjimą užtruks dvi paras. Ir taip išsekę kaliniai buvo priversti badauti. Po ilgų mano maldavimų, kareiviai sutiko kaliniams išdalyti tai, ką aš iš maisto dar turėjau, bet tai buvo tik lašas jūroje. Etapas — tai ypatingas kalinių kankinimas: kelionė specialiai ištempiama iki mėnesio ar net dviejų, kai normaliai tam užtenka dviejų - trijų parų. Kalinių vagonai perpildyti. Jie gi visi beveik be perstojo rūko blogiausią tabaką — machorką, o vagono koridoriaus langeliai dieną neatidaromi, stiklai matiniai, kad žmonės nematytų už grotų vežamų išbalusių kalinių, todėl vagonas pilnas melsvų dūmų, taip, kad už kelių žingsnių nieko nematyti. Nepratusiam prie rūkalų svaigsta galva, pykina, lyg apsiuodijus. Naktį šalta, nes atidaro langelius, dauguma kalinių labai menkai apsirengę, o naktys, net vasarą, dažnai drėgnos ir šaltos, ką jau bekalbėti apie žiemą. Vyrus politkalinius veža kartu viename

užtvare su kriminalistais, kurie iš jų visaip tyčiojasi, viską atima ir dar primuša. Kareiviai tik pakursto ir juokiasi, nes sąžinės kaliniai sovietų vadinami „fašistais“ — mušk tokį! Kriminaliniai kaliniai nusi-rito į tokią amoralumo bedugnę, kad, būnant su jais viename vagone, jauti didžiausią moralinę kančią, nekalbant jau apie tuos, kuriems tenka kartu su jais konclageriuose būti. Tai paskutiniu metu sovietuose tapo kasdieniniu reiškiniu. Čekistai dabar visiems grasina: „Pasodinsime kartu su kriminalistais!“ arba „Uždarysime į psichiatrinę ligoninę!“, arba „Pasamdysime žmogžudžius ir nužudys šią naktį tave! Ir neliks tavęs!..“

Kol mane nuvežė į Mordovijos politkalinių moterų griežto režimo konclagerį, pakelyje teko po 6 ar 4 paras pabūti Pskovo, Jaroslavlį, Gorkio, Ruzajerkos ir Potmos kalėjimuose — persiuntimo punktuose. Kai po kelių parų kelionės mus iš vagono kareiviai grūste išgrūsdavo, silpnesnius dažnai ir koja papirdami, atseit, „greičiau!“ ir nuvarė sugrūsdavo į „varną“, kuris veždavo į kalėjimą. Saulės įkaitintas juoda skarda dengtas „varnas“ prigrūdamas sausakimšai kalinių, jame lyg pečiuje karšta, žmonės dūsta, kankina troškulys, užtirpsta sąnariai, nes žmogus vos ne ant žmogaus sugrūsti — nepasijudinsi. Į vienietę spintą kartu su manimi uždarydavo dar vieną kalinę, ir kankindavomės, prakaituodavom, kol kalėjime mus priglausdavo.

KAMEROSE

Kalėjimai visi taip pat perpildyti, kamerose kalinių virš normos, todėl, kol atlaisvina kamerą naujai atvežtiesiems, tenka laukti ir vos ne pusdienį prasiškankinti „varne“. Išsodinę patalpina į bendrą kamerą, iš kurios po gero laiko tarpo iškviečia pagal BK straipsnius — už ką nuteistas, iškrečia ir išskirsto po kameras. Kalėjimų kameros niūrios, purvinos, dažnai pilnos visokiausių parazitų — blakių, blusų, utėlių, tarakonų, o kiemeluose, kur išveda pasivaikščioti per parą pusvalandžiui — žiurkių. Kameroje šalta ir drėgna, nes į jas saulės spindulys neprasišverbia — languose kelių eilių surūdijusios grotos ir dar priedo skylėta skarda iš lauko ne tik nepraleidžia dienos šviesos, bet ir oro. Todėl kameroje dieną ir naktį dega elektra. Pskove mane visai savaitei uždarė kalėjimo rūsyje į vienutę. Kamera žema su drėgnomis mūro sienomis, cementiniu grindiniu, į kurią pritvirtinta tuščia (be patalynės) surūdijusi geležinė lova. Įvedant man išdavė seną, purviną ir suplyšusį čiužinį. Čia pat, kameroje, grindinyje skylė tualetui, langelis užkaltas skarda, visą laiką dega elektra.

Konclageriuose ir kalėjimuose maitina taip, kad iš bado nenumirtumei, — iš ryto geležiniame dubenėlyje keli šaukštai vandenyje išvirtų pigiausių kruopų košės, be jokių riebalų ir puodelis drumzlino vandens — arbatos, pietums — samtis skysto viralo „balandos“ ir vėl keli šaukštai košės, virš kurios užpila su kvapu riebalų ar duoda gabaliuką žuvies, nuo ko kaliniai dažnai apsinuodija. Aš taip pat daug kartų buvau tuo maistu apsinuodijusi. Vakare vėl keli šaukštai košės ir arbata. Be to, dienai duoda pusę kepaliuko duonos, kurios dėl blogos jos kokybės valgyti negalėdavau. Valgyti paduoda per duryse esantį langelį „karmušką“, su kaliniais griežtai uždrausta maisto dalintojams kalbėtis, šalia jų dažnai stovi kareiviai. Visi kaliniai išsekę, melsvai blyškūs oda patraukti skeletai. Jie dažnai juokauja: „Išliktų tik kaulai, o mėsa vėliau ataugės...”

Išvežant iš kalėjimo, vėl krata ir vėl „varnas“, stotis, geležinės grotos vagone, o į mano užtvarą jau sausakimšiai prigrūsdavo kriminalisčių, ir kelionė tęsiama. Teko pabūti, be Pskovo, dar Jaroslavlį, Gorkio, Ruzajevkos ir Potmos kalėjimuose, kur mane uždarydavo vienoje kameroje su kriminalistėmis — žmogžudėmis, vagilėmis ir pan. nelaimingomis moterimis kalinėmis.

Moterų — kalinių labai daug. Teko būti su jaunutėmis 15-metėmis nusikaltėlėmis — nuteistomis už plėšikavimą ir žmogžudystes, kartu su nėščiomis moterimis — kalinėmis, pagyvenusiomis ir visai senelėmis. Stebino jų visų baisus amoralumas, visiškas praradimas gėrio ir blogio supratimo, nužmogėjimas. Čia pamatai, koks vargšas žmogus be Dievo

ir kad visų didžiausi nusikaltėliai yra tie, kurie sistematingai, per prievartą ir nuolatos visus nuodija ateistiniu melu — visi sovietiniai valdiški bedieviai. Tie milijonai nužmogintų vargšų kalinių yra jų „auklėjimo” vaisius.

Pagaliau mane atvežė į paskutinį Potmos kalėjimą, kur kartu su kriminalistėmis uždarė didelėje kameroje. Vietoje lovų, kaip Gorkio kalėjime, miegama ant šiek tiek paaukštintų grindų — narų. Mus užpuolė blakės ir tokia jų gausybė, kad ėmėme protestuoti. Prižiūrėtojai mums pasakė, kad blakių kameroje nėra. Tada mes jų keletą sugavome ir parašę viršininkui pareiškimą, prie jo, kaip daiktinį įrodymą, pridėjome tas blakes. Po pusdienio mus pervedė į kitą kamerą, kur parazitų buvo mažiau. Kalėjimo kiemelyje ir tualete drąsiai bėgiojo didelės šviesiai rudos žiurkės. (Iki tol mačiau tik pilkas žiurkes).

VERGŲ VALSTYBĖJE

Po kelių dienų mus visas nuvarė prie traukinio, bet manęs į vagoną kartu su kriminalistėmis, su kuriomis buvau kelias paras vienoje kameroje, nepriėmė. Pasakė, kad „ypatingai pavojingus valstybinius nusikaltėlius“, atseit, mane, privalo vežti atskirame užtvare su specialia sargyba. Sugrąžino mane atgal, ir teko Potmoje pabūti dar kelias paras. Uždarė mane vieną į dvivietę kamerą. Potmos kalinių prižiūrėtojai stebėjosi, kad aš nemoku nei keikti, nei blevyzgoti: „Iš kur tokia atsiradai?“ — klausinėjo. Kai veš tave iš lagerio į nutrėmimą, būsi jau visko išmokusi...“ Dideliam jų nustebimui jų pranašavimas neišsipildė — vežant iš lagerio į nutrėmimą teko su kai kuriais iš prižiūrėtojų vėl susitikti. Pagaliau patekau į paskutinį etapą. Uždarė mane vagone į atskirą užtvarą ir išvežė. Nuo Potmos siaurukas traukinukas vežė kalinius pelkėtais miškais. Visą kelią per atidarą langelį matėsi vien spygliuotų vielų užtvarai — konclageriai, kareiviai — sargai, šunės. Vienas po kito virš 20 konclagerių, kuriuose sugrūsta beveik dvigubai žmonių negu yra vietų — iš-

tisa sovietų vergų respublika. Į griežto režimo politkalinių — moterų konclagerį patenkama pravažiavus pro visus kitus konclagerius, kurie išdėstyti pagal geležinkelio liniją, vežiojančią beveik išimtinai tik kalinius. Čia todėl ir langelių neuždarė — patekome į vergų valstybę. Prie kiekvieno konclagerio traukinukas sustodavo, kad išsodintų ar įsodintų kalinius.

Pakelyje ir į mano užtvarą įsodino ukrainietę politkalinę Šabatūrą Stefanią Michailovną, kurią atvarė iš karcerio, nes mūsų konclageryje karcerio nėra; nubaustas kalnes išveža į kriminalinių kalinių konclagerių karcerius. Šabatūra Stefanija Michailovna 1938 m. gimimo, menininkė, baigusi aukštąją meno mokyklą, visai pražilusi ir išsekusi buvo beveik metus, su trumpomis pertraukomis, kankinama karceryje ir griežto režimo kalėjimo kameroje, vien už protestą — atsisakė priverstinio darbo, kad konclagerio vyresnybė, KGB vadovaujant, konfiskavo ir vėliau sudegino jos laisvalaikio pieštuku nupieštus piešinius. Sovietų pareigūnai bijo ne tik tiesos žodžio, poezijos eilučių, bet ir nekaltų piešinių — visur įžiūri sau pavojų ir viską iš kalinių konfiskuoja ir degina. Vagone Stefanija Šabatūra bandė kelis žodžius pasakyti kitame užtvare vežamam tautiečiui kaliniui, už ką kareiviai ją labai pikta iškoliojo ir pagrasino uždėsią antrankius.

KONCENTRACIJOS LAGERYJE

Pagaliau paskutinis sustojimas, ir mus išlaipino. Išskirstė ką kur, o mudvi su Stefanija nuvarė į moterų konclagerio priimamąjį, kur abi iškrėtė, iš manęs atėmė teismo nuosprendį „patikrinimui“, kurio vėliau nebeatidavė, nors daug kartų raštu kreipiausi į konclagerio viršininką, prašydama grąžinti. Sovietų pareigūnai nemėgsta savo nusikalstamų teismų nuosprendžių palikti politkaliniams ir beveik iš visų juos atima tuoj po teismo ar atvežę į lagerį. Po kratos mano rūbus paėmė į sandėlį, o mane aprenė kalinės uniforma: dryžuota suknele ir kartu su Stefanija nuvarė į zoną. Kelionė iš Vilniaus į Mordoviją užtruko visą mėnesį. Kalinės mudvi pasitiko su meile ir nuoširdumu, pavaišino kuo turėjo, o kažkuri ukrainietė kalinė prieš mano lėkštę išdėstė iš gėlyčių nepriklausomos Lietuvos trispalvę, tuo mane maloniai nustebindama ir nudžiuginama.

Moterų konclagerio zona maža — nedidelis trikampis kiemas, aptvertas dviguba spygliuota, o trečia aukštų lentų, kad nieko nematytumei, tvora, virš kurios įrengtas saugančių mus kareivių postas — maža su stogeliu būdelė. Kareiviai keisdavosi kas

3 val. Kaliniams su jais kalbėtis griežtai draudžiama. Viduryje kiemo senas medinis namukas — barakas, kuriame vienas kambarys — miegamasis, kitas — valgykla, o šalia — darbo kambarys, cechas, kuriame privalėjo per dieną pasiūti po 60 porų pirštinių. Kas neišpildydavo tos normos, tuos veždavo už bausmę į karcerį. Siuamos mašinos buvo labai senos, dažnai gesdavo, siūlas blogos kokybės ir kas 5 - 10 min. nutrūkdavo, pasiūti tas 60 porų pirštinių — tikra kankinystė. Aš tą normą siūdavau nuo 6 val. ryto iki 22 val., su mažomis pertraukomis — pavalgyti, pasivaikščioti, pasimelsti. Gerai, kad mes dirbome viena pamaina, mūsų buvo nedaug, o kitaip nuolat būčiau buvusi karceryje, nes per pamainą neįmanoma su nuolat gendančia siuvama mašina pasiūti normą. Cechas žemas, jokių ventiliatorių, todėl oras nuo elektra varomų siuvamų mašinų įkaista, o nuo siuvamų pirštinių daug dulkių, jų tarpe ir stiklo dulkių — jomis padengta medžiaga, kurią prisiūdavome prie pirštinių delno, kad ne taip greitai suplyštų. Pirštinės skirtos nešioti plytoms, prie statybų ir kitų darbų. Dabar normą pakėlė ir per parą kaliniai privalo pasiūti 110 porų pirštinių. Sovietai vergams negailestingi!

Iš to, ką kalinys uždirba, pusę atlyginimo išskaito valstybei, iš to mokomos algos prižiūrėtojams, kagėbistams ir pan., o iš likusios pusės atlyginimo išskaito už maistą — už mėnesį griežto režimo konclageryje išskaito apie 12 rub. Iš to galima spręsti apie maisto kokybę, kai dar virtuvės darbuotojos (mums virė kriminalistės), vogdavo ir dalindavosi su prižiūrėtojom pavogtu nuo kalinių maistu. Išskaitydavo už

rūbus, patalynę, apavą ir t.t. Kaliniui beveik nieko nelieka.

Jei normą išpildai ir neturi „prasikaltimų“, leidžiama į mėnesį konclagerio kioske nusipirkti už 5 rub. maisto, rašymui priemonių, muilo. Tame kioske iš maisto beveik nieko nebūdavo, tik seni sausainiai, pigūs saldainiai, blogi — seni konservai, arbata, retkarčiais margarinas, džemas, aliejus, be to, rūkalai, machorka. Per visą mano kalinimo laiką buvo tik kelis kartus baltesnės duonos, kurią galima valgyti. Į kioską veda prižiūrėtojai ir ten, jei einamoje sąskaitoje yra užsidirbtų pinigų, leidžiama pirkti, o jei ne — neleidžiama. Iš artimųjų atsiųsti pinigai pirkiniams panaudoti neleidžiama, turi pats užsidirbti.

Kaliniai, kurie atsisako dirbti priverstinį darbą, siūti pirštines ar ką kitą dirbti, visą konclagerio bausmės laiką yra baudžiami: tris kartus iš eilės po 15 parų karcerio, po to — 3 ar 6 mėn. griežto režimo kalėjimo kamera, tarp tų bausmių trumpos pertraukos, apie savaitę pabūna konclageryje ir vėl viskas iš pradžios iki pat kalinimo pabaigos. Nuo priverstinio darbo atleidžia visiškus invalidus. Net lovoje gulintiems duoda darbo: daryti kartonines dėžutes ir pan.

Kai mane atvežė į Mordovijos konclagerį, jame buvo 21 kalinė, aš — 22-troji. Vyko remontas, ir tą savaitę mums leido nakvoti kieme, ant suolų. Koks džiaugsmas, kai beveik po metų, praleistų tvankiuose kalėjimų rūsiuose, vėl galėjau kvėpuoti grynu oru ir džiaugtis žvaigždėtu dangumi. Bet tik savaitę. Po to vėl visas suvarė į barako žemą ir ankštą miegamąjį — ten visos būtinai privalėjome miegoti. Aš miegojau antrame aukšte, palubėje, kol atsilaisvino

lova pirmame aukšte. Apačioje buvo kiek lengviau, bet deguonies vis tiek trūkdavo, nes langeliai uždaryti — šalta senutėm kalinėms, o miegamasis nedidelis, lova prie lovos, o per vidurį siaurutis takas praeiti. Viena iš didžiausių fizinių kančių buvo tos konclagerio naktys, kai lauki nesulauki ryto, kada galėsi išbėgti į kiemą ir pakvėpuoti prieš darbą grynu oru. Dėl tvankumo daug ką kankino nemiga, o dieną net senutėms griežtai draudžiama ilsėtis. Atsigulti dieną gali tik ligonės, turinčios tam gydytojo leidimą, o kitaip — baudžiama.

SENUTĖ TANIA

Mordovijos konclageryje savo amžiumi vyriausia buvo Kasnova Tatjana Karpovna, gimusi 1904 m. Vadinome ją baba Tania. Smulkutė, neaukšta, išsekusi provoslavė senutė. Baba Tania buvo visiška beraštė — ne tik rašyti, bet ir skaityti nemokėjo. Kuo ji taip išgąsdino sovietų valdžios pareigūnus, kad jie ją nuteisė 7 m. griežto režimo konclagerio ir 3 m. nutrėmimo, kaip ypatingai pavojingą valstybinę nusikaltėlę? Visas jos „nusikaltimas“, kaip ir kitų 9 konclagery uždarytų rusių provoslavų, buvo tas, kad ji, ranka perrašytus eilėraščius, smerkiančius valdiškų bedievių tyčiojimąsi iš tikinčiųjų ir jų persekiojimą, įmesdavo žmonėms į jų laiškų dėžutes, atseit, „šmeižė sovietų valdžią“... Už tai, kad sovietų pareigūnai kovoja su visu tuo, kas šventa tikinčiajam, jos sovietų valdžią atvirai vadindavo šėtono valdžia (sataninskaja vlast). Baba Tania pasižymėjo ypatingu švarumu ir beveik visą dieną, kaip ir kitos provoslavės, meldavosi. Jos smerkė cerkvės hierarchijos nusikalstamas nuolaidas valdiškiems bedieviams, jų bendradarbiavimą su jais, išduodant

tikinčiųjų reikalus. Vadino save tikromis provoslavėmis, labai griežtai pasninkavo, visai nevalgė mėsos nei gyvulinių riebalų, todėl dažniausiai tevalgydavo tik duoną. Į košę ar sriubą — balandą dažnai įmesdavo surudijusių lašinių gabaliuką ar spirgų, ir jos to maisto nebevalgydavo, nors tų riebalų būdavo tik dėl kvapo. Prašydavo konclagerio vadovybės, kad virėjos nedėtų mums į verdamą košę ar sriubą tų spirgų ar taukų, nes senutės provoslavės priverstos badauti, o ir mes dažnai apsinuodijame nuo tų senų riebalų. Mums atsakydavo: „Nepatinka, nevalgykite! Ne į kurortą atvažiavote!” Ir virė kaip anksčiau.

Kai gegužės 1-ą ar lapkričio 7, pagal provoslavės, per velniašventes, atnešdavo kaliniam priedo po mažą bulkutę, nė viena provoslavė jų neimdavo.

Ėmėme protestuoti, kad tokią senutę, babą Tanią, visišką beraštę, laiko griežto režimo lageryje. Žmonijos istorijoje negirdėta, kad 74 metų beraštė senutė galėtų būti ypatingai pavojinga valstybei... Atvyko kažkokia komisija, išsikvietė babą Tanią pasikalbėti, o ji jiems pasakė, kad iš šėtoniškos valdžios atstovų jai jokios malonės nereikia. Paliko ją konclageryje, o 1979 75 metų senutę Tanią išvežė etapu į nutrėmimą. Kriminalistės etape iš jos viską atėmė: menkas jos maisto atsargas, rūbus ir net šimtasiūlę — vatinį švarkelį. Buvo tai spalio pabaiga ir lapkričio pradžia — šalta, drėgna. Sunki, beveik mėnesį trukusi kelionė per kalėjimus, badas ir šaltis visai išsėmė jos menkos sveikatos paskutinius likučius, ir ji, atvežta į Kazachstano stepes, tarp visai jai svetimų žmonių, 1979 lapkričio 23 atidavė Viešpačiui savo dvasią. Teilsisi Viešpatyje! Baba Tania

prie savęs turėjo mano adresą, tada aš buvau dar Sibire, nutrėmime, o geraširdė moteris, jos paprašyta, parašė man laiškėlį, kuriame pranešė, kad babą Tanią atvežė sunkiai sergančią ir ji, netrukus po atvežimo 1979.XI.23 mirė. Jos kūną tuoj paėmė milicija ir išvežė, o kur — niekas to nežino. Baba Tania mirė toli nuo savo artimųjų, ir niekas nežino, kur palaidoti jos palaikai, bet jos gyvenimo auka įpras-minta — kankinių mirtys, tai šviesiausios žvaigždės žemės naktyje, tai palaima kovojančiai Bažnyčiai.

Praeityje už tikėjimą baba Tania yra buvusi 3 m. kalėjime, baisiose sąlygose: 3 metus ją išlaikė sauskimšai prigrūstoje kameroje, neišvesdami pasivaikš-čioti, gulėjo visos ant purvino cementinio grindinio ir gaudavo po gabaliuką duonos ir vandens į parą.

PROVOSLAVĖS KANKINĖS

Antra provoslavų kankinė, tai 1980 gegužės 26 konclageryje mirusi Kireeva Irina Andreevna, gimusi 1912 m. Baba Ira, ją taip vadinome, buvo labai nuoširdi, jautri, visada pasirengusi kitoms patarnauti, paguosti, pavaišinti. Ji sirgo sunkia vėžio liga. Prieš mirtį beveik pusmetį ją laikė konclagerio ligoninėje, kur ji visiškai išseko, bet mirti į namus jos neišleido — neaktiravo. Visas gi kriminalistes, kai nebepagydomos, išleidžia namo — aktiruoja. Baba Ira iškeliavo pas Viešpatį konclageryje, ir jos kapo taip pat niekas niekada nežinos. Politkalinių kūnus užkasa slaptai, ant rankos užriša tik kalinio bylos numerį, kurį užrašo ir ant kuolelio — palaidojimo vietos. Nėra nei vardo, nei pavardės, vien bylos numeris. Ir užėti į tas kapines tegali tik pareigūnai, čekistai. Apie tai man papasakojo mus saugoję kareiviai. Dalis kareivių, patys patyrę daug neteisybės ir žiaurumo kareivinėse, ėmė mus užjausti ir net gerbti, nors jiems teigėdavo, jog mes esame baisiausios nusikaltėlės... Jie stebėjosi neteisybe, sakydami, kad geriausi žmonės uždaryti konclageriuose, o visų didžiausi nusi-

kaltėliai ir moraliniai iškrypėliai užima viršininkų postus. Taip iš tikrųjų ir yra.

Provoslavė kalinė Chvatkova Aleksandra Akimovna, g. 1906 m. buvo labai ligota, antrą kartą teista už tikėjimą, išbuvusi daug karceryje už tai, kad kaip visos provoslavės, protesto ženklai, kad neteisingai nuteisė, konclageryje nedirbo priverstinio darbo. Ilgi kankinimai — šaltis ir badas pakirto jos jėgas, labai skaudėjo visi sąnariai, dažnai galvą, aukštas kraujo spaudimas, buvo labai išblyškusi, išsekusi ir visą laiką šalo. Ji su kitom senutėm iš senų šimtasūlių pasisiuvo šiltesnius apsiklojimus — kaldras, kurias greit prižiūrėtojas atėmė ir sudegino. „Tešala, tesikankina, ne į kurortą atvažiavo!..” — kaip visada, tyčiojosi jos. Apsikloti visoms duodavo po vieną ploną medvilninę antklodę, lyg storą paklodę. Visoms būdavo šalta. Naktys Mordovijoje vėsios, net vasarą, rudeni ir pavasarį dar ir drėgna, o žiemą labai menkai tepakūrendavo, tad labiausiai šalo ligonės senutės provoslavės. Tik jos visas kančias labai kantriai pakeldavo ir sakydavo: „Kuo griežčiau, tuo brangiau!” 1982 m. pabaigoje, babą Jurą Chvatkovą išvežė į nutrėmimą, į Kazachstaną. Laiško iš jos negavau, nes jau buvau Vilniuje ir mano beveik visus laiškus konfiskuodavo KGB. Apie ją parašė kiti, o adreso iki šiol neturiu. Tepadeda jai ir visiems nepalūžti meilėje Gerasis Dievas!

Kalinė provoslavė Volkovą Klavdija Grigorjevna — 1907 m. gim. Baba Klava labai rami, tyli ir gera senutė. Kai mane atvežė į konclagerį, teko kurį laiką miegoti virš jos. Lovos dviejų aukštų, geležinės, labai nepatogios, o kai vertiesi ant kito šono juda ne tik

viršutinė, bet ir apatinė lova, į kurią viršutinė įsistato ir atvirkščiai — kai verčiasi ant kito šono kaliny apatinėje lovoje, juda viršutinė, o tas labai vargina, išbudina. Baba Klava niekada nesiskųsdavo, kai aš palubėje dusdama dėl deguonies trūkumo, vartydavusi lyg žuvis išmesta ant kranto. Ji daug laiko skirdavo nuoširdžiai maldai.

Kartais visos provoslavės, susirinkusios kur nors nuošaliame kamputyje, imdavo tyliai giedoti. Išmokusi prie jų prisidėdavau ir aš. Pasijusdavau lyg šventovėje beesanti, taip gera ir giedra sieloje tapdavo. Ne veltui sakoma, kad bendra malda pasiekia dangų. Melstis keliom kartu konclageryje negalima. Mus dažnai išvaikydavo, bet mes vėl ir vėl susirinkdavome garbinti ir dėkoti Dievui už Jo meilę mums nusidėjėliams. Bendra malda — tai vienos iš šviešiausių ir džiugiausių valandų konclageryje.

Provoslavė kalinė Volkova Anastasija Andreevna — 1908 m. gim. Abi Volkovos ne giminės, tik bendrapavardės. Buvo abi kartu nuteistos ir kartu abi pasiliuosavo iš konclagerio. Baba Nastia ligonė, nesveikos rankos ir kojos, bet labai darbšti, gražiai siuvinėdavo. Kadangi abi Volkovos nutrėmimo neturėjo, po konclagerio jas abi priglaudė pas save geri žmonės Gorkio mieste. Bet „humaniškiausia“ sovietų valdžia nepaliko ligonių senučių ramybėje ir jos buvo priverstos iškelti kitur. Jas priglaudusios šeiminkės adresas: Gorkovskaja obl., Dzeržinskovo r-n., p. Jugonec, ul. Novaja 6-37, Vasinčina Darja Fiodorovna.

Provoslavė kalinė Kulovševa Glafira Lavrentjevna — 1924 m. gim. Kai ją suėmė, liko nepilnametės dukros ir vyras — partijos narys. Jis gundė ją, kad pa-

smerktų savo pažiūras, ir išleis į laisvę. Nepalūžo. Tada vyras jos atsižadėjo, nelankė ir jai nepadėjo, o sau susirado kitą moterį. Glafira visiems atleido, nuolat su ašaromis meldavosi, buvo labai nuolanki. Sirgo sąnarių uždegimu — poliartritu, labai prakaituodavo, daug kentėjo, bet niekad nesiskundė, o vis šypso-davos ir už viską dėkodavo Dievui. Po konclagerio 3 metus vargo Sibire nutrėmime, o dabar sugrįžo pas savo motiną. Motinos adresas: Vladimirskaja obl. Jurev-Polskoj r-n. p/o Nebyloe, selo Andreevskoe, Norevoi Praskovje Petrovne. Provoslavė kalinė Sokolova Tatjana Michailovna — 1933 m. gim. Labai tyli ir nuoširdi. Sirgo diabetu, skrandžio ir vidurių negalavimais, dideliais galvos skausmais ir nežiūrint jos labai silpnos sveikatos, vien už tai, kad atsisakė dirbti priverstinį darbą, buvo visą laiką kankinama karceryje ir griežto režimo kalėjimo kameroje. Kai ją išveždavo 3 ar 6 mėn. į kalėjimą, man ji palikdavo savo lovą apačioje. Dabar ji jau sugrįžo pas savus.

Provoslavė kalinė Aliošina Ekaterina Petrovna — 1912 m. gim. Baba Katia švelni, tyli, vis besišypsanti, sumaniai visoms kalinėms sutaisydavo avalynę, patarnaudavo sergančioms, nuoširdžiai meldavosi. Dabar ji sugrįžo pas savus.

Provoslavė kalinė Semionova Marija Pavlovka — 1923 m. gim. Ji teista trečią kartą už tą pačią „anti-sovietinę“ veiklą. Kalinama jau virš 20 metų. Daug metų iškankinta karceriuose. Švelni, tyli, globojo baltlandžius, juos lesino neiškepusia duona, kuri likdavo pavalgius. Turėjo meninių gabumų — gražiai lipdydavo. Daug meldavosi. 1982 m. kartu su baba Jura Chvatkova, išvežė į nutrėmimą į Kazachstaną.

Ir jauniausia iš provoslavų, kalinė Usojeva Nadežda Michailovna — 1942 m. gim. Teista už tą patį, kaip ir visos provoslavės — eilėraščių platinimą, 6 m. griežto režimo konclagerio ir 3 m. nutrėmimo. Ji, kaip ir visos provoslavės, konclageryje protesto ženklin nedarbo priverstinio darbo ir už tai per visus 6 metus buvo kankinama karceryje ir kalėjime. Į konclagerį ją atveždavo tik keliom dienom ar savaitėm ir vėl išveždavo kankinti badu ir šalčiu. Nadė visiškai išsekusi, pilkai blyškia oda aptraukti kauliukai, bet visada labai rami ir giedri, ištisas valandas, kur pasislėpus nuo žmonių kamputyje, praleisdavo nuoširdžioje maldoje. Ir kai po kelių dienų „poilsio“ vėl ateidavo kalinių prižiūrėtoja su piktdžiugišku pasitenkinimu pranešti, kad Nadė šiandien išveža į karcerį, ji ramiai susiruošdavo ir, maloniai nusišypsojus prižiūrėtojai, kartu su ja išeidavo iš mūsų konclagerio naujai kankynei. Tik Gerasis Dievas gali žmogui duoti tokių viršžmogiškų jėgų ir meilės savo kankintojams!

KARCERIS

Karceris — tai maža, žema, cementinė kamera rūsyje, labai drėgna ir šalta, beveik nešildoma žiemą, temperatūra tik keli laipsniai virš 0, su užkalto langeliu palubėje. Uždarydami į karcerį, kalinį išrengia, palikdami vien apatinius rūbus, o moterim tik ploną vasarinę dryžuotą suknelę. Dažniausiai uždaro 15-kai parų, nė karto iš karcerio neišleidami, ten pat geležinė dėžė gamtiniams reikalams, maža taburetė ir staliukas įmūryti į žemę, tai ir visi „patogumai“. Prie išorinės drėgnos ir šaltos mūro sienos, kuri žiemą apšarmoja, pritvirtinta pusantro sprindžio platumo nudažyta lenta — karcerio lova, kuri 6 val. ryto prirakinama grandinėmis ir spynomis prie sienos, kad kalinys dieną negalėtų atsigulti, o 22 val. atrakinama ir nuleidžiama — poilsiui... Kad kalinys nuo tos siauros lentos nenukristų, privalo prisiglausti nugara prie šaltos ir drėgnos sienos. Išbadėjęs, vienmarškinis kalinys paprastai po 3 ar 4 paras negali dėl šalčio užmigti. Vėliau pusiau netenka sąmonės. Kaliniui viena dieną duoda tik riekę duonos ir šalto vandens, druskos; o kitą — dar priedo samtį skystos sriubos —

balandos. Ir taip kas antrą dieną kalinys tegauna samtį drungno viralo. Karceryje neduodama nei skaičiuoti, nei rašyti. Vienatvė, šaltis, badas, o priedo dar dažnos kratos, grubus pasityčiojimas ir žiaurumas. Daug kriminalistų, nepakeldami tų kančių, nusižudo. Taip kankinamos senutės ligonės provoslavės vien dėl to, kad atsisako dirbti priverstinį darbą metų metais, kol visiškai nusilpsta ir gauna invalidumo grupę, nebereikia dirbti, bet ligos kankinystė, be vaistų ir rimtos medicininės pagalbos, tęsiasi. Karceriu baudžiami kaliniai už mažiausią „nusikaltimą“, pvz. praeinant pro šalį prižiūrėtoji, nesuspėjo atsistoti ir pasisveikinti ir t.t. ir t.p. Kai nori bausti, priežastį tam lengvai suranda. Net ir ligones, kurios nepajėgdavo išpildyti priverstinio darbo normos dėl nusilpimo, uždarydavo į karcerį, kaip pvz. Stokratovą Niną ir kitas.

O kas ta griežto režimo kalėjimo kamera? Ten šiek tiek geriau nei karcery, nes nakčiai duoda čiužinuką pasikloti, neišvelka iki apatinių baltinių, bet ir šiltų rūbų neduoda. Kasdieną kalinys gauna kelis šaukštus košės, šilto vandens kaušą, samtį sriubos — balandos. Maistas dar prastesnis nei konclageryje, be to, visą laiką užrakintas kameroje, be oro, be saulės — mūro karste.

Nadė, su Dievo pagalba, kaip ir visos provoslavės, tuos kankinimus ištverė ir nepalūžo dvasioje. Po visų šių kankinimų Nadę išvežė 3 m. į Sibirą. Daug vargo ir kentėjo Altajuje, o dabar ji sugrįžo pas savus. Sugrįžo su palaužta sveikata, bet nepalaužta galinga dvasia.

Kai prisimenu tokius dvasios milžinus, kaip smulkutę, tamsiaplaukę, labai malonią Nadią Usojevą,

prisimena Evangelijos žodžiai: „Jei Dievas už mus, tai kas gi prieš mus?!“ Viskas įmanoma iškentėti tam, kas giliai įsišaknijęs į Dievą ir gyvena meile. Meilė nenugalima!

UKRAINIETĖS

Iš ukrainiečių moterų 1975 konclageryje buvo šešios. Viena iš jų, Stokratova Nina, tuo metu, kai mane atvežė į konclagerį, buvo išvežta į griežto režimo kalėjimo kamerą ir iš ten ją išleido į laisvę, nebeatveždami į zoną, kad nebesusitiktų su kalinėmis ir nesužinotų, kas naujo, neišvežtų informacijos. Jos taip ir nepamačiau. Dabar ji su vyru Karavanškij sv. užsienyje ir gali daugiau papasakoti apie save ir savo tautietes — politkalines.

Išbuvusi 4 metus konclageryje Svetličnaja Nadija Alekseevna — 1936 m. gim., kuri po to sugrįžo į namus ir po ilgų vargų taip pat išvyko į užsienį. Nadija geros širdies, labai daug iškentėjo, nes, kai ją suėmė, liko jos mažytis, nė metų neturintis sūnelis, kurio ilgą laiką čekistai neatidavė Nadės artimiesiems, grasindami jį visam laikui palikti vaikų namuose. Ką iškentėjo mylinti motinos širdis, sunku įsivaizduoti! Konclageryje Nadė buvo labai taktiška, rami, pasitarnaujanti ir visada, kaip ir visos ukrainietės, aktyviai įsijungdavo į bado streikus ar kitokius protestus, užstojant persekiojamus politkalinius.

Esu jai labai dėkinga už jos nuoširdumą ir visokeriopą paramą būnant konclagery, o po to, grįžus į laisvę, rėmė mane Sibire. Teatlygina jai ir visiems gerą darantiems žmonėms gausiomis savo malonėmis Visagalis Dievas.

Ukrainietė Popovič Oksana Zenonovna 1926 m., teista antrą kartą. Pirmą kartą ją teisė, kai ji nė 20 metų neturėjo. Nepakėlusį kankinimų, ji bandė pabėgti, peršovė vidurius ir koją per klubą. Stebuklu liko gyva. Nuteisė 10 m. konclagerio ir po to nutrėmimui be termino. Po visų kančių, perėjusi Gulago pragarą, Oksana be sveikatos sugrįžo į Ukrainą, bet dvasia nepalūžo. Ją paguldė į ligoninę operuoti peršautą koją, iš kur ją, tiesiog iš gipso, pasigrobė čekistai, kad vėl teistų ir uždarytų 7 m. griežto rež. konclageryje — 5 m. nutrėmimo. Vienintelis jos „nusikaltimas“ yra meilė Ukrainai, tiesai, kad netapo okupantų verge. Oksana labai jautri tiesai, ją visiems į akis pasakydavo, o tas daugeliui nepatikdavo. Nepakentė jokių kompromisų su blogiu. Konclageryje vaikščiojo su ramentais, labai skaudėjo peršauta ir nepagydyta koja, kentėjo dėl aukšto kraujo spaudimo 250 x 140 ir daugiau, buvo varginama nusilpimo ir visokių ligų, bet labai jautri kitų skausmui. Dabar ji nutrėmime Tomsko gubernijoje, kur ją išvežė 1982 m. pabaigoje. Jos adresas: Tomskaja obl., Nolčanovskij r-n., selo Malčanovo, ul. Dimitrova 71-1 Popovič Oksane Zenonovne. Jei kas galėtų jai pasiūsti vynuogių cukraus, koncentrato buljonų, ar gatavų pakeliuose sriubų, džiovintų vaisių, vitaminizuotų saldainių, būtų jai didelė parama, nes Sibire

parduotuvėse nieko nėra, ir ne tik Sibire, o bendrai — visur sovietuose, išskyrus didmiesčius.

Senik Irina Michailovna, 1926 m. gim., ukrainietė, teista antrą kartą. Pirmą kartą ją teisė, kaip ir Oksaną, neturinčią nė 20 m. — 10 konclagerio ir be termino nutrėmimui. Tardymo metu kankino: degino, laužė kaulus, mušė, nors jaunutė Irina buvo studentė, niekuo neprasikaltusi. Jos tėvas buvo kariškis, dėl to okupantai, nukankinę jį, kankino ir visą jo šeimą. Ką iškentėjo Irina ir tūkstančiai geriausių žmonių, yra aprašyta „Gulage“. Po visų kankinimų sugrįžo į Ukrainą. Per kratą pas ją rado jos pačios dar konclageryje parašytus kelis eilėraščius, kuriuose aprašo savo ir kitų kančias. Ir už tai jai priteisė vėl 6 m. konclagerio ir 5 m. nutrėmimo. Dabar ji pabaigė savo nutrėmimą ir tik ką sugrįžo į Ukrainą. Kur prisiglaus, neaišku. Tepadedą jai Gerasis Dievas! Jos tėvą sovietai kankino ir sušaudė; motiną išvežė, kankino konclageryje ir ji mirė toli nuo Tėvynės. Teilsisi Viešpatyje! 13 metų broliuką Romaną, kad neatsižadėjo savo tėvo, kankino apie 10 metų konclageriuose, ir dabar jis toli nuo Tėvynės. Jo adresas: Kemerovskaja obl. Anžero - Sudžensk ul. Mira 12 kv. 10 Senik Roman Michailovič. Dabar čekistai ypač pradėjo siautėti, ir, jei Irinos nepriregistruos Ukrainoje, ji gal važiuos pas brolių. Pasų stalai yra gavę slapta instrukcijas neregistruoti po baudmės sugrįžusių politkalinių. Taip norima išgąsdinti visus, kad ir drąsiausius pavergti melui arba fiziniai sunaikinti tuos, kurie liks ištikimi Tiesai ir jautrūs kitų skausmui. „Šaudyti jus visus reikia!“ — į akis politkaliniams sako čekistai, davę visišką laisvę savo neapykantai,

kai jų šefas Andropovas tapo sovietų imperijos valdovas.

Ukrainietė Šabatūra Stefaniya Michailovna — 1938 m. gim. — su kuria susipažinau etape į konclagerį. Stefa jautri tiesai, draugiška, aktyviai dalyvavo visuose protestuose prieš politkalinių diskriminaciją, daug iškentėjo karceriuose, kaip jau rašiau, vien už tai, kad, protestuodama už jos piešinių konfiskavimą, atsisakė dirbti priverstinį darbą. Po konclagerio dar 3 m. vargo Kazachstane, nutrėmime. Po to, kai sugrįžo į Lvovą, visus metus jos neregistravo į jos pačios kooperatinį butą (įsigytą už jos pinigus), kuriame gyveno jos serganti motina. Po ilgų vargų, KGB gąsdinimų ir grasinimų vėl pasodinti (už paso režimo nesilaikymą: patys neregistruoja ir už tai žadėjo ją bausti...), Stefa neišsigando, ją 1 metams priregistravo, įsidarbino. Dabar ji Lvove, Kutūzovo 116 bt. 2, gyvena kartu su savo motina.

Ukrainietė Kaly nec Irina Onufrievna — 1940 m. gim., rašė eilėraščius, gabi ir aktyvi konclageryje, po nutrėmimo, kur buvo kartu su savo vyru poetu Kaly nec Igoriu (abu buvo nuteisti), sugrįžo į Lvovą pas savo tėvus ir dukrą. Gyvena šalia Stefos Šabatūros — Lvovas, Kutūzovo 118-12.

SIBIRAS - TAUTŲ KATILAS

Konclageryje radau ir vieną tautietę Kodienę Veroniką — 1916 m. gim., visišką ligonę, suardyta nervų sistema. KGB ją paėmė iš ligoninės, nervų skyriaus, ir nuteisė 10 m. griež. rež. konclagerio vien už tai, kad pokario metais jos namuose nušovė sribą — sovietų budelį, o ji to nepranešė, bet slapta palaidojo. Jei būtų tada pranešus — su trobesiais būtų sudeginę ne tik ją, bet ir visą kaimą. To meto sribų siautėjimas yra visiems žinomas. Dabar ji sugrįžo pas savus gimines; koks jos likimas, nežinau ir adreso neturiu.

Rusė Silivončik Galina Vladimirovna — 1937 m. g. Ji buvo ištekėjusi už baltarusio ir kartu su savo vyru, o taip pat 11 metų už ją jaunesniu broliu bandė išvykti į užsienį. Vyrą nušovė, ją ir brolių labai sumušė, jai išmušė dantis, o po to laikė KGB kalėjime ir teisė. Per teismą jų tėvas, kuris juos kūdikystėje su motina pametė ir, susiradęs kitą moterį, jiems niekuo nepadėjo, dėl ko jų motina labai pergyveno ir greitai mirė, dabar pareikalavo savo vaikams mirties bausmės. Tėvas „šlovingos“ partijos

narys. Teismas Galiną nuteisė 13 metų griežto režimo konclagerio — 5 m. nutrėmimo, o jos brolių — Vasiljevą Jurą Vladimirovičių — 1948 m. g. nuteisė 11 m. gr. rež. koncl. — 3 m. nutrėmimo. „Nebėkite iš sovietinio .rojaus’!“.. Konclagery Galė buvo tyli, prie protestų ir bado streikų neprisidėdavo, kai mane atvežė, ji jau buvo iškalėjusi daugiau kaip 10 metų. Dabar ji nutrėmime. Jos adresas: Komi ASSR, Vorkute, Glavpoštamp o/o vostrebovanija, Silivončik Galine Vladimirovne.

Visai netoli mūsų, už kelių šimtų metrų, buvo vyrų politkalinių 5-ta zona. Ten kalėjo Paulaitis Petras, dabar yra Skuodis Vytautas, Janulis Anastazas. Su tuo konclageriu slapta susirašinėjome.

Kai tik mane atvežė 1975 m. į konclagerį, sužinojome, kad ten čekistų agentas labai sumušė poetą ukrainietį Stusą Vasilijų Semionovičių — 1938 m. gim., keršydami, kad negali jo moraliai sulaužyti. Sumuštą, krauju paplūdusį, Stusą V. S. įmetė į karcerį, atseit, jis kaltas dėl muštynių, o budeliui — papildomas siuntinys. Tai sužinoję, visos ukrainietės ir aš paskelbėme bado streiką, reikalaudamos, kad atvyktų prokuroras ir nubaustų tikrąjį nusikaltėlį, o Stusą paguldytų į ligoninę. Pareiškime parašėme, kad badausime tol, ko neišpildys mūsų teisėto reikalavimo. Mus visas izoliavo, uždarė į psichiatrinės ligoninės palatą, o po 5 parų badavimo atvyko prokuroras ir Stusą paguldė gydyti. Jam buvo trūkęs skrandis, darė operaciją, o po to davė II grupės invalidumą — negali dirbti sunkaus fizinio darbo. Netrukus po to Stusą vežė į nutrėmimą, etape nuėmė invalidumą, atseit, pasveikęs, ir, nuvežęs į Maga-

daną, privertė jį dirbti šachtose. Vos sugrįžusį po visų tų kančių, Stusą vėl teisė. Iš Magadano buvo iškviesti keli KGB agentai, kurie teisme paliudijo, esą, Stusas Magadane antisovietškai kalbėjo... Ligonį, visai išsekusį ir iškankintą poetą (per tardymus jį fiziniai kankino), nedavę jam pasakyti teisme nė paskutinio žodžio, nuteisė 10 m. gr. rež. konclagerio ir 5 m. nutrėmimo, dar virš 100 rub. ieškinys, už melagingų liudytojų kelionės išlaidas. Andropovo auklėtiniai čekistai eina savo buvusio šefo pėdomis...

KGB INFORMATORĖS

Konclageryje radau ir dvi KGB informatores — Ukrainos žydę Griunvald Nataliją Francemą ir žydę Kosan Anną. Griunvald dirbo gestapui, daug žmonių išdavė ir juos nužudė, už tai gavo 25 m. gr. rež. konclagerio. Konclageryje ji jau uoliai dirbo raudonajam gestapui — KGB. Ji išdavinėjo, šmeižė kalines, šnipinėjo, dezinformavo — dirbo juodą darbą, už ką ji naudojosi, kaip užmokesčiu, visomis lengvatomis: papildomais siuntiniais, ligonių maitinimu, gydymu, vitaminais ir t.t. Griunvald — senyva moteris, virš 60 m., labai piktų akių, kurios mane nušėbino, vos ją pamačius. Neveltui sakoma, kad akys — sielos veidrodis. Atsitiktinai aš pati girdėjau, kaip Griunvald, įsiteikdama čekistams, siūlė, kad jei jiems reiktų, ji galėtų paliudyti, jog bet kuri iš politinių kalinių yra psichiniai nesveika... Tebus jai Dievas gailestingas! Dabar ji, baigusi 25 m. bausmę, gyvena senelių namuose ir džiaugiasi, kad ją gerai maitina.

Kogan Anna pas mus buvo atvežta iš kriminalistių zonos dėl šnipinėjimo. Jos abi su Griunvald sekavo mus, kas su kuo draugauja, ką kalbame, kas

organizuoja streikus, protesto pareiškimų rašymą, trukdė užmegzti ryšį su kitais konclageriais — sekiodavo iš paskos čekistus. Kai jie mus tardydavo, iš kur sužinome, kas darosi kituose konclageriuose, mes jiems atsakydavome: „Turime požeminį telefoną ir pasikalbame...“ Dar prieš mane atvežant į konclagerį, kartu su provoslavėmis buvo nuteista jauna rusė, dviejų sūnų motina — Ivanova Raja. Čekistai, negalėdami ją perauklėti, su Griunvald ir Kogan pagalba — jos abi parašo pareiškimą, kad Raja psichiniai nesveika, visiškai psichiniai sveiką, ramią ir geraširdę Ivanovą Rają uždarė į psichiatrinę ligoninę Kazanoje, kur po metų, nepakėlus kankinimų, ji mirė. Teilsisi Viešpatyje! Tai dar viena kankinė už tikėjimą ir meilę Dievui. Konclagerio gydytojas yra pasakęs: „Jei jau Ivanova psichinė ligonė, tai tada mes visi trigubai didesni psichiniai ligoniai...“ Tą gydytoją vėliau KGB išvijo iš darbo. O vargšės KGB agentės — Griunvald ir Kogan už tai naudojosi konclageryje visomis privilegijomis: kasdieną gerdavo pieną, valgydavo baltą duoną su sviestu (ligonių maistas), ko tikrai sergančios nematydavo. Už „gerą“ darbą Kogan išleido pusmečiu anksčiau, po 6,5 metų, kai buvo nuteista 7 m. bendro režimo konclagerio. Taip čekistai perkasi sau tarnus ir, būdami budeliai, naudojasi buvusiųjų budelių patarnavimais, yra su jais neišskiriami draugai.

VIEŠA TEISMO PASLAPTIS

Čekistai labai bijojo, kad mano teismo smulkmėnos neišeitų į viešumą. Dėl to jie salėje nepalikto nei vieno liudininko, tuoj po teismo išvežė su ypatinga apsauga į konclagerį. Lietuvoje KGB uždėjo korespondencijos areštą visiems įtariamiems, kad turi ryšį su „LKB Kronika“. Jie padarė viską, kad mano teismas liktų nežinomas, slaptoje. Čekistai privengia viešos pasaulio opinijos, bijo šviesos, daro viską, kad žmonės gyventų jų melo suklaidinti arba baimės paraližuoti. Gerasis Dievas palaimino: man pavyko aprašyti savo teismą ir išsiųsti. Laiškas galutinį adresatą pasiekė per rankas, be KGB spąstų. XX a. Dovydukas nugali Galijotą, nes kovojo Viešpaties vardu. Vienam Gerajam Deivui už tai garbė ir padėka! Čekistams gi tai buvo didelė staigmena. Maskvos KGB juos baudė už žioplumą.

Vargšai Vilniaus čekistai su papulk. Markevičium priešakyje 1975 m. vasarą, netrukus po to, kai mane atvežė į konclagerį, atvažiavo į Mordoviją. Mane iškviatė į viršininkės kabinetą. Ten manęs laukė Markevičius ir dar keli čekistai ir kažkokio laikraščio

redaktorius, bent taip man pristatė. Čekistas Markevičius pasakė: „Atvažiavome tavęs parvežti į namus. Nuimsime visą bausmę su mažyte sąlyga: nesakyk kam, nesakyk kaip, tik pasakyk, kur tau pavyko perduoti žinias apie tavo teismą, ir važiuoji laisva namo...” Jiems atsakiau: „Visą mėnesį važiavau į šitą jūsų „rojų” ir iš jo nenoriu išvažiuoti be bausmės pabaigos. O jums rūpimu klausimu aš nekalbėsiu!” Taip ir iškeliavo jie iš Mordovijos nieko negavę, o aš sužinojau, kad Gerasis Dievas palaimino mano pastangas. Ačiū Jam.

„PERAUKLĖJIMAS”

Visus aktyvesnius politkalinius, kai baigiasi konclagerio bausmė, išveža taip vadinamam „perauklėjimui”. Paprastai veža ten, kur buvo nuteisti, dviem mėnesiam. O gal gi pavargo ir susigundys gražiais pažadais... Pagrindinės čekistų priemonės, naudojamos žmonėms suklaidinti, yra melas, pridengtas veidmainišku gerumu, o kai nepavyksta apmulkinti — grasinimai ir teroras. Visa sovietinių komunistų politika yra melo ir apgaulės, smurto ir teroro politika.

Konclagery aktyviai prisijungdavau prie visų protestų pareiškimų, dažnai būdavau „ryšininke” su kito konclagerio politkaliniais, taip, kad gyvenimas zonoje be sunkumų turėjo daug romantikos. Teisingai sakoma: kai skrandis tuščias — galva šviesesnė. Kalinių galvos šviesios ir labai išradingos. Vargšai čekistai, nežiūrint visų jų pastangų, taip ir nesužinojo, kaip mes taip greit sužinome, kas dedasi kituose konclageriuose. Keršydami, nors ir nesugavę, jie pabaigoje bausmės atėmė man galimybę gauti 5 kg. siuntinį. Per 3 m. konclagery gavau tik vieną 5 kg. siuntinį. Griežto režimo kaliniams pusę bausmės laiko nieko negalima

gauti, o po pusės, jei nenusikalsi ir konclagerio vadovybė leis — į metus vienas 5 kg. siuntinys, į kurį nieko koloringo įdėti negalima; tik duonos produktų, sviesto, mėsos ir žuvies. O ką reiškia metams 5 kg., kai be dėžutės — įpakavimo, maisto lieka truputį virš 4 kg. Aktyviems kaliniams ir tie siuntiniai yra atimami, sufabrikuojant tariamus režimo pažeidimus. Tik Dievo malonė stiprina nuteistuosius, todėl visi labai dėkingi tiems, kurie juos maldoje prisimena.

1977 m. balandžio mėn. mane ir Silivončik Galiną išvežė iš konclagerio, nepasakę nei kur nei kam. Taip elgiasi su visais kaliniais: ateina prižiūrėtojas, liepia per 15 min. ar greičiau susiruošti į etapą. O vergams neaiškinama, dėl ko ir kur veža. Taigi ir mudvi su Galina vežė lyg kates maiše, prieš tai, atidavę mums visą turtą iš sandėlio, tarsi į konclagerį nebegrižtume. Kai mūsų „varnas” sustojo, buvo jau vakaras, tamsu. Mus nuvarė į didelio mūrinio namo II-rą ar III-čią aukštą ir uždarė mažytėje kameroje. Po kiek laiko liepia eiti pas gydytoją. Pamaniau, kad atvežė į psichiatrinę ligoninę, į kurią čekistai nuolatos grasino uždaryti. Bet pasirodė, kad mudvi patekome į Šaransko KGB tardymo izoliatorių „perauklėjimui”. Felčerė paklausinėjo, kuo skundžiamės pamatavo temperatūrą, kareiviai iškrėtė mūsų „turtą” ir po to abi uždarė į didesnę kamerą.

Prasidėjo „perauklėjimas”. Kareiviai nuvedė mane pas tardytoją. Kabinete sėdėjo du čekistai. Vienas iš jų man pasakė: „Išleisime tave namo, nereikės važiuoti į nutrėmimą, jei pažadėsi, kad, sugrįžus į Lietuvą, nepasakosi to, ką patyrei per tardymus ir konclageryje. Jei parvažiavusi tylėsi”. Atsakiau, kad

aš tylėjau iki suėmimo, nes neturėjau apie ką pasakoti, o dabar tai aš kalbėsiu, nes yra apie ką. Man pagrasino, kad nutrėmimą padarys šimtąkart sunkesnę nei buvo sąlygos konclagery. Į tai atsakiau: „Kuo sunkiau, tuo linksmiau!“ Čekistai susižvalgė ir nustebo man pasakė: „Na ir charakteris! Tu mums patinki!“ Ir daugiau ta tema per tardymus nebekalbėdavo.

Nutarė išbandyti kitą variantą. Iškvietė aukštosios mokyklos marksizmo-leninizmo dėstytoją, kad ji įrodytų mano pažiūrų klaidingumą. Paliko mudvi čekistas kabinete dviese, kad gautųsi nuoširdesnis pokalbis. Beveik vienmetė su manimi, ji labai nustebo mane pamačiusi — nesitikėjo, kad aš būsiu linksma ir su ja visai nuoširdi. Pradėjome kalbėtis. Greit įsitikinau, kad ji neturi elementariausio supratimo apie tikėjimą ir jai pasakiau: „Dovanokite už atvirumą, bet pas mus Lietuvoje 6-7 metų vaikai, kurie eina Pirmos Komunijos, turi kur kas daugiau žinių apie tikėjimą, nei jūs, dėstanti studentams ateizmą. Kaip galima neigti ir kovoti su tuo, ko nepažįsti?“ Ji greit sutiko, kad neturi žinių, neskaitė net Evangelijos. Susidomėjo mano pasakojimu apie maldos galybę ir Dievo gailestingumą žmonėms. Po to susimąsčiusi pasakė: „Aš negaliu patikėti, kad už religijos praktikavimą būtų žmonės baudžiami“. „Gaila, — atsakiau jai, — kad jūs negalite susipažinti su mano bylos archyvu, kuris yra Vilniaus KGB rūmuose. Ten per 10 mėn., kol mane tardė, čekistai patikrino beveik visus trijų „LKB Kronikos“ numerių, rastų pas mane kratos metu, už tikėjimo praktikavimą nukentėjusiųjų faktus ir nerado nė vieno neteisingo. Jūs to negalite gauti susipažinimui, bet to nė nereikia. Galite tuo įsitikinti pati“.

Ji nusteбусi paklausē: „Kaip?“. „Labai paprastai, — paaišķinau jai, — tik nueikite ī Saransko cerķvķ pasi-melsti, tarsi būtumēte tikinti ir pamatysite, kad netrukus su triukšmu īšlēksite īš darbo“. Ji kiek pamaš-ķiusi atsakē, kad tikrai taip būtū. Ir ta tema mes jau nebekalbējome. Bet ķia netrukus įeina ķekistai, kurie tikrai mūšū pokalbio klausēsi, ir liepia mums pokalbį baigti. Dēstytoja prašo, kad jai leistū su manimi kitā dienā dar pasikalbēti. Ķekistai jai grieķtai atsako: „Negalima. Ne jūs jā, o ji jus perrauķlējo...“ Ir daugiau jos nebemaķiau, tik maldoje jā ir jos dukrelē prisimenu, nes ji spējo šį tā apie save papasakoti.

KURORTAS NUOTRAUKAI

Saransko KGB manęs laukė dar viena staigmena. Mudvi su Galina patalpino geroje, šviesioje kameroje, ne rūsyje, o III-čiame aukšte, kur per langą matydavome medžių viršūnes. Kad būtų patogiau miegoti ant plačių medinių suolų, atstojančių lovas, mudviem išdavė net po 2 naujutėlaičius čiužinius, siūlė dar ir po trečią, tik atsisakėme. Be visų šitų privilegijų, mus labai gerai maitino. Kai konclageryje per mėnesį galima tik už 5 rub. pirkti maisto produktų, tai Saransko KGB leido nors už 30 rub. ar daugiau, žinoma, iš mūsų užsidirbtų pinigų. Kareiviai iš parduotuvių atnešdavo šviežio pieno, grietinės, sūrio, sviesto, tai ką gaudavo. Apie tokius gardumynus konclageryje nė nesapnuodavome. Maitino mudvi vos ne kaip prezidentą. Su Galina juokėmės: „Šv. Velykos nebetoli, sovietai mėsos neturi, štai ir ruošia mus į mėsos kombinatą...” Pasivaikščioti į kalėjimo kiemelį išvesdavo mūsų pageidavimui laiku, kai saulutė šypsodavos, ir ne pusvalandžiui, o 3 val. tik izoliatoriaus viršininkas prašė apie tai niekam nepasakoti... Nepažadėjom. Po pasikal-

bėjimo su ateizmo dėstytoja manęs tardyti — „perauklėti“ beveik nebekviesdavo. Būdama konclageryje, įsisirgau: vargino piktas kosulys, temperatūra 37.4 l. ir daugiau. Porą mėnesių mane gydė konclagerio ligoninėje, kur maistas labai prastas, tik kad dirbti nereikia. Saranske ėmė mane labai rimtai gydyti. Nuvežė į polikliniką sveikatos patikrinimui. Po to kasdieną felčerė išduodavo užsienietiškų vaisių, prieš miegą statydavo taures ar garstyčių lapelius. Dirbti nereikėjo, dienos metu skaitėme iš KGB bibliotekos gautas knygas. Kameros langas su vienom grotom ir kada norėjom, atidarydavome. Oras buvo geras. Taip praėjo beveik 2 mėn. Sustiprėjau, įdegiau saulėje, tapau nebepanaši į kalinę.

Ir štai mane kviečia izoliatoriaus viršininkas. Kareivis nuveda. Viršininkas man sako: „Norime jus nufotografuoti, nes jūsų brolis labai susirūpinęs jūsų sveikata...“ Atsisakiau: „Mano brolis tik ką mane lankė konclageryje. Labai greit veš į nutrėmimą, kur jis galės vėl mane aplankyti. Fotografuotis nesutinku“. Pasiūliau jam nufotografuoti Galiną, kuri su savo broliu jau vienuolikti metai kai nesimatė. Viršininkas kažką po nosimi sumurmėjo, esą, to nereikia, ir vėl prašo, kad aš sutikčiau nusifotografuoti. Griežtai atsisakiau. Kareivis parvedė mane atgal į kamerą, bet, nepraėjus nė pusvalandžiui, kviečia mane pas tardytoją. Nuveda. Saransko KGB vilkėjome ne dryžuotą kalinių uniformą, o savo rūbais, kuriuos mums iš sandėlio atidavė, kai išvežė iš konclagerio. Kareivis įveda mane į tardymo kabinetą. Nustebau pamačiusi didelį ir puošnų, su minkštais baldais, dideliais, be grotų, langais kam-

barį. Už lakuoto apvalaus staliuko sėdi du čekistai, trečias stovi nuošaliau ir visi maloniai šypsosi. Mano „perauklėtojas“ sako: „Kaip jūs puikiai atrodote, tarsi atvažiavusi iš Paryžiaus“. „O kuo skiriasi Saranskas nuo Paryžiaus?“ — paklausiau jo. Pakvietė sėstis šalia jų, ant sofos. Atsisakiau. Tada prie staliuko pritraukė puošnų fotelį. Atsisėdau. Čekistas ėmė pasakoti: „Pareinu aš namo, girdžiu ir mano kaimynas sugrįžo. Einu pas jį. Nustembu. Užsirakinęs. Kodėl? Aha, pagalvojau, turbūt gavo kur mėsos gabaliuką ir skuba pats vienas suvalgyti, kad nereikėtų su manimi pasidalinti“. Nusišypsojau, kad ir čekistai kalba apie maisto produktų trūkumą sovietuose. Tuo pat momentu mane apšvietė stipri šviesa: nuošaliai stovėjęs jaunas čekistas nufotografavo mane. Tik dabar supratau, kam ta visa komedija suruošta. „Ką gi, sakau jam, — piktnaudžiaujate savo padėtimi. Be sutikimo nufotografavote. Duok Dieve, kad nepavyktų išryškinti mano nuotrauką!“ Fotografas labai patenkintas sėkme, man atsako: „Jau 4 metai kaip čia dirbu fotografu. Ir nė karto nebuvo taip, kad man neišeitų“. Tai pasakęs jis išėjo. Mano „perauklėtojas“ paaiškino svečiui čekistui: „Padarė užsienis iš jos dievuką. Šaukia, rėkia, kad miršta. Tepažiūri kaip gerai atrodo“. 2 mėn. čekistai mane laikė kaip kurorte, vien dėl to, kad dezinformuoti užsieniečius. „Pažiūrėkite, atseit, kokie sovietų kaliniai!..“ Po to, sekančios dienos rytą, mane vėl iškviečia izoliatoriaus viršininkas. Susijaudinęs jis sako: „Vakar jūsų nuotrauka neišėjo“. Ir parodo man, atviruko didumo, labai geros kokybės mano nuotrauką — sėdžiu fotelyje ir šypsaisi, bet prieš

mane tankios grotos.

Sėdžiu aš už tokių grotų ir šypsauši... Grotos per visą nuotrauką. Viršininkas man paaiškino, kad grotos išėjo todėl, jog fotografas ne tą juostelę įdėjo. Ir vėl prašo manęs, kad sutikčiau nusifotografuoti. Nesutinku. Kareivis parveda į kamerą, o po keliolikos minučių veda pas tardytoją. Vietoje tardytojo mane pasitinka vakarykštis fotografas ir įsiveda į savo fotolaboratoriją. Atsisėdu ant paprastos kėdės prie staliuko, o jis labai susijaudinęs maldauja, kad aš sutikčiau nusifotografuoti, nes kitaip jam būsią blogai. Pagailo man to vargšo čekisto, paėmusi nuo staliuko žurnalą, jį pasidėjau ant kelių ir palenkiau galvą žemyn, tarsi skaitydama, ir pasakiau: „Dabar galite mane fotografuoti. Jis pasiruošė ir paprašė: „Pakelkite galvą ir nusišypsokite“. Į tai jam atsakiau: „Fotografuokite mane beskaitančią, kitaip visai nesutinku“. Nufotografavo. Po to, jis prieina prie manęs ir labai jaudindamasis prašo: „Tik būkite gera, daugiau nebeprašykite Dievo, kad man neišeitų. Ir aš tikiu Dievą, tik man trūksta jėgų, valios ir drąsos Jį išpažinti...“ Pats fotografas patvirtino, kad mano nuotrauką normaliai išryškinti nepavyko ne dėl filmutės kaltės, bet dėl maldos galybės. Koks Geras Dievas! Jis paklydusius stengiasi pas save sugrąžinti.

Kiek laiko praėjus, mane iškviatė iš Mordovijos konclagerio atvykęs čekistas Tresoumov, Jis buvo gerokai išgėręs, pasigyrė, kad šventė savo 40-metų. Siūlė su juo nusifotografuoti arba kartu su juo važiuoti į Vilnių ir ten kartu pavaikščioti gatvėse ir kitokias nesąmones. Griežtai atsakiau. Tada jis su

piktu beviltiškumu sako: „Kam reikalinga tavo auka? Imk iš gyvenimo viską, ką šiuo metu gali pa-
imti, o tai gal ryt padvėsi ir niekas tavęs nebeatsi-
mins...” Pasakiau jam, kad žmonės miršta, o ne dve-
sia... Jis piktai užprotestavo ir tęsė: „Gal tu, o gal ir
aš jau sergam vėžiu, padvėsime, užkas po žeme ir visi
pamirš, net artimieji...” Kiek šiurpaus beviltiškumo
40 m. teturinčio čekisto širdyje...

NORS LAŠAS KITŲ NAUDAI

Po 2 mėn. iš Saransko mudvi su Galina varginančiu etapu parvežė atgal į konclagerį. Kelyje peršalau, ir vėl pradėjo varginti kosulys ir temperatūra — chroniškas bronchitas. Atvažiavusi į konclagerį, sužinojau, kad politkaliniai vyrai 3 mėn. atsisakė priverstinio darbo, reikalaudami, kad Sovietų Sąjungoje politkaliniams pritaikytų politkalinių statusą. Mūsų konclagerio moterys buvo išvargusios, kalėjimo ir konclagerio režimas išsekina jėgas, todėl ryžtis 3 mėn. naujų kančių — karcerio, nebebuvo jėgų. Mano bausmė buvo pati mažiausia, čia pat Sibiras, ir aš, tik grįžusi iš Saransko, parašiau konclagerio viršininkui pareiškimą, reikalaudama mums pripažinti politkalnio statusą ir protestuodama prieš naujus politinius areštus Lietuvoje (sužinojau, kad suėmė Vladą Lapienį) ir atsisakiau iki konclagerio bausmės pabaigos — 1977 m. rugpjūčio 27 dirbti priverstinį darbą. Tuoju mane išsikvietė konclagerio vadovybė ir ėmė įkalbinėti, kad tą pareiškimą atsiimčiau, nes iš to nebus jokios naudos, o man tik naujos kančios — karceris. Priminė mano silpną sveikatą ir kad prieš akis sunkus etapas į Sibirą. „Visi jūsų pareiškimai ir protestai tai tik lašas jūroje, ir jūs nieko nelaimėsite, vien tik sveikatą prarasite”, —

kalbėjo viršininkas. „Tebus nors lašas kitų naudai, — atsakiau jam, — bet juk lašas po lašo ir akmenį pratašo... Ir dėl to, kad kitiems būtų nors kiek lengviau esu viskam pasiryžusi — ne tik karceriui, bet ir mirčiai”.

Atsinaujinęs aštrus bronchitas ir temperatūra iki 37,8 1. — apsaugojo mane nuo karcerio, nors ir gydyti mane čekistai uždraudė. Be to, vyrai politkaliniai viršininkams pasakė, kad jeigu mane su temperatūra išveš į karcerį, jie paskelbs bado streiką. Per visą tą laiką man nebedavė nė vieno laiško ir mano parašytus laiškus broliui konfiskuodavo.

Besibaigiant bausmės laikui, mane išvežė į nutrėmimą, žinoma, nesakydami kur veža. Teko į Sibiją keliauti visą mėnesį, pabūnant Potmos, Čeliabinsko, Novosibirsko, Krasnojarsko persiuntimo punktuose. Kelyje į Novosibirską, 1977 rugsėjo 5, traukinyje, sausakimšai prigrūstame vagone, ištiko mane širdies priepuolis. Mano narve esančios kriminalistės, pamačiusios, kad mano veidas mirtinai išblyškęs, ėmė šaukti, kad aš mirštu. Aš taip pat pajutau, kad mirtis čia pat. Nebejaučiau nė rankų, nė kojų, jos tapo lyg svetimos, medinės, aptemo akyse, nieko nebegirdėjau, bet širdy buvo labai ramu, net džiugu: „Ačiū Dievui, viskas baigiasi!” — pagalvojau. Gaila buvo tik brolio, kurį kankins nežinia: kaip ir kur aš iškeliavau iš šio pasaulio. Bet Gerojo Dievo valia dar man nebuvo skirta iškelti. Kareiviai tuoj atnešė vaistų, vandens, atidarė langą. Kai kiek atsigavau, aš jų paklausiau, kur būtų padėję mano lavoną, jei būčiau numirusi. Atsakė, kad būtų palikę Novosibirsko kalėjime.

KRIMINALISTŲ DRAUGYSTĖJE

Etapu mane vežė kartu su kriminalistėmis, su jomis toje pačioje kameroje ir kalėjimuose buvau, išskyrus Pskovą, kuriame laikė vieną. Su savimi nieko neturėjau, nei maisto, nei rūbų — viską kas geresnio palikau konclageryje, nes ten labiau reikalinga, tad iš manęs ir atimti nebuvo ko. Pasitaikydavo, jog kriminalistės, matydamos, kad nieko neturiu, mane pavaišindavo. Jas labai domino mano byla ir kad mane veža į nutrėmimą. Moterim kriminalistėm nutrėmimo nėra ir nebuvo, jos manė, kad tik caro laikais į nutrėmimą veždavo. „Tu kaip Leninas nutrėmime būsi...” — sakė jos. Būdamos po savaitę vienoje kalėjimo kameroje, išsikalbėdavome. Niekada neslėpiau savo įsitikinimų, prieš ir po valgio persižegnodavau, meldavausi, atvirai pasakydavau jom į akis, kad jų gyvenimas blogas ir taip gyvendamos nebus laimingos, stengdavaus būti su jomis labai nuoširdi, nes jos tokios nelaimingos. Turbūt pajutusios, kad nuoširdžiai visoms linkiu tik gero, visos ir man buvo geros, nepatyrčiau iš jų jokių skriaudų, nei paniekos. Iš viso su kriminalistėmis

teko būti kartu 4 mėnesius: 2 mėn. etape ir 2 mėn. ligoninėje.

Novosibirsko kalėjime teko savaitę būti su trimis jau nuteistomis penkiolikmetėmis žmogžudėmis iš Petropavlovsko. Jos, teturėdamos vos 13 metų, kartu su 14 metų berniuku, ėmė plėšikauti. Vakare nuošaliose gatvėse užpuldavo vienišus praeivius, juos suluošindavo ar net užmušdavo, o po to paimdavo jų pinigus. Ėmė tik pinigus, o jų visada rasdavo labai nedaug. „Juk reikia mums gyventi, — aiškino man, — išgerti, rūkyti, pasipuošti...” Rūko nuo 10 m. amžiaus. Skundėsi, kad griežtai nubaudė, nes „nėbuvo už ką”... Vienai — 2 m., kitai 2,5, o trečiai, kaip vadovei, berods 3 m. ar kiek daugiau. Jos, kaip nepilnametės, nė pusės bausmės laiko neatkalės, kriminalistus nuolat amnestuoja. Baisu tai, kad jos to savo žiaurumo nelaiko nusikaltimu, o normaliu reiškiniu: „mums gyventi reikia”... Tai ateizmo vaisiai. „Jeigu Dievo nėra — viskas galima!” Kas sušaičiuos tuos milijonus nužmogintų kalinių, kurie gyvena už spygliuotų vielų tikrą pragaro gyvenimą — sklidiną baisiausio amoralumo, žiaurumo, neapykantos. Nors teisingai sakoma, kad sovietų sąjunga yra didelis konclageris, tik režimo laipsniai nevienodi. Žmonės, iš kurių širdžių išplėšė Dievą, kas kart giliau grimsta į moralinio supuvimo liūną, blogi laikydami gėriu, o gerumo — gėdydamiesi. Tik susidūrusi su tais nelaimingaisiais, supratau, koks begalinis turtas yra tikėjimas Dievu ir kokia didelė už tai atsakomybė: ar padarome viską, ką galime, kitiems padėti?!

Pabaigoje etapo patekau į Krasnojarsko kalė-

jimą, kur visą savaitę išbuvau perpildytoje kriminalisčių kameroje, pusiau rūsyje. Didžiuliai kalėjimai — persiuntimo punktai — visur perpildyti. Tai vienintelė sritis, kur sovietai kasmet viršija planą, o nelaimingųjų skaičius vis auga...

Iš Krasnojarsko, kad nutrėmimas man tikrai būtų 100 kart baisesnis nei konclageris, kaip žadėjo Saranske čekistai, mane, KGB įsakymu, nutarė išvežti į taigą kartu su 8 alkoholikais — kriminalistais, miško darbams. Taigoje gi meška prokuroras, o vilkas — advokatas ir kriminalistams visiška laisvė. Taip čekistai užplanavo realizuoti Vilniuje pasakytus žodžius: „Atsisveikink su Lietuva, daugiau tu jos nebe pamatysi! Tu mūsų rankose, ką norime su tavimi, padarysime!" Bet vargšeliai nežinojo, kad visi mes esame Gerojo Dievo rankose ir be Jo valios plaukas nenukrenta. Kaip skiriasi trumparegių žmonių mintys nuo Dieviškų planų!

Iš Krasnojarsko kalėjimo mane ir 8 kriminalistus lėktuvu atskraidino į Bogučanus — 400 km į šiaurę nuo Krasnojarsko. Bogučanuose milicijos mašina mus visus atvežė į milicijos būstinę, iš kur turėjo kita mašina išvežti už 60 km į taigą. Bet tą dieną, tai buvo 1977 rugsėjo 19, sugedo mus turėjusi išvežti mašina, ir mes likome nakvoti Bogučanuose. Jau Bogučanų milicijos kieme dėl manęs, kaip savo „grobio“, negalėjo pasidalinti trys kriminalistai.

PLANAI KEIČIASI

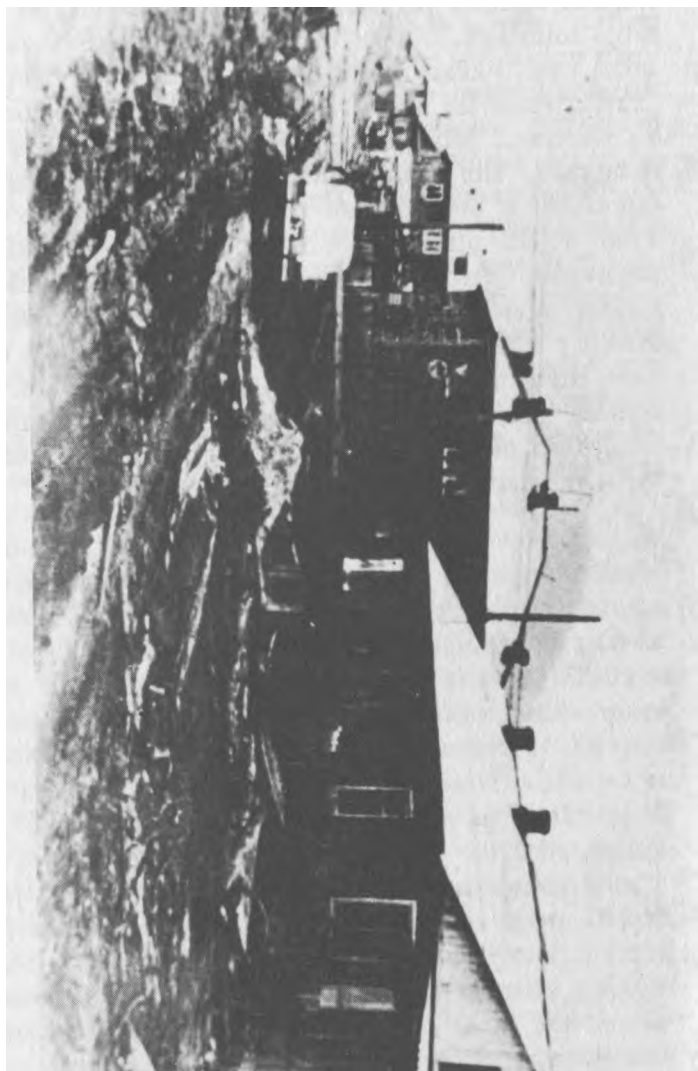
Tikėjau Dangiškojo Tėvo globa ir buvau rami. Milicijos namas stovėjo ant Angaros upės kranto. Grožėjausi gražuole Angara, ties Bogučanais apie 2 km pločio turinčia ir didingai vingiuojančia tarp taiga apaugusių kalnų. Rudens nuspalvinti geltoni, žali ir raudoni medžių lapai, priminė Lietuvos trispalvę. Diena buvo saulėta. Dėkojau Viešpačiui už tą didį gamtos grožį, už Jo meilę mums, to nevertiems.

Po kurio laiko mane pakviečia ir pasako, kad kriminalistų prašoma, blaivyklos patalpų valytoja sutiko priimti mane pas save pernaktvoti, kad nereikėtų ant grindų, aukštoje blaivyklos kameroje, kartu su 8, kartu atvežtais, alkoholikais nakvoti. Mūsų viršininkas sutiko mane išleisti pas ją pernaktvoti, įsakęs, kad ji 9 val. ryto mane atvestų atgal į miliciją, iš kur mus turėjo išvežti į taigą. Nueiti į paštą, esantį netoliese, neleido. Norėjau broliui į Vilnių išsiųsti telegramą ir pranešti jam kur esu, nes 4 mėn. jokio laiško iš manęs negavo. „Kai nuvyksi į vietą, iš ten galėsi rašyti“, — pasakė man milicijos pareigūnas.

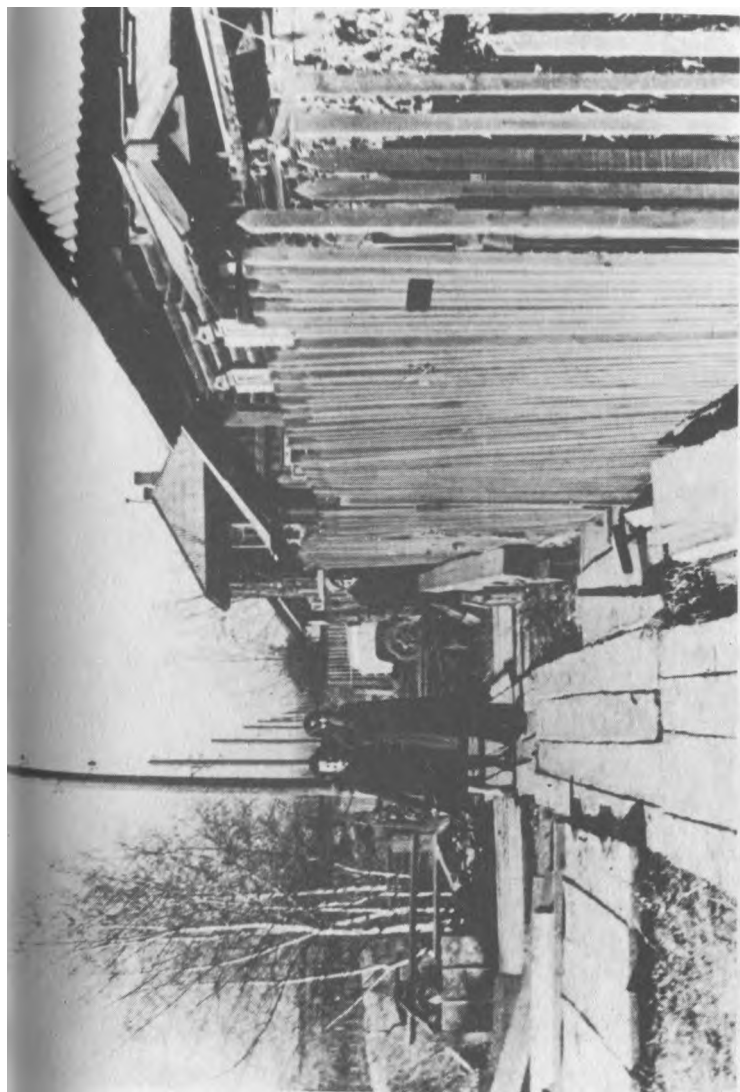
Valytoja parsivedė mane pas save. Jos namelis prieš milicijos pastatus, kitoje gatvės pusėje. Ji man pasakė, jog mus išveža į taigą, kur 40—50 km spinduliu nėra gyvenviečių, nėra jokio susisiektimo, tik pripuolamai pravažiuojančios mašinos. Atvažiaavę manęs aplankyti artimieji turėtų pėsčiomis eiti ir ieškoti taigoje, žinoma, surasti būtų neįmanoma. Pasiteiravau, gal Bogučanuose reikalingos kur valytojos ar indų plovėjos, nes jei pavyktų čia pasilikti, artimiesiems būtų lengviau mane aplankyti. Sužinojau, kad čia pat yra dviaukštė vidurinė mokykla, kurioje turėtų dirbti 7 valytojos, nes mokykloje mokosi dviem pamainom. Dirba tik dvi, trečią atleido, nes labai gėrė. Mums besikalbant, tarsi pakviesta, atėjo vidurinės mokyklos valytoja Ania, mano vienmetė. Su ja susitarėme 8 val ryto nueiti pasiteirauti pas ūkio dalies vedėją, ar ji priimtų mane dirbti valytoja. „Jei tavęs nepriims, — pasakė Ania, — aš tuojau iš darbo išeisiu. Dirbu už pusketvirto etato, o moka tik už pusantro. Pavargau“. Dirbti mane su džiaugsmu priėmė, nes nėra kam, visi labai girtuokliauja. Milicijos pareigūnas — nutremtųjų viršininkas sutiko mane palikti dirbti ir gyventi Bogučanuose, už ką jam vargšeliui nuo KGB kliuvo pylos: kaip jis išdrįso be jų žinios mane Bogučanuose palikti. 1977 rugsėjo 20 aš jau dirbau Bogučanų vid. m-loje valytoja, apsigyvenau pas Anią, jai vid. mokyklos duotame bute.

8 kriminalistus tik vakare išvežė į taigą. Iš kažkur gavę samagono pasigėrė, susimušė. Vieną užmušę supjaustė į gabalus, o du — sužalojo, sulaužė šonkaulius, perskėlė galvą. Vieną iš jų vėliau mažiau Bogučanų ligoninėje besigydančią, o kitus atsi-

tiktinai sutikau gatvėje. Jie visi tvirtino, kad aš esu labai laiminga, nes jei būčiau su jais nuvažiavusi į taigą, tai tikrai ilgiau paros nebūčiau gyvenusį. „Prisigėrėme iki baltos karštligės ir patys nežinome ką darėme... Milicija pasirodė tik ketvirtą parą po muštynių, kai sužalotieji ėmė ieškoti medicininės pagalbos, o lavonas jau dvokė...” — pasakojo jie. Taip KGB planas — mane fiziniai sunaikinti, nepavyko. Vid. mokykloje darbas buvo sunkus. Lauke purvas, mokiniai po pertraukų, sugrįžę iš kiemo į klases, jo prinešdavo tiek gausiai, kad tek-davo dirbti iš peties nuo ryto iki vėlyvo vakaro. Internato virėja, pamačiusi kaip aš vargstu, pagailėjo manęs ir pasakė, kad ligoninėje reikalingos sanitarės ir būsią man lengviau.

Boguchany, Krasnoyarsk 1977 m.

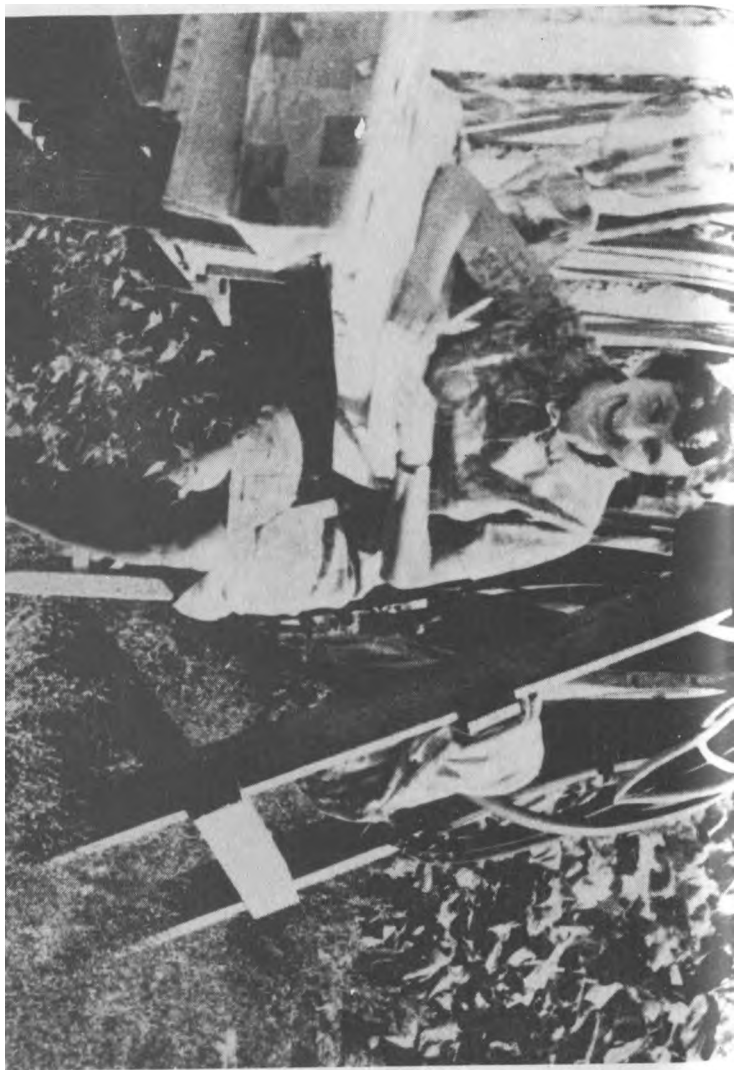
Nijolė atvyksta 1977 m. į Boguchany atlikti 3 metų bausmę.

Nijolė 1977, XII.15 Boguchany lageryje.

Nijolė su iš Lietuvos atvykusia Brone 1977 m.

Aš kieme rašau laiškus ir kartu džiaugiuos grynu oru", rašo Nijolė iš Boguchany 1979 m.

Nijolė Boguchany lageryje 1977 m.

DARBAS LIGONINĖJE

1977 spalio mėn. manęs aplankyti atvažiavo Bronė Kibickaitė ir Liudas Simutis — iškalėjęs konclageriuose beveik 23 metus. Tai buvo džiaugsmo! Visi trys, išplovę vid. m-klos klases ir koridorius, eidavo-me pasivaikščioti ir bendra malda už viską Viešpačiui padėkoti. Su Brone Kibickaitė nuėjome į ligoninę. Mane sutiko priimti dirbti į gimdymo skyrių, turėjau jaunesnės medicininės sesers pažymėjimą, buvau dirbusi kūdikių namuose. Pažadėjo bendrabutyje duoti atskirą kambariuką.

Nuo 1977 lapkričio 1 pradėjau dirbti Bogučanų rajoninėje ligoninėje. Tos ligoninės vyriausias gydytojas, buvęs tremtinys, lietuvis Mečislovas Butkus buvo atostogose, kai aš įsidarbinau. Jo net Bogučanuose tada nebuvo. Nežiūrint to, vėliau jam nuolat priekaištavo, kam mane priėmė į darbą, o KGB reikalavo mane atleisti. Bet drąsus gydytojas atsakydavo: „Ji dirba gerai, ir aš neturiu pagrindo atleidimui. Jei ji negali dirbti ligoninėje parašykite raštiškai įsakymą ją atleisti, ir aš tai padarysiu...” KGB niekada nemuša savo rankomis, o samdytomis ar įbaugintų žmonių rankomis...

Neįbauginę vyr. gydytojo, ėmė skleisti mela-
gingus prasimanymus. Milicininkai vaikščiojo po
Bogučanus ir gyventojam pasakojo, esą, atvežę čia
tikinčią, kuri įsidarbino ligoninėje ir dabar nuodija
gimdyves bei naujagimius, jiems dalindama užnuo-
dytas tabletes su angeliukais... Be to, ji turi radijo
priimtuvą ir siųstuvą ir perduodanti užsieniui visas
valstybines paslaptis... Taigi, esu baisi nusikaltėlė ir,
kad niekas nedrįstų su manimi bendrauti, mane pri-
imti, kalbėtis ar ką nors man perduoti. Kitaip ir jie
taps valstybiniais nusikaltėliais... Kurį laiką žmonės
manęs bijojo ir vengė, bet tai truko tik kelis mė-
nesius.

Pirmiausiai mane ligoninėje susirado baptistai.
Susidraugavome, kartu meldavomės. Bogučanuose
jų buvo apie 50, iš jų daug jaunų ir energingų. Esu
jiems labai dėkinga už moralinę paramą ir draugiš-
kumą — priėmė mane kaip sesę. Teatlygina jiems Ge-
rasis Dievas! Jie juokėsi, kad jei ne KGB sugalvotos
paskalos, būtų manęs nepažinę. O kai ėmė tas ne-
sąmones milicininkai pasakoti, jie susidomėjo ir su-
rado mane. Taigi, Dievą mylintiems viskas išeina tik
į gerą...

TIK MELŽĖJA

Kai KGB įsitikino, kad Bogučanuose man per daug gera, jie per milicijos viršininką įsakė man per dvi dienas išsiregistruoti, pasiliuosuoti iš darbo ir išsikelti 100 km į šiaurę — į Irbos kaimą, dirbti melžėja. Buvo 1977 gruodis, šaltukas siekė 40—50 l. C. Tuo metu buvęs Bogučanuose politkalinys Ilja Gleizeris, kuris dabar Izraelyje, patarė man kaip nors pratempti laiką, neišvažiuoti iki 1978 sausio, nes jis sausio 3 baigs nutrėmimą ir, grįžęs į Maskvą, suorganizuos man paramą, kad nereikėtų išvykti į antrą nutrėmimą — į Irbos sovchozą. Padėkojau jam už rūpestį ir atsakiau, kad tebus taip, kaip Gerasis Dievas nori — Jo valia man svarbiau už viską.

Pasiliuosavau iš darbo ir nuėjau pas visų sovchozų pirmininką, kad jis apiformintų mano įdarbinimą melžėja Irbos sovchoze. Pirmininkas nustebęs paklausė, kodėl mane siunčia į tokią katorgą: sovchozas atsilikęs, pašarų nėra, melžėjos prasigėrę, reikės kiekvieną dieną, be išeiginių, dirbti nuo ankstyvo ryto iki nakties už save ir kitus... Jam atsakiau, kad man žadėjo patį sunkiausią nutrėmimą, darbo aš

nebijau, bet melžėjos iš manęs nebus, nes mane nuolat vargina temperatūra, ilgai nepadirbsiu... Pirmininkas nudžiugo tai išgirdęs ir, norėdamas man padėti, pasakė, kad jam sergančių melžėjų nereikia. Mane jis nukreipė į ligoninę, kad patikrintų sveikatą. Paėmusi iš jo nukreipimą į ligoninę, vėl nuėjau į miliciją, kad pasakyčiau, jog man liepia pasitikrinti sveikatą. Milicijos viršininko nebuvo, užėjau pas jo pavaduotoją. Pavaduotojas kalbėjosi su jaunu, tamsiaplaukiu vyru apie mane, tai išgirdau įeidama į kabinetą. Kai priėjau prie jų, pavaduotojas pasakė: „Štai ta jums nauja melžėja, apie kurią aš kalbėjau. Ji išsilavinusi, darbšti ir svarbiausia — visai negerianti alkoholinių gėrimų“. Paklausiau pavaduotojo, kodėl mane siunčia į antrą nutrėmimą, jei aš, pagal jį, taip gerai charakterizuojama. „Ar KGB jums dėl manęs neduoda ramybės?“ Jis atsisuko į mane, ir prisidengęs delnu, tyliai, kad neišgirstų kabinete sėdintis Irbos apylinkės pirmininkas, pasakė man: „Jei supranti, tai kam dar klausi?..“ Tada jam pasakiau, kad manęs melžėja dirbti nepriima, ir siunčia patikrinti sveikatą. Pavaduotojas atsakė, kad net jei aš ir negalėčiau dirbti jokio darbo, vis tiek privalėčiau iš Bogučanų išvykti. Jiems ne tiek buvo reikalinga melžėja, kiek man sudaryti kuo sunkesnes gyvenimo sąlygas. Milicija vykdė tą KGB nurodymą.

Mane paguldė sveikatos patikrinimui į terapinį skyrių. To skyriaus vyr. sesuo pati kas 3 val. tikrino mano temperatūrą, nepasitikėdama ir degdama neapykanta „fašistei“. Ji „šlovingos“ partijos narė, tikėjo visomis KGB paskalomis. Naktį temperatūra būdavo normali, rytą 37,1 l., vakare iki 37,7 l. ar 38 l.

Labai vargino kosulys, bet jokių vaistų man neduodavo, o terapinio skyriaus gydytoja, kuri turėjo mane konsultuoti, bijojo manęs kaip ugnies ir nė karto prie manęs palatoje nepriėjo. Nejuokai, kai aš — „liaudies priešas“, „fašistas“, galiu ir jai užtraukti KGB nemalonę. Geriau jau toliau nuo tokios... Vyr. sesuo zondavo man skrandį, o po to — tulžį. Su zonu mane išlaikė apie 6 val., net kraujas pasirodė. Nuo tos kankynės išgelbėjo mane į palatą atėjusi laborantė. Ji išsigandusi ištraukė zoną ir pasakė, kad ilgiau 3 val. su zonu negalima būti. Tas zondavimas buvo priežastis, kad po mėnesio aš susirgau Botkino liga — gelta. Kas link temperatūros, tai vyr. sesuo pasakė: „Pamanykite, 38 l., ar tai temperatūra?! Su tokia temperatūra tik melžėja ir dirbti”.

KŪČIŲ VAKARIENĖ

Kaip šiandien įvykusią baisią tragediją prisimenu 1977 šv. Kūčių vakarą. Į mūsų palatą atėjo jaunutė sanitarė ir drebančiu iš susijaudinimo balsu papasakojo savo pažįstamai ligonei, kad genekologiniame skyriuje gimusią mergytę išmetė į nekūrenamą sandėliuką, o ji antra para verkia ir nemiršta... Paprašiau sanitarės, kad mane ten nuvestų. Su savimi pasiėmiau švaraus vandens. Ant baltai nudažyto staliuko, ploname vystyklėlyje suvyniota, gulėjo maža mergytė, jau pamėlynavusi nuo šalčio veideliu. Kai ranka prisiliečiau prie jos, ji nusilpusiu balseliu pravirko. Pakrikštijau ją ir, skubiai išėjusi į med. seserų kabinetą, radau jas linksmai bešnekučiuojančias. Buvo jau vėlyvas vakaras. Susijaudinusi paklausiau, kodėl jos išmetė nekaltą kūdikį bado ir šalčio mirčiai? Jos man piktai atkirto: „Ne tavo reikalas! Gydytoja geriau žino kam gyventi, o kam mirti...“ Atsakiau, kad gydytojų pareiga gelbėti gyvybę, o ne žudyti. Juk jos, žudydamos savus kūdikius, elgiasi blogiau, nei fašistai, kurie žudė tik svetimas tautas. Jos ėmė šaukti: „Nešdinkis! Turbūt iš

durnių namų ištrūkai, kad taip visų gailiesi. Tai mūsų reikalas — ką norime, tą darome!” Išėjau su skaudančia širdimi. Dar kreipiausi į budinčią gydytoją, bet ir ta nieko nepadėjo. O čia pat buvo gimdymo namai, spec. lovytės per anksti gimusiems kūdikiams, šiluma ir maistas. Bet šiam kūdikiui ten vietos nebuvo. Niekad gyvenime neturėjau tokių liūdnujų šv. Kalėdų. Mergytė išgyveno iki ryto, o kai atėjusios į genekologiją gydytojai-akušerei apie tai pranešė, ji pasakė: „Seniai ją reikėjo išmesti į pamazgų kibirą!” Štai ji „krištolinio tyrumo” komunistų moralė. Jie negaili savų, nekaltų kūdikių, juos žudo, tai kokią neapyantą turi jausti kitaminčiams.

Būdama ligoninėje, susitikau su Irbos sovchoze dirbančia teliukų prižiūrėtoja, kuri tuo metu gulėjo ligoninėje. Ji pasakojo, kokia sovchoze betvarkė: nėra pašarų, viskas apleista — karvės ir teliukai krinta ir net iš jų, laisvų žmonių, nori dalį pinigų už kritusius teliukus išskaičiuoti. „O juk mes nekaltos, kad nėra kuo šerti” — aiškino ji. „Atvažiavau į Irbą su vyru ir vaikais, nes žadėjo butą, o dabar labai gailiuosi dėl to”. Buvo gruodžio mėnuo, o algų nemokėjo nuo gegužės mėn. Dauguma prasigėrė, nėra kam dirbti. Muštynės, žudynės... Ji mane perspėjo, kad aš jokių būdų į Irbą nevažiuočiau, o tai man iškels bylą, kad aš tyčia karvių neprižiūriu, o už kritusias reikės mokėti ieškinį valstybei, neišsimokėsiu iki mirties... Padėjau jai už nuoširdumą. Važiuoti į Irbą ar ne, ne nuo manęs priklausė.

Kai 1978 sausio 10 mane iš ligoninės, kaip sveiką ir galinčią dirbti bet kokią darbą, nežiūrint pastovios vakarais 37,7 l. temperatūros, atleido, aš vėl nuėjau į

miliciją. Pas milicijos viršininką buvo atvažiuavę iš Krasnojarsko čekistai ir man liepė prie jo kabineto palaukti. Prasėdėjusi gerą valandą, nutariau įeiti ir paklausti, kada jis bus laisvas ir galės mane priimti. Kai įėjau į kabinetą, milicijos viršininkas kalbėjosi su 2 čekistais. Mane pamatęs, jis atsistojo ir ištiesęs į šalis rankas, šypsodamasis pasakė: „Tai jūs pasiliequate pas mus gyventi ir dirbti?!“ Nesupratau, kodėl taip staigiai viskas pasikeitė, ir atsakiau, kad ne aš noriu, o jis liepia man išvykti. Milicijos viršininkas pertraukė mane sakydamas: „Gyvenkite ir dirbkite Bogučanuose“. Ir vėl Gerasis Dievas patvarkė taip, kad aš iki nutrėmimo pabaigos likau Bogučanuose. Gerojo Dievo Meilė ypač juntama sunkiose gyvenimo momentuose. Tebus Jam garbė, meilė ir padėka per amžius!

Būdama Bogučanuose, gaudavau labai daug iš užsienio laiškų ir siuntinių. Pašto darbuotojas stebėjosi ir klausinėjo, ką man iš 20 užsienio šalių žmonės rašo. „Rašo, kad myli ir meldžiasi“, — atsakydavau. Gautus siuntinius perpakuodavau ir išsiųsdavau polittremtiniam, kurių sąlygos buvo sunkesnės nei mano. Jų pažinojau virš 20. Vėl pašto darbuotojas stebėjosi, kodėl aš viską išsiunčiau ne namo — į Lietuvą, bet visai svetimos tautybės žmonėms į nuošaliausius Sibiro, Jakutijos, Magadano užkampius. Kas tie žmonės man? „Jie mano broliai ir sesės, patekę į vargą — atsakydavau — „Juk ir jūs sakote, kad žmogus žmogui brolis“. Komjaunuolės stebėjosi ir klausė: „Na, o jei mes į vargą, kaip jie, pakliūtume, ar ir mums atsiųstumėte?“. — „Žinoma,

jeigu tik turėčiau jūsų adresą”, — atsakydavau. Jom tai buvo nesuprantama, bet jos tikėjo mano žodžiais. Jau sugrįžus į Lietuvą, gavau iš jų nuoširdų pasveikinimą, rašė, kad negali manęs pamiršti. Tikrai meilė yra galingesnė už neapykantą!

NAMO

1980 liepos 7 baigėsi mano nutrėmimas ir aš per Rygą išskridau į namus. Rygos aerouoste, išlipant iš lėktuvo, mane pasitiko Vilniaus KGB balta „Volga“ ir be jokių dokumentų ar orderio, įsodino ir parvežė į Vilnių. Pasirodo, kad manęs pasitikti į Rygą buvo atvažiavęs kun. Alfonsas Svarinskas ir dar keli kunigai bei tikintieji. Jie norėjo mane nuvežti į Žemaičių Kalvariją — Švč. Motinėls Marijos atlaidus. Rygos čekistai juos visus vaikė iš aerouosto. Čekistai mane pagrobė, kad jokio sutikimo nebūtų. Nežiūrint KGB grasinimų ir gąsdinimų, vėliau man suruošė labai iškilmingą sutikimą daugelyje Lietuvos parapijų, kuriose dalyvavo daug vaikų, jaunimo, suaugusių. Aš jiems papasakodavau savo Odisėją: apie suėmimą, tardymą, kalėjimus, konclagerį ir Sibirą, visada pabrėždama, kad per tuos 6 metus daug kartų patyriaus, kad be Gerojo Dievo valios ir plaukas nenukrenta. Todėl visi turime labai Juo pasitikėti ir nebijoti jokių persekiojimų, bet dirbti kiek jėgos leidžia žmonių labui ir Dievo garbei. Baimė yra išdavystės pradžia. Bijoti turime vieno, kad per mažai dirbame

ir rūpinamės Kristaus ir Bažnyčios reikalais, per mažai yra aukos mūsų gyvenime. Negailėkime savęs, atsiremkiame į Kristų ir būsime nenugalimi.

KGB konfiskuodavo beveik visus mano laiškus, per prokuratūrą grasino mane su kriminalistėmis kartu pasodinti į kalėjimą... Savo pažadus pradėjo realizuoti buvusiam KGB viršininkui — Andropovui tapus sovietų valdovu. Čekistai sau davė visišką laisvę ir ėmė siautėti kaip niekad anksčiau.

Pirmiausia, keršydami man, nutarė, kaip jau anksčiau žadėjo, susidoroti su mano broliu: sufabrikavo iš piršto išlaužtą bylą, uždarė į psichiatrinę, bet pamatę, kad aš jiems daug kur kliudau — ypač jie bijo viešumos, pasaulio protestų, kas brolių ir išgelbėjo, nutarė izoliuoti mane — pasodinti į kalėjimą. KGB labiausiai pykina, kai jų nusikalstami darbai, kaip įvykę faktai, perduodami į užsienį. Tada vargšeliai šaukia, kad juos šmeižia ir nekaltus žmones sodina į kalėjimus, psichiatrines. Pagal liaudies išmintį: „Patys muša ir patys rėkia...“ O buvo taip, kai tik brolių uždarė į psichiatrinę, sekančią dieną, 1982 lapkričio 19, išsiunčiau iš Vilniaus skubią telegramą, su įteikimo pranešimu, savo dėdei (mano motinos broliui, gyvenančiam Chicagoje). Telegramoje rašiau: „Alių uždarė psichiatrinė. Nilė“. Mano brolių krikštijo dviem vardais: Jonas - Aloyzas. Dėdė jį laiškuose vadina Alium, o mane — Nile. Tos telegramos dėdė turbūt negavo, neatėjo man jos įteikimo pranešimas, nors už telegramos išsiuntimą sumokėjau 21 rub. 64 kp., beveik visą savo mėnesinį uždarbį. (Kai grįžau iš Sibiro, norėjau įsidarbinti parduotuvės valytoja, bet kadru skyriuje pasakė, kad

tas darbas man per geras ir, jei vedėja mane priims, ją išvys iš darbo. Po to įsidarbinau prie Paberžės bažnyčios pagalbine darbininke: skalbti, tvarkyti bažnytinius rūbus, šventorių, gėlynus. Už tai kaip visi bažnyčios tarnai moku valstybei — finansams mokesčius.)

KGB PSICHIATRINĖJE LIGONINĖJE

Mano dėdei išsiųsta telegramą pasiėmė Vilniaus KGB ir kaip atsakymas į ją buvo 1982 lapkričio 22 provokacija. Tą dieną nuėjau aplankyti į psichiatrinę brolių. Mane užpuolė to skyriaus vedėja — KGB agentė, gyd. R. Ražinskienė (žydė) ir išvijo: „Nešdinkis iš čia! Neturi teisės čia lankytis!”

Man tik išėjus, jai telefonu paskambinus, atvažiavo incognito čekistas, kuris 1982 spalio mėn. pas mus darė kratą (jai vadovavo) ir keli milicininkai. Jie tikėjosi mane sučiupti dar nespėjusią išeiti. Apgailėstavo, kad nespėjo. Čekistui vadovaujant, sustatė aktą, esą, aš įžeidusi gyd. R. Ražinskienę, kad ir kaip ji terorizavo savo darbuotojus, po melagingu aktu pasirašė tik du lenkai — med. sesuo Jadvyga Stašinskaja ir debilus sanitaras Česlovas Čemevskij. Visi kiti darbuotojai ir ten buvę asmenys pasirašyti atsakė, dėl to daugelis nukentėjo. Labiausiai nukentėjo tie, kurie su manimi spėjo pasikalbėti. Tą pačią dieną, iš psichkespertizės skyriaus į I-mą skyrių, kuris yra KGB žinioje, pervedė Seveliova Dovyda, atvykusį brolio kvietimu iš Anglijos. Brolis dirba

KGB, norėjo jį užverbuoti, nepavyko ir uždarė į psichligoninę. I-me skyriuje taip „gydo“, kad po 2 mėn. žmogus nebežino nė savo vardo, nė pavardės. „Seveliovo lankyti niekam neleidžia ir nieko jam iš maisto produktų neleidžiama gauti. Kiti, šalia buvę, jų tarpe dvidešimtmetis vokiečių tautybės jaunuolis iš Maišiogalos, uždaryti dėl religinių įsitikinimų. Ražinskienės įsakymu, po to kas dieną gaudavo dideles dozes aminazino injekcijomis ir visą laiką miegojo. Po kiek laiko vokietuką išvežė ir uždarė į Černiachovskio psichligoninę. Taip Ražinskienė su KGB pagalba susidorojo su nepaklusniaisiais. Teatleidžia Dievas! Rytojaus dieną manęs suimti atvažiavo 3 milicininkai, su milicijos mašina ir dokumentais, bet man tą kartą, Dievui padedant, pavyko pasprukti. Po to daug kartų, įvairiais sumetimais manęs ieškojo KGB ir milicija. Tų „draugų“ vengiu tik todėl, kad noriu, kiek Viešpats laimins, dar šiek tiek patarnauti žmonėms, kovojantiems už tiesą ir savo teises. Su džiaugsmu esu visada pasiruošusi už tai eiti į kalėjimą ir jei Viešpats suteiktų tokią malonę — ir mirti.

Nijolė 1980 m. grįžusi iš gulago.

Nijolė 1981 m.

Nijolės brolio Jono Sadino šeima 1983 m.: žmona Marija, dukrė Marytė ir Jonas.

„PAMOKSLAI”

1983 rugsėjo 30 pas Paberžės (Vilniaus raj.) kleboną kun. Donatą Valiukonį atvažiavo RRT įgaliotinio pav. Juozėnas. Pokalbį Juozėnas pradėjo teigdamas: „Mes tik prieš savaitę ar pusantros, žodžiu, neseniai sužinojom, kad čia pas jus laikosi Nijolė Sadūnaitė, t.y., kad ji čia dirba”. Kun. Donatas Valiukonis patvirtino, kad N. Sadūnaitė dirba, kaip pagelbinė darbininkė. Žiemą darbo mažai. Ji padeda tvarkyti bažnyčią, skalbia bažnytinius rūbus, tvarko šventorių ir jame esančius gėlynus, darbas pagal reikalą. Juozėnas teiravosi, ar sudaryta darbo sutartis su apylinke. „Ne”, — atsakė kun. D. Valiukonis.

— „Darbo sutartis nesudaryta. Darbas nenuolatinis ir N. Sadūnaitei darbo stažas nereikalingas, bet finansams ji moka mokesčius ir yra įtraukta į kasos knygas. „Reikės supažindinti apylinkę”, pasakė Juozėnas. Po to jis pridėjo: „Iš Šilalės raj. ir Telšių atėjo pas mus pranešimų, kad ji pamokslus nuo altoriaus sako...”. Kun. D. Valiukonis paaiškino, kad N. Sadūnaitė pamokslų nesako, bet kai buvo nuvažiavus aplankyti pažįstamų, tai žmonės ją šventoriuje sulai-

kydavo ir paprašydavo papasakoti. Jai praeiti ne-leisdavo. O į bažnyčios namą suėjo, kad nuo lietaus pasislėptų. „O kaip ji čia reiškiasi?“ — pasiteiravo Juozėnas. „Ar ji čia kokių prakalbų nesako?“ „Nesako“, — patvirtino kun. Donatas Valiukonis. Pokalbis tęsėsi nuo 16 iki 17 val.

Iš tikrųjų, kai tik sugrįžau iš nutrėmimo Boguča-nuose, 1980 rugpjūčio pabaigoje buvau nuvažiavusi į Telšius. Telšių katedroje vyko rekolekcijos mokslei-viams. Į rekolekcijas buvo suvažiavę iš visos Žemai-tijos. Paprašė manęs papasakoti apie savo Odisėją. Šventoriuje jaunimas įteikė man gėlių, pasveikino su-grįžusią, o aš jiems papasakojau apie kratą, areštą, tardymą, kalėjimus, konclagerį ir nutrėmimą, pa-brėždama, kad Gerasis Dievas yra galingesnis už šio pasaulio valdovus ir, jeigu būsime Jam ištikimi, viskas mums išeis tik į gerą. Raginau melstis už mus persekiojančius, o ypač už čekistus, kurie žmonėms suklaidinti naudoja du ginklus: melą ir terorą. Jie yra visų nelaimingiausi mūsų broliai. Netikėti jų žo-džiais, nebijoti jų, o tik melstis, kad Gerasis Dievas jiems, kaip ir mums, būtų gailestingas. Visi žmonės, kurie buvo katedroje, išėjo į šventorių. Jų tarpe buvo ir KGB agentų, kurie vaikščiojo aplinkui labai jau-dindamiesi, bet man kalbėti netrukdė. Kalbėjau apie 2 val. Po to mane kviesdavo papasakoti apie tuos išgyvenimus į įvairius Lietuvos miestus, miestelius ir kaimus. Dažniausiai susitikdavau su žmonėmis ir jaunimu privačiuose namuose, retkarčiais švento-riuje ir tik kelis kartus teko kalbėti, po pamaldų baž-nyčioje, prieš suolus, kuriuose sėdėjo žmonės, taip kaip katekizuojami Lietuvoje vaikučiai. Ir tai tik pri-

mygtinai prašant tų bažnyčių kunigams. Niekada nekalbėjau nuo altoriaus, už Dievo stalo, kaip kalba kunigai.

Tų visų tikslas buvo padrąsinti jaunimą ir suaugusius, paraginti nebijoti aukos, bet sekti Kristų, jeigu reiktų, iki Golgotos. Maldoje prašyti Dievo ir artimo meilės, nes kur nėra meilės, ten nėra ir drąsos. Suprasti, kad patys iš savęs mes nieko negalime, bet kas žmogui neįmanoma — Dievui įmanoma. Tad visa širdimi tik Dievu pasitikėti: drąsiai ginti Tiesą, žmonių ir Bažnyčios teises. Visada prisiminkime Dovyduko ir Galijoto kovą. Neturime teisės sėdėti sudėję rankas, bet privalome dirbti taip, tarsi viskas nuo mūsų priklausytų ir kartu tikėti, kad viskas pareina tik nuo Dievo. Atsiminkime Evangelijos žodžius: „Atlikę viską, kas jums liepta, sakykite: esame neverti tarnai, darėme ką turėjome daryti” Luk. 17, 10. Būsime visi teisiami pagal meilę. Jėzaus testamentas: „Mylėkite vieni kitus, kaip Aš jus mylėjau” Jon. 13, 34. Tik meilė mus priartina prie Dievo!

TERORIZUOJAMAS BROLIS

1983 gegužės 24 Vilniaus liaudies teismas nuteisė Joną Sadūną pusantrų (1,5) metų laisvės atėmimu, bausmę atliekant bendro režimo lagery.

Į teismo salę įleido tik su specialiais leidimais — savo agentus ir darbuotojus, o teismo pastatą saugojo milicija. Atsitiktinai patekusias į teismo salę dvi moteris išvedė milicija ir jas nuodugniai iškrėtė. Jono Sadūno žmona Marytė Sadūnienė buvo iškviesta kaip liudininkė tam, kad negalėtų dalyvauti teisme. Į teismo salę Marytė Sadūnienė kaip liudininkė buvo iškviesta pati paskutinė, bet taip jos nieko ir neklaušinėjo.

Liudininkai prieštaravo vienas kitam ir pradžioje teismo pakili teisėjų nuotaika nukrito — visi nuleido nosis, o ypač po to, kai Jonas Sadūnas teismo pabaigoje pareiškė, kad visa jo „kaltė“ yra ta, jog jis nesutiko būti KGB informatoriumi. Jis perskaitė savo pareiškimo tekstą, parašytą 1982 spalio 17 Vilniaus Valstybinio Saugumo komiteto pirmininkui, kuriame jis pabrėžė, jog yra persekiojamas už tai, kad atsisakė būti KGB informatoriumi ir niekada juo nebus, nors už tai ir nužudytų jį. Jis niekada neis prieš savo krikščionišką sąžinę. Po teismo Jonui Sa-

dūnui leido parašyti kasacinį skundą.

1983 birželio 8 Aukščiausias teismas Vilniuje, atsakydamas į brolio kasacinį skundą, pakeitė 1983 gegužės 24 teismo nuosprendį į 18 mėn. lygtinai, priverstinai įdarbinant. Liepos 6 jį įdarbino Giedraičių tarybiniame ūkyje, augalų apsaugos skyriuje, brigadininku. Tas etatas buvo seniai laisvas, nes niekas nenorėjo dirbti su sveikatai kenksmingais chemikalais — herbicidais. Liepos 24 aš su broliu pasikalbėjau telefonu, jis man apie visa tai papasakojo.

Tuo po to, liepos 26, jį skubiu Vidaus reikalų ministerijos įsakymu — telegrama, pervedė dirbti į Jonavos miestą, prie statybų. Statybų viršininkas stebėjosi, kad jį, neturintį jokių prasikaltimų, iš Giedraičių, kur jis, kaip specialistas — agronomas, buvo labai reikalingas, pervedė dirbti prie labai sunkaus fizinio darbo — kasti trąšas, maišyti betoną ir pan., kai čia darbininkų netrūksta.

Dar nepraėjo nė 3 mėn., kai broliui darė trūkio operaciją, jis serga chroniška pneumonija, angina, bronchitu yra labai silpnos sveikatos. Gydytojai jau prieš kelis metus dėl jo silpnos sveikatos uždraudė dirbti agronomu laukuose. Todėl jis ir perėjo dirbti į tyrimo institutą. Dabar jis dirba su kriminalistais prie statybų, gyvena bendrabutyje, kur po darbo turi tuoj sugrįžti. Į Vilnių pas žmoną ir 7 m. dukrelę Mariją išleidžia tik išeiginėm dienoms. Kiekvieną kartą turi atsižymėti milicijoje.

1983 rugsėjo 15 brolių paguldė į Jonavos rajoninę ligoninę, tuberkuliozinį skyrių, nes rado plaučiuose dėmes, vakarais temperatūra iki 38 L, visai užkimo ir dar prisidėjo aštrus bronchitas.

BROLIO TARDYMAS

Kitą dieną jam iš KGB atėjo iškvietimas, kad rugsėjo 19 d. jis atvyktų į Vilnių pas čekistą Vidą Baumilą tardymui. Išsigandusi TBC skyriaus brolių gydanti gyd. Matilionienė davė žodinį leidimą broliui važiuoti į tardymą, nors kelionė iš Jonavos į Vilnių ir atgal tęsiasi apie 6 val. Rugsėjo 19 čekistas Baumilas brolių tardė 3 val. Jis parodė broliui jo ranka perrašytus mano, Vlodo Lapienio, Petro Paulaičio iš lagerio rašytus laiškus, kuriuos brolis laikė savo rūsy, kaip archyve, kad nežūtų, bet rūsys buvo išplėstas ir laiškų nuorašai pagrobti. Čekistas kaltino brolių, kad jis tuos nuorašus yra perdavęs kun. Sigitui Tamkevičiui, esą, juos radę pas kunigą per kratą... Brolių paskė, kad jis nežino, kas išplėšė jo rūšį ir paėmė laiškų nuorašus, taip pat nežino, kur juos padėjo. Kun. Sigitui Tamkevičiui jis niekada nieko nėra davęs, o jei čekistas tvirtina, kad tai rado pas kun. S. Tamkevičių, teparodo tos kratos protokolą. Kratos protokolo neparodė, tik ėmė šaukti ir grasinti, kad broliui iškels naują bylą... Klausinėjo apie mane. Brolių atsakė, kad aš dirbanti ir gyvenanti savo bute,

kartu su jo žmona. Po protokolu, nežiūrint grasi-
nimų, brolis nepasirašė. „Jūs taip mano parašą
padirbinėjote po savo parašytais pareiškimais ir
vėliau už tai mane teisėte“. Čekistas V. Baumilas
liepė broliui ateiti tardymui į KGB sekančią dieną,
nes baigėsi darbo laikas.

Rugsėjo 20 V. Baumilas vėl brolių tardė 2 val. 50
min. Jis kartojo gąsdinimą, kad jam iškels bylą už
žinių perdavimą į „LKB Kroniką“. Čia pat melavo,
esą, kun. Sigitas Tamkevičius prisipažino, jog brolis
jam perdavęs tuos laiškų nuorašus. Brolis paprašė
akistatos. Čekistas išsigando, po to vėl ėmė šaukti,
nukreipdamas kalbą kita tema. Jis ėmė broliui gra-
sinti, kad jie nedovanosią už „valstybinės paslap-
ties“ išdavimą, už brolio parašytą pareiškimą
Lietuvos KGB pirmininkui, kuriame jis demaskavo
čekistų verbavimą dirbti jų informatoriumi. Brolis
čekistui pakartojo, kaip savo pareiškime, kad jis yra
pasiruošęs viskam, bet liks ištikimas savo krikščio-
niškai sąžinei. Po to čekistas paėmė mano bylą ir
ėmė broliui įrodinėti, kokia aš esu baisi nusikaltėlė.
Sakė, kad aš perduodanti į užsienį žinias ir kad
mane jie ryt areštuos. Žadėjo nuteisti mane ilgiems
metams kalėti... Juos labai pykino, kad tas brolio
pareiškimas KGB pirmininkui tuoj pateko į užsienį.
Tardė, kam brolis tą pareiškimą yra atidavęs. Po
protokolu brolis vėl nepasirašė, protestuodamas, kad
KGB jo parašus falsifikuoja. Be to, pareiškė, kad
daugiau dėl kun. Sigito Tamkevičiaus tardyti ir į teis-
mą kaip liudininko kviesti nereikia, nes jis niekada
neduos čekistams reikiamų parodymų. V. Baumilas
grasino brolių išlaikyti iki 22 val., kol pasirašys.

Neišsigandus — išleido, dar pagrasinęs, kad už viską atkeršysią...

1983.IX. 19-20 Jono Sadūno tardymo metu į kabinetą kelis kartus buvo atėjęs inkognito čekistas, kuris 1982 spalio mėn. 11 d. vadovavo J. Sadūno bute daromai kratai, o 1982 lapkričio 22 atvažiavęs į Naujos Vilnios psichiatrinę ligoninę padėjo gyd. R. Ražinskienei parašyti melagingai Nijolę Sadūnaite apkaltinantį dokumentą.

BROLIO PAREIŠKIMAS

1983 rugsėjo 20, po dviejų dienų tardymo Vilniaus KGB, J. Sadūnas parašė pareiškimą (tekstas sutrumpintas)

Lietuvos TSR Prokurorui, Lietuvos TSR Aukščiausio teismo pirmininkui Misiūnui

Nuteistojo Jono Sadūno, Jonava, Dariaus-Girėno 1a, speckomendantūra

Pareiškimas

1983 rugsėjo 19 - 20 buvau tardomas LTSR Valsybės Saugumo Komitete tardymo skyriaus tardytojo vyresniojo leitenanto Vyto Baumilo, kaip liudininkas kun. Sigito Tamkevičiaus byloje. Pagrindiniai tardymo klausimai buvo šie:

1. Ar atvažiuoja į Jonavą manęs aplankyti sesuo Nijolė Sadūnaitė, ar ji toliau bendradarbiauja „LKG Kronikos“ leidime, gyvena Vilniuje, Architektų 27-2, ar nesislapsto ir t.t.

2. Kaip Nijolės Sadūnaitės, Petro Paulaičio, Petro Plumpos, Vlado Lapienio, Onos Pranskūnaitės, bi-

čiulių iš užsienio, Lietuvos jaunimo iš įvairių miestų ir t.t. laiškų nuorašai, perrašyti mano ranka, atsirado kun. Sigitu Tamkevičiaus bute?

3. Koku būdu iš aukščiau minėtų laiškų nuorašų dvi ištraukos iš N. Sadūnaitės laiškų buvo išspausdintos „KLB Kronikoje“?

4. Ar nesilankė kun. Sigitas Tamkevičius mūsų bute — Vilnius, Architektų 27-2?

5. Ar neskaičiau „LKB Kronikos“?

6. Kaip mano 1982 lapkričio 17 rašytas pareiškimas LTSR Valstybės Saugumo Komiteto pirminkui buvo perduotas ir išspausdintas „LKB Kronikos“ 56 numeryje?

7. Kuriems politiniams kaliniams į lagerius rašiau laiškus?

8. Tai ką, atsisakei su mumis bendradarbiauti, kad nutraukėme tau iš užsienio „skudurų“ gavimą?

9. Ar žinai, kas tavęs laukia už bendradarbiavimo paslapties pagarsinimą?

10. Ar gauni iš užsienio laiškus, dovanų, dolerių ir t.t.

11. Ar važiuotumėte, jei išleistumėte į užsienį gyventi?

12. Ar nesutiktumei vėl su mumis bendradarbiauti? ir t.t.

Protestuodamas prieš tai, kad tardytojas man apie tai nieko nepasakęs ir nepaiškinęs perrašė į liudininko tardymo protokolą mano parodymus, duotus 1974-75 m., kai buvau liudininkas sesers N. Sadūnaitės byloje; kad dalis 1983 rugsėjo 19-20 d. duotų parodymų surašyta neobjektyviai ir iš-

kreipiant tiesą, todėl pasirašyti po liudininko tardymo protokolu atsisakiau.

Be to, tardytojas bijodamas, kad nebūtų išaiškinta tiesa, nepatenkino šių mano teisėtų reikalavimų:

1. Parodyti kratos protokolą, ar tikrai mano parašytų laiškų 5 sąsiuviniai, pluoštas kitų laiškų nuorašų ir vienas N. Sadūnaitės 12 psl. laiškas, rašytas man 1978.XI.11 iš nutrėmimo Sibire, Bogučanų, kurio numeris 231 (tiek tais metais, iki lapkričio 11 sesuo man buvo parašius laiškų), buvo rasti kratos metu pas kun. Sigitą Tamkevičių?

2. Tardytojas man kaip liudininkui uždraudė užsirašyti, kada tie laiškai rašyti, kas juos rašė, nes buvo daug laiškų vertimų iš įvairių užsienio valstybių ir Lietuvos miestų, kaimų, ir t.t.

3. Suvesti mane akistaton su kun. Sigitu Tamkevičiumi, norint išaiškinti šiuos klausimus:

- a. ar buvo kun. Sigitas Tamkevičius mūsų bute: Vilnius, Architektų 27-2,

- b. ar tikrai aukščiau minėtų laiškų nuorašai, o taip pat N. Sadūnaitės 1978.XI.11 rašytas laiškas man, buvo rasti kun. Sigito Tamkevičiaus bute?

- c. ar tikrai kun. Sigitas Tamkevičius tardymo metu pasakė, kad aš jam davęs aukščiau minėtų laiškų ir N. Sadūnaitės laišką, kaip teigė man tardytojas 1983.IX.19 tardymo metu?

Aš nesu teisininkas ar teisės mokslų žinovas. Kiekvienam logiškai galvojančiam žmogui aišku, kad čia mano aprašomas kaltinimas, iškeltas kun. Sigitui Tamkevičiui, yra nepagrįstas. Kun. Sigitas Tamkevičius kaltinamas, kad iš tardymo metu man

pateiktų daugybės laiškų nuorašų, neva rastų jo bute, iš kurių tikrai dvi ištraukos iš N. Sadūnaitės dviejų laiškų, rašytų 1978, buvo atspausdintos „LKB Kronikoje“.

Kaltinimo nepagrįstumas:

1. Tardytojas nepateikė man jokių įrodymų, kad dviejų minėtų laiškų nuorašai tikrai buvo rasti kratos metu kun. Sigito Tamkevičiaus bute.

2. Jei kratos metu tikrai buvo rasti minėtų dviejų laiškų nuorašai, tai kiekvienam aišku, kad kažkur ir pas kažką yra ir tų dviejų laiškų originalai, kurie galėjo būti perduoti „LKB Kronikos“ leidėjams.

3. Ir kiti asmenys iš minėtų 2 laiškų originalų galėjo padaryti nuorašus ir juos perduoti „LKB Kronikos“ leidėjams.

4. Iš pateiktų tardymo metu laiškų nuorašų, viename laiške N. Sadūnaitė rašė: „Šiandieną jau rašiau 37-tą laišką...” Todėl tą patį laiško tekstą N. Sadūnaitė galėjo perrašyti tą pačią dieną ir kitiems asmenims, o iš jų, kas nors galėjo perduoti „LKB Kronikos“ leidėjams.

Kai dėl paminėtų priežasčių atsisakiau pasirašyti po liudininko tardymo protokolu, tardytojas pradėjo mane gąsdinti: „Mes turime teisę tavę sulaikyti iki spalio 10 (ar ne tada yra numatytas kun. Sigito Tamkevičiaus teismas?), turėsi didelių nemalonumų, esi kriminalinis nusikaltėlis, juo ir liksi visą gyvenimą. Neduosi teisme reikiamų parodymų, tai tau po kun. S. Tamkevičiaus teismo iškelsime naują bylą: arba už atsisakymą duoti parodymus kun. Sigito Tamkevičiaus teisme, arba už melagingų parodymų davimą minėtame teisme ir t.t.”.

Į liudininko tardymo protokolą tardytojas užrašė: „Su protokolu susipažinau, viskas surašyta teisingai, pastabų ir papildymų neturiu, nuo parašo atsisakau, dalyvauti teisme atsisakau ir t.t.”.

Kai tardytojui pasakiau, kad jam nesakiau, jog viskas liudininko tardymo protokole surašyta teisingai, kad atsisakau dalyvauti teisme ir t.t., tardytojas atsakė: „Mes apsieisime ir be tavo parašo. Aš pasirašiau ir teisėjas pasirašys, teismas patikės, kad protokole viskas surašyta teisingai”.

LTSR Prokurorą, LTSR Aukščiausiojo teismo pirmininką prašau:

1. Šį mano pareiškimą pridėti prie kun. Sigito Tamkevičiaus bylos.

2. Leisti man dalyvauti kun. Sigito Tamkevičiaus teisme, kad galėčiau kaip liudininkas perskaityti šį pareiškimą.

3. Tardytojo V. Baumilo 1983.IX. 19-20 surašytą liudininko tardymo protokolą laikyti negaliojančiu, nes po juo nėra mano parašo, o tardytojui nedaviau įgaliojimo, kad jis mano vardu ir savo nuožiūra gali surašyti liudininko tardymo protokolą kun. Sigito Tamkevičiaus byloje.

1983 rugsėjo 20.

PASTABOS

1. 1983 liepos 22:15 val. juoda KGB „Volga” čekistai iš darbo išsivežė brolio žmoną Marytę Sadūnienę. Ji dirba Vilniaus poliklinikoje okuliste. Ją nuvežė į KGB būstinę ir ėmė reikalauti, kad ji atiduotų pagrindinę literatūrą, kurią, anot čekistų, ji yra prieš 2 savaites gavusi... Marytė atsakė, kad ji nieko negavo, o jei čekistai taip jau viską žino, tai reikėjo patiems tą literatūrą ir pasiimti. Čekistai savo pavardžių nepasisakė: „Praėjo tie laikai, kai mes savo pavardės sakydavome...” Jie prievartavo Marytę duoti parodymus, kad aš nebūnu namuose — valkatauju. Marytė pasakė, kad aš gyvenu ir nakvoju savo bute, tik dažnai sugrįžtu vėlai, kai ji jau ilsisi, ir išeinu anksti, jai dar neatsikėlus. Taip dažnai ir būdavo. Marytė po protokolu pasirašė, nes jai grasino neišleisią, kol nepasirašys, o reikėjo pasiimti poliklinikoje paliktą dukrele. Dabar labai pergyvena, kad čekistai nesufalsifikuotų juos parodymų. Išleisdami ją, grasino kaip ir jos vyrui, iškelti panašią bylą, nepalikti jos ramybėje. Iki 1983 spalio mėn. jos nebetardė.

2) 1983 birželio 13 aš iš Maskvos pašto registruotais laiškais išsiunčiau Andropovui ir SSSR prokurorui daugybę Lietuvos tikinčiųjų pasirašytų protesto pareiškimų dėl kun. Alfonso Svarinsko neteisingo nuteisimo ir kun. Sigitо Tamkevičiaus nusikalstamo suėmimo ir įkalinimo KGB rūsiuose, šmeižikiškai jį apkaltinus antisovietine veikla. Po šiais pareiškimais pasirašė dešimtys tūkstančių Lietuvos tikinčiųjų. Visus šiuos pareiškimus išsiunčiau savo vardu ir savo atgaliniu adresu. KGB negalėdami atkeršyti man asmeniškai, ėmė terorizuoti brolio žmoną. Tebūnie Viešpats visiems gailestingas!

3) 1979 ir 1980, du kartus buvo išplėštas mūsų rūsys ir be materialinių vertybių buvo išnešta ir Nijolės Sadūnaitės laišakai, rašyti lageryje, įvairių politkalinių, Nijolės Sadūnaitės laiškų nuorašai, perrašyti mano ranka ir t.t. Laiškų nuorašus dariau todėl, kadangi žinojau, jog saugumas darydamas kratą konfiskuoja visus politinių kalinių laiškus. Kai mano sesuo N. Sadūnaitė 1980.07.9 grįžo iš Sibiro, buvo pilnai nutrauktas laiškų ir dovanų gavimas iš užsienio. Iš Čikagos Dėdės (motinos brolio), 1981 lapkričio 2 siųstos dovanos mano vardu, grąžinamos atgal, perbraukus mano adresą, net muitinės darbuotojams siuntos nepatikrinus. O pusbrolio Jono Sadūno 1982 spalio mėn. iš Kalifornijos siųstos dovanos (3 poros džinsų) buvo konfiskuota.

UŽSKLANDAI

Šie prisiminimai rašyti pakartotinai, labai paskubomis, dovanokite už klaidas ir raštą. Stilių galima taisyti ir panaudoti ten, kur bus reikalinga.

Dažnai kartoju savo sutvirtinimo metu gautos Globėjos — šv. Kūd. Jėzaus Teresėlės žodžius: „Nenoriu kitko, tik ko Tu, o Meile, nori ir kaip Tu,

Ir kas Tau duodant yra mano, lai man grąžinant būna Tavo —

Tu man davei tą, imk vėl sau, kad aš vartočiau, kaip tinka Tau.

O vesk kaip nori ir žinai, nes Meilė Tu esi tikrai!”

Sutvirtinimo Sakramentą 1945 birželio 10 Telšiuose man suteikė Lietuvos kankinys vysk. Vincencas Borisevičius. Lygiai po 30 metų mane teisė. Tikiu, kad kankinio vyskupo Vincento užtarimas lydėjo ir lydi mane. Kokie mes laimingi, kai šventieji ir kankiniai nuolat už mus meldžiasi! Tada ir patys silpniausi lengvai pakelia visus išbandymus.

Dėkoju visiems, kurie mane rėmė ir remia savo šv. malda! Melskimės už visus, o ypač už tuos, kurie

neturi meilės, nepažįsta Gerojo Dievo, nes jie yra visų nelaimingiausi mūsų broliai, sesės.

Dėkokeime visi ir džiaukimės, kad Lietuva šiais jubiliejiniais atpirkimo metais gavo 2 naujus kaninius: kun. Alfonsą Svarinską ir kun. Sigitą Tamkevičių. Šie dvasios milžinai, galingi Kristaus mokslo šviesos švyturiai, ilgus metus, negailėdami savo jėgų, švietė ir šildė tūkstančiams lietuvių, o dabar švies ir šildys milijonams visame pasaulyje.

Kentėjimai dėl Kristaus yra ypatingo išrinkimo ženklas.

Norisi užbaigti padėkos himnu:

— Tave, Dieve, garbinam Tave, Viešpatie, išpažįstam.

Tave, Amžinąjį Tėvą, pagarbina visa žemė.

Tau visi angelai, Tau dangus ir visos galybės.

Tau cherubinais ir Serafinais nepaliaujamu balsu gieda:

Šventas, šventas, šventas, Viešpats Galybių Dievas! —

Maskva,

1983.10.7.

Rožančiaus Dievo Motinos d.

TURINYS

Leidejų žodis	5
Į persekiojamųjų sąrašą	7
Ragauskas gudresnis	11
Rankas aukštyn!	14
Pažado laukiama 3 metus	17
Ilgai grojanti plokštelė	19
Tardytojas — genialus psichiatras	21
Juridinė gudrybė	26
Teismas.....	29
Gynimosi kalba	31
Paskutinis žodis.....	39
KGB požemiuose	46
Atsisveikink su Lietuva	50
Mušk fašistą	54
Kameroze	56
Vergų valstybėje	59
Koncentracijos lageryje.....	61
Senutė Tania.....	65
Provoslavės kankinės	68
Karceris.....	73
Ukrainietės	76
Sibiras — tautų katilas	80
KGB informatorės.....	83
Vieša teismo paslaptis.....	85
„Perauklėjimas“	87
Kurortas nuotraukai.....	91
Nors lašas kitų naudai	96
Kriminalistų draugystėje	98
Planai keičiasi	101
Darbas ligoninėje	110
Tik melžėja	112
Kūčių vakarienė.....	115
Namo	119
KGB psichiatrinėje ligoninėje.....	122.
„Pamokslai“	127
Terorizuojamas brolis	130
Brolio tardymas	132
Brolio pareiškimas	135
Pastabos	140
Užsklandai.....	142